

Mediepedagogik i Malmö stad

Utredning om ett mediepedagogiskt program

Av Daniel Lundquist
April 2003

Malmö stad

Med stöd av Svenska Filminstitutet

Kulturkansliet, Friisgatan 15 B, 214 21 Malmö
Kontakt: Ann Körling, 040-34 48 58, ann.korling@malmo.se

”Skolan är ingen värdeneutral plats och får inte svika i sitt uppdrag att fostra demokratiska medborgare”.

(Malmö skolplan 1999-2002, hämtat från Reg. skrivelse 1996/97: 112)

”Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola har kunskaper om medier och deras roll”.

(Lpo-94)

Sammanfattning

Utredningens uppdrag har varit att visa på hur de resurser som finns på film- och medieområdet i Malmö kan användas optimalt i skolan, vilka brister som finns i nuläget och vad som bör åtgärdas. Syftet har varit att stimulera ett utvecklingsarbete med skapande verksamhet i skolan och att stödja samverkan mellan skola och de aktörer som finns på området i stadens kulturliv. Syftet har också varit att skapa bättre förutsättningar för skolan att implementera de nya kursplanerna avseende film och medier samt att konkretisera behov och möjligheter. Utredningen ingår i det större kulturpolitiska handlingsprogram som för närvarande tas fram i Malmö.

Rapporten innehåller en allmän del om mediernas roll i skolan. Här diskuteras varför frågan är viktig och hur man kan åstadkomma utveckling på området. Vidare har de aktörer som finns på film- och medieområdet i Malmö kartlagts. I rapporten finns också en presentation av ett antal skolor som arbetar med film och medier i undervisningen samt redovisning av en enkätundersökning som genomförts i Malmös skolor.

Slutsatsen är att det saknas övergripande strategier för hur det mediepedagogiska arbetet ska bedrivas i Malmö, både inom skolan och bland de aktörer som finns utanför skolan. För att skapa större samordning mellan Malmös aktörer föreslås Malmö stad ansvara för ett film- och medienätverk med fokus på skolan. I nätverket kan man också samordna den informationsinsats som behövs för att skolorna ska veta vilka resurser som finns och hur de konkret kan använda sig av dem i undervisningen. Tanken är att nätverket ska samspela med särskilda film- och medieombud som finns på varje skola.

Mediernas roll i undervisningen skiljer sig markant mellan olika skolor och hänger ofta helt på ett fåtal engagerade personer. Det finns behov av och intresse för ökad mediepedagogisk kompetens och därför föreslås en satsning på kompetensutveckling för skolledare och lärare. I helhetsbilden ingår också den utbildning i *Media–estetik-pedagogik* som lärarutbildningen planerar att starta upp och som ger ytterligare möjlighet till fördjupning i mediepedagogik.

Eftersom huvudansvaret för att de nationella målen för skolan uppfylls ligger på kommunen är det viktigt att mediefrågan skrivs in i den kommunala skolplanen och bana väg för att de enskilda skolorna formulerar sig i sina lokala arbetsplaner.

Andra slutsatser är bl a att Skolbions verksamhet ur rättvisesynpunkt borde omfatta alla Malmös skolbarn och att en utvidgning för att täcka in även förskolan därför är rimlig, samt att Malmö stads pedagogiska nät borde kunna användas i större utsträckning för att synliggöra skolornas medieproduktioner och därmed ge dem ökad tyngd.

Förord

Ett varmt tack till alla som medverkat i utredningen och avsatt tid för att dela med sig av sina tankar och idéer. Ett särskilt tack till Lena Aulin-Gråhamn och Per Dahlbeck vid lärarutbildningen vid Malmö högskola som visat särskilt intresse för utredningen. Tack också till Stefan Ersgård, som gett värdefulla synpunkter på rapporten, och till Svenska Filminstitutets Klas Viklund, vars kloka och uppmuntrande ord betytt mycket under arbetets gång. Till sist ett tack till kultursekreterare Ann Körling som funnits som stöd under hela utredningen.

Daniel Lundquist
April 2003

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte	8
1.3 Metod	8
2. Mediernas roll i skolan	9
2.1 Kultur i skolan	9
2.2 Ett historiskt perspektiv	10
2.3 Varför film och medier i skolan?	11
2.4 Några perspektiv på mediernas roll i skolan	12
2.5 Vilka förutsättningar finns?	13
2.6 Andra kommuner – några exempel	14
2.6.1 Piteå.....	14
2.6.2 Kungsbacka	16
2.6.3 Nacka	16
2.7 Vad säger styrdokumentet?	17
2.7.1 Läroplaner	17
2.7.2 Grundskolans kursplaner	18
2.7.3 Gymnasieskolans kursplaner	19
2.7.4 Malmö skolplan.....	19
2.8 Sammanfattande diskussion	20
3. Mediepedagogisk struktur	21
3.1 Malmö Kulturkompani	21
3.1.1 Barn- och ungdomskulturkonsulenten.....	21
3.1.2 Blå hästen	21
3.1.3 Unga filmfabriken	22
3.2 Kulturkansliet	23
3.2.1 Skolbio	23
3.2.2 BUFF.....	25
3.2.3 FilmCentrum Syd	26
3.2.4 Folkets Bio	28
3.3 Utbildningsförvaltningen	29
3.3.1 Pedagogiska centralen	30
3.4 Drömmarnas hus	31
3.5 Kulturkopplingen	31
3.6 Lärarutbildningen vid Malmö högskola	33
3.7 Övriga resurser	34
3.7.1 Film i Skåne	34
3.7.2 Tidningen i Skolan	35
3.7.3 UR	36
3.8 Diskussion	36
3.8.1 Kontakterna med skolorna	36
3.8.2 Nätverk.....	37
3.8.3 Fortbildning av lärare.....	38
3.8.4 Hur åstadkommer man förändring?.....	39

4. Malmö skolor	41
4.1 Några exempel på skolor som arbetar med medier	41
4.1.1 Örtagårdsskolan.....	41
4.1.2 Lindeborgsskolan	43
4.1.3 Nya Stenkulaskolan.....	44
4.1.4 Augustenborgsskolan	46
4.1.5 Hermodsdalsskolan	47
4.1.6 Satelliten.....	48
4.1.7 Backaskolan	49
4.1.8 Helenholms Gymnasium	51
4.1.9 Mediegymnasiet	52
4.2 Enkätundersökning	53
5. Mediepedagogiskt program.....	62
5.1 Slutsatser	63
5.2 Mål för ett utvecklingsarbete med film och medier.....	64
5.2.1 Kompetensutveckling av lärare	64
5.2.2 Malmö stad ansvarar för ett film- och medienätverk	64
5.2.3 Varje skolenhet har ett film- och medieombud	65
5.2.4 Alla lärare känner till vilka resurser som finns	65
5.2.5 Alla Malmö elever ges möjlighet att se Skolbio	65
5.2.6 Film och medier lyfts fram i den kommunala skolplanen	65
5.2.7 Film och medier lyfts fram i skolornas lokala arbetsplaner	66
5.2.8 Alla nyutexaminerade lärare har kunskap om medier och deras roll	66
5.2.9 Skolornas arbete med film och medier synliggörs	66
5.2.10 Unga filmfabrikens förutsättningar förbättras	66
Litteraturförteckning.....	67

1. Inledning

Denna rapport är resultatet av en utredning som genomförts på initiativ av Kulturkansliet, Malmö stad, med ekonomiskt stöd av Svenska Filminstitutet. Rapporten består av fem huvudavsnitt. I detta inledande avsnitt presenteras bakgrunden till utredningen samt dess syfte och mål. Därefter presenteras några teoretiska utgångspunkter, exempel på andra kommuners utvecklingsarbete med film och medier i skolan samt en sammanfattning av vad styrdokumentet säger om mediernas roll i skolan. Den tredje delen handlar om de förutsättningar som finns i Malmö stad uppdelat i kommunala resurser, lärarutbildningen och övriga aktörer. Avsnitt fyra handlar om skolorna i Malmö och bygger på intervjuer och enkätundersökningar. Till sist presenteras slutsatser och förslag.

1.1 Bakgrund

Kultur är ett betydelsefullt profilområde för Malmö stad. Just nu genomför Stefan Ersgård en utredning som ska resultera i en 15-årig kulturvision för Malmö stad. Film och medier ingår i de planerade profilområdena Barn- och ungdomskultur och Kulturstöd.¹ Att kommunen formulerar en mediepedagogisk strategi kan i detta sammanhang ge stora vinster både för Malmös unga, skolorna och för de aktörer som finns på film- och medieområdet. Det finns många aktörer i Malmö, men kunskapen om dem och användandet av dem varierar stort mellan olika stadsdelar och skolor.

Film och medier genomsyrar en stor del av barn och ungdomars vardag. Det är därför viktigt att skolan ger eleverna den kunskap och de verktyg som krävs för att behärska mediernas språk. Ytterst är det en fråga om yttrandefrihet och en förutsättning för demokrati att barn och unga utvecklar kunskaper om mediernas roll i samhället. I kursplanerna för grundskolan lyfts arbetet med film tydligt fram, framför allt inom ämnet svenska, samhällsorienterade ämnen och bild. Film ska finnas i skolan som en källa till kunskap, som ett verktyg för eget skapande och som konstform. Även i gymnasieskolans och förskolans uppdrag ingår att integrera ett arbete med medier.

I en mångkulturell stad som Malmö är det naturligt att frågor som rör språkutveckling prioriteras i skolan. Men språk är inte bara det talade och skrivna språket. Bland de alternativa språken är mediernas språk det som tydligast genomsyrar vår dagliga tillvaro. Mediernas språk kräver, i likhet med andra språk, kunskap för att man ska kunna förstå och använda sig av det, men det kan också överbrygga de barriärer som det talade och skrivna språket utgör. Bildens och mediernas språk har en svårslagen förmåga att tilltala, beröra och informera. För de elever med annat modersmål än svenska kan arbetet med film och medier spela en alldeles särskild roll.

För några år sedan genomförde Cecilia Forsgren en kartläggning av skolbio och medieundervisning i Malmös skolor. Hon konstaterar att det finns ett stort intresse för att använda film och medier i undervisningen, men att det finns stora brister inom en rad olika områden. Få skolor arrangerar egna aktiviteter kring film och medier och få lärare känner till den resurs som Fritid Malmö Mediaverkstad utgör. Slutsatsen är att ”ökade kunskaper, mer information och en bättre samordning av de pengar som redan finns – och gärna lite mer – behövs för att ta vara på den vilja som klart och tydligt redan finns”².

1999-2000 genomfördes projektet *Filmens väg i skolan* i Malmö med målsättningen att bygga vidare på skolbioverksamheten och fördjupa kunskapen om film i skolan. En rad seminarier med filmanalys, workshops och besök av filmregissörer genomfördes för lärare och elever på olika nivåer. Filmpedagogen Jon Rudberg anställdes för projektet och kom att arbeta med film i några klasser, vilket skulle fungera vägledande för andra klasser som ville arbeta med filmmediet. ”Filmens väg i skolan blev en metod och ett sätt att visa på hur man kan använda film i skolan, hur man läser film och hur man berättar med film. Det var en vägvisare och riktlinje för en rad andra aktörer att arbeta vidare på”³.

Karin Johansson-Mex formulerade 2001 en projektansökan avseende en filmpedagogisk handlingsplan för Malmö stad. Syftet var att ”skapa de politiska och strukturella förutsättningar som krävs för Malmös skolor att, i enlighet med läroplanen, införliva filmen som ett medel för undervisning, både på ett praktiskt, teoretiskt och

¹ Stefan Ersgård *Visioner och profiler i Malmös kulturliv*, Rapport och utredning, Malmö 2002.

² Cecilia Forsgren *Skolbio & media. En kartläggning av skolbio och medieundervisning i Malmö Stads skolor* s. 19.

³ Slutredovisning, Kultur Malmö dnr 98-09-30 LO 634.

analytiskt plan⁴. Hennes utgångspunkter var till stor del de samma som nu, men fokus låg helt på film. I denna utredning används ett bredare mediebegrepp, även om filmen har en klart framskjuten plats.

Det har också funnits tankar på att ansöka om pengar för filmpedagogisk verksamhet för förskolan i Malmö stad. Utgångspunkten är att det idag inte bedrivs någon kontinuerlig verksamhet på filmområdet för förskolan samtidigt som rörliga bilder är en stor del av även de små barnens vardag.

1.2 Syfte

Syfte med utredningen:

1. Att i linje med utbildnings och kulturdepartementets ambitioner stimulera utvecklingsarbete med skapande verksamhet i skolan samt att stödja samverkan mellan skola och de aktörer som finns i stadens kulturliv.
2. Att skapa bättre förutsättningar för skolan att implementera de nya kursplanerna avseende film och media. Både genom arbete med elever och fortbildning av lärare.
3. Att konkretisera behov och möjligheter samt att ingå i det större kulturpolitiska handlingsprogram, i den 15-åriga vision som för närvarande tas fram i Malmö.⁵

Förutsättningarna för att på allvar implementera arbetet med film och medier i Malmös skolor måste ses som goda. Skolans styrdokument lyfter tydligt fram vikten av att använda film och medier i undervisningen. I den kulturpolitiska handlingsplan som tas fram i Malmö betonas vikten av kulturpedagogik samt filmens betydelse för Malmös kulturliv. Lärarutbildningen vid Malmö högskola bedriver projektet *Kultur och skola*, där mediepedagogiken har en inte oviktig roll. Dessutom finns det i Malmö en rad olika aktörer som är drivande i ett mediepedagogiskt arbete. Målet är att få alla resurser och krafter att samverka och användas optimalt så att film och medier verkligen blir en del i arbetet i Malmös skolor på ett helgjutet och heltäckande sätt.

1.3 Metod

En stor del av underlaget bygger på intervjuer. Dels med aktörer på film- och medieområdet i Malmö och dels med skolpersonal som på olika sätt arbetar med film och medier. Intervjuerna har haft karaktären av samtal och varit alltifrån 45 minuter till tre timmar långa. Den grundfråga som jag hela tiden haft som utgångspunkt är: Hur får man arbetet med film och medier att bli en naturlig del av skolans verksamhet? Utifrån detta har jag försökt skaffa mig en bild av hur man arbetar idag, i och utanför skolan, vilka hinder och svårigheter som finns och hur förutsättningarna ser ut för ett utvecklingsarbete. För att komma åt den stora gruppen lärare och rektorer kompletterades samtalen med två enkäter, en för lärare och en för rektorer.

Utöver detta har arbete lagts på fördjupning i de styrdokument som finns för att få klarhet i vilka riktlinjer skolan har att rätta sig efter. För att få teoretiskt underlag har en del studier i tidigare forskning gjorts. Jag har också tittat på hur andra kommuner utvecklat och formulerat sig i sitt utvecklingsarbete med medier.

⁴ Projektansökan avseende: *Filmpedagogisk handlingsplan för Malmö Stad*, arbetsdokument.

⁵ Formulerat i ansökan till Svenska Filminstitutet.

2. Mediernas roll i skolan

Det är många olika faktorer som spelar in när man talar om skolan och diskuterar mediepedagogik. I övertygelsen om att förändring kräver förståelse ges här en kortfattad bakgrund i form av några teoretiska utgångspunkter och resonemang. Det är till stora delar en komplex bild av skolan som målas upp, men tankarna kan vara intressanta att ha i bakhuvudet när man läser den följande framställningen. Det samma gäller för den beskrivning av tre andra kommuners utvecklingsarbete med film och medier i skolan, samt den sammanställning som gjorts över vad styrdokumentet säger om mediernas roll i skolan.

2.1 Kultur i skolan

I en rapport från Lärarutbildningen vid Malmö högskola hänvisas till ett arbetspapper av Jan Thavenius, professor emeritus vid litteraturvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet, där han försökt urskilja vad kultur i skolan egentligen handlar om. Han gör en uppdelning i tre skikt:

1. Skolans samarbete med konstnärer, kulturarbetare, kulturinstitutioner.
2. Elevers eget skapande arbete.
3. Skolans kultur- och kunskapsbegrepp.

De två första områdena står i ett spänningsförhållande till det tredje, samtidigt som det tredje området omsluter de två första. Skolans kultur- och kunskapsbegrepp berör allt som skolan gör; skolan betraktas i sin helhet som en kulturell institution.⁶

Thavenius försöker vidare i *Den goda kulturen och det fria skapandet* besvara frågan om det går att finna olika diskurser om kultur i skolan. Han menar att de begrepp som används - ”kreativa arbetsformer”, ”skapande verksamhet”, ”estetiska läroprocesser” - är oklara. Thavenius urskiljer två diskurser om skolan; en om den goda skolan och en om den effektiva skolan. För många lärare signalerar ”kultur i skolan” en mindre nyttobetonad skola. Inom ramen för den goda skolan tycks det finnas två vägar att gå: den fostrande vägen och den skapande vägen. Enligt den smakfostrande vägen har skolan ett självklart uppdrag att påverka, enligt den skapande vägen har man en tro på att estetiska aktiviteter måste få utveckla sig fritt, utan skolans påverkan. Man kan fråga sig om det inte finns plats för en lite mindre motsägelsefull och mer genomtänkt syn, skriver Thavenius, och konstaterar att det saknas en bild av vad kultur kan betyda för skolan och eleverna och vad själva lärandet inom de estetiska uttrycksformerna kan vara.⁷

Undersökningar visar att skolans inre arbete inte förändrats särskilt mycket, skriver Thavenius. Fortfarande är det svårt att få till stånd samverkan mellan olika ämnen och den traditionella ämneshierarkin är alltjämt rådande. Thavenius talar om ”den pedagogiska rationaliteten” och syftar på ”den diskurs som format det snävt instrumentella rationalitetstänkandet inriktat på att finna de mest effektiva vägarna till givna mål”⁸. Denna rationalitet riskerar att prägla även skolans estetiska praktik alternativt marginalisera konsten. Den pedagogiska rationalitetens dominans har varit grogrunden för motdiskursen om det fritt skapande barnet. Thavenius konstaterar att ”om ett ensidigt rationalitetstänkande fortsatt dominerar skolan, är det inte märkligt om konsten och det estetiska blir marginaliserade”⁹.

Inom fältet ”kultur i skolan” finns flera problem. Thavenius menar att en del av grundproblematiken är att olika sätt att tänka och tala korsar varandra. Ibland hör lärande och skapande ihop, ibland reagerar ”föreställningen om skapande för skapandets egen skull”¹⁰. Lars Gustaf Andersson, docent vid litteraturvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet, skriver om motsättningarna mellan skolkultur och estetisk kultur och mellan teori och praktik. Ett problem är att den kultur som ofta premieras är baserad på de traditionella konstarna och att många satsningar tenderar att vara ”internt estetiska”, dvs isolerade från den övriga pedagogiken.¹¹ Thavenius menar att det i skolan finns ”en mängd hävdvunna föreställningar och strikta ämnesgränser som gör det svårt att utnyttja de möjligheter till en mer perspektivrik undervisning som finns”¹².

⁶ Lena Aulin-Gråhamn (red.) *Kultur, estetik och skola. Några forskningsperspektiv. Delrapport, utredningen Kultur och skola*. Rapporter om utbildning 9/2002, Malmö högskola, Lärarutbildningen. s. 16.

⁷ Jan Thavenius *Den goda kulturen och det fria skapandet. Diskurser om ”Kultur i skolan”*. Rapporter om utbildning 13/2002, Malmö högskola, Lärarutbildningen.

⁸ Ibid. s. 48.

⁹ Ibid. s. 52.

¹⁰ Ibid. s. 26.

¹¹ Aulin-Gråhamn (red.) *Kultur, estetik och skola* s. 29.

¹² Thavenius *Den goda kulturen och det fria skapandet* s. 79f.

Med ett nytt synsätt på vad kultur och kunskap är skulle en ny diskurs om kultur i skolan kunna bildas, menar Thavenius. Om skolan blev en arena för samtal och förhandlingar, där eleverna får utrymme att uttrycka sina egna åsikter och kunskaper, skulle skolans kultur förändras. I denna diskurs skulle lärandet präglas av en bredare kunskapssyn och av mindre ensidiga praktiker och eleverna skulle lära sig om estetikens roll i skapandet av olika bilder av verkligheten.¹³

2.2 Ett historiskt perspektiv

Magnus Persson, forskare och lärare vid litteraturvetenskapliga institutionen, Lunds universitet, beskriver i *Populärkulturen och skolan* hur skolan förändrats i takt med att det omgivande samhället förändrats. Han stödjer sig på Skolkommitténs slutbetänkande, där det bl a konstateras att utbildningstiden och ungdomstiden har förlängts, att skolans legitimitet och lärarnas auktoritet inte längre är självklara för eleverna och att skolan inte längre är någon symbolisk port ut i vuxenlivet. Eleverna socialiseras annorlunda och dagens unga står fria i förhållande till traditioner och värderingar på ett annat sätt än tidigare generationer. Sociologen Thomas Ziehe talar om kulturell friställning och den ambivalens som den för med sig. Friställningen innebär en befrielse, men leder också till en mer sårbar identitet. Genom medierna får de unga utkast till olika identiteter och livsformer.

Parallellt med skolans förändring har också kulturen genomgått en förändring. Populärkulturen och medierna spelar en stor roll för dagens unga: ”Skolorna har trots att den tar större plats i elevernas liv förlorat sitt bildningsmonopol. Populärkulturen har för många blivit ett alternativt bildningsmedel som konkurrerar med skolan om tid, uppmärksamhet och intresse”¹⁴. Av tradition har skolan emellertid sett det som sin uppgift att bekämpa populärkulturen istället för att se den som en berikande del av barns och ungdomars liv.

Persson beskriver några olika hållningar som kännetecknar skolans förhållande till populärkulturen. Före 1950-talet valde skolan att förtränga populärkulturen, då i form av s.k. triviallitteratur, eftersom den sågs som ”ett yttre hot som när som helst kunde sippra in genom skolans murar om man inte var vaksam”¹⁵. Skolans position som den goda kulturens försvarare och förmedlare kunde genom denna hållning stärkas. Vid övergången till 1960-talet började populärkulturen få utrymme i undervisningen, men då med syftet att lära eleverna skilja på ”god” och ”dålig” kultur. Istället för förträngning var metoden upplysning. Därefter fick den fria upplevelseläsningens genomslag och läsning kom att betraktas som ett självändamål - det viktiga var att eleverna läste, inte vad de läste. Det ansågs vara bättre att eleverna själva fick ta steget över till den goda litteraturen, enligt en trappstegsmodell, än att de skulle ”direktvaccineras” mot populärkulturen.

Mot sextiotalets slut kommer en helt ny typ av samhällskritisk litteratur i Sverige. Tanken är att all kultur bär på värderingar – ideologier – som måste lyftas upp till ytan och avslöjas och därför måste både hög- och lågkulturen granskas kritiskt. Så småningom får erfarenhetspedagogiken, där utgångspunkten tas i elevernas egna verklighet och erfarenheter, genomslag. Genom denna metod kan gränserna mellan skolans kultur och fritidens kultur belysas på ett givande sätt och elevernas föreställningsvärld förändras på ett sätt som de själva ser som relevant.¹⁶

Men erfarenhetspedagogiken är inte helt lätt att utöva i en värld som till stora delar styrs av tankar om ”god” och ”dålig” kultur. Mellan 1986-1991 genomfördes omkring 8 000 *Kultur i skolan*-projekt runt om i landet. Arbete med film och medier förekom bara i undantagsfall och endast 4 % av projekten hade en koppling till populärkultur – då oftast i sammanhang där det handlade om att ta avstånd från den. Detta har granskats av kultursociologen Mats Trondman som urskiljer en ”kultur-i-skolan-diskurs”, som har sin grund i de kulturpolitiska mål staten har satt upp och som innebär en förmedling av ”den goda kulturen”. Jan Thavenius menar att en sådan normativ hållning gör det naturligt att den ”dåliga” kulturen ska motverkas. Den gör det också svårt att se något positivt i elevernas kunskaper och erfarenheter. Skolans uppdrag bör vara pedagogiskt och ifrågasättande, inte en oreflekterad förmedling av ”den goda kulturen”, skriver Thavenius.¹⁷

Till denna analys bör man kanske tillägga att skolan och dess lärare ofta har varit aktiva i s.k. mediepaniker. På 1980-talet gjordes försök att skapa medvetenhet om filmen som ett språk, men videovåldsdebatten gjorde att moralisk panik utbröt. Film och massmedier utpekades som orsaken till problem i skolan, i hemmet och på fritiden och ansågs inte höra hemma i skolans värld.

¹³ Ibid. s. 78f.

¹⁴ Magnus Persson *Populärkulturen och skolan*, Lund 2000, s. 16.

¹⁵ Ibid. s. 29.

¹⁶ Ibid. s.28-58.

¹⁷ Thavenius *Den goda kulturen och det fria skapandet* s. 55-61.

Idag är situationen annorlunda. ”Allt fler debattörer – forskare, lärare och skolpolitiker – tycks vara överens om att det är nödvändigt att utveckla en hållbar mediepedagogik. Många tycks också glädjande nog vara överens om att ett viktigt mål för mediepedagogiken bör vara att förena teori och praktik”, skriver Persson.¹⁸ En tendens har annars varit att man antingen sysslar med medieanalys eller med medieproduktion. Lars Gustaf Andersson talar om att skolan förändras långsammare än det omgivande samhället och lösningen på detta är mediepedagogiken. Vi är omgivna av ett mediaflöde, men det är inte ”en samling goda upplysningsfilosofer som slagit sig ner för att ge oss all den här informationen”¹⁹. Eftersom mediekulturen är en så stark och formande kraft är behovet av mediepedagogik stort, menar Andersson.

2.3 Varför film och medier i skolan?

Idag råder det inte brist på information - tvärtom. Film och medier präglar vårt samhälle och våra vardagsliv. Vi lever i en bildkultur. Det är därför en fråga om yttrandefrihet och demokrati att unga får kunskap om mediernas roll i samhället och får lära sig använda olika medier. Barn och ungdomar måste ges de verktyg som krävs för att kunna hantera sina medieerfarenheter och lära sig sovra bland all den information de inhämtar via medierna. Skolan är kanske den viktigaste platsen för att utveckla en demokratisk offentlighet där också barn har kulturell yttrandefrihet och ”yttrandekompetens” inför framtiden.

*Eftersom det i hög grad är mediernas bild av världen som styr våra tankar, åsikter och politiska beslut är det för demokratins överlevnad en nödvändig uppgift att ge eleverna verktyg för att hantera olika medieerfarenheter.*²⁰

För skolan handlar det alltså om att ge eleverna förutsättningar att bli delaktiga i mediesamhället genom att ge dem verktygen för att kunna hantera sina medieerfarenheter. Medierna erbjuder barn och unga viktiga kommunikationsverktyg och bidrar till en ökad förståelse av omvärlden och sig själva. För att bygga upp ett kritiskt förhållningssätt krävs kunskap om de mekanismer som styr medieutbudet. Det kan t ex handla om att skapa en förståelse för de värderingar, vinklingar och ekonomiska krafter som dominerar medieflödet. Skolan ska inte vara smakdomare, utan lära eleverna sortera all information de inhämtar via medierna. För elever med läs- och skrivsvårigheter kan det vara oerhört värdefullt att stimuleras med en bredare syn på begreppet text.

Den gemensamma filmupplevelsen kan ha många funktioner. Den kan vara utgångspunkt för samtal kring olika frågor. Film kan gestalta historiska skeenden och spegla samtiden. Film kan skapa identifikation med människor i en liknande livssituationer som eleverna, men också med människor som lever i andra kulturer, under helt andra livsförhållanden. Film kan ge nya perspektiv och öppna upp för samtal och reflexion kring de mest komplicerade livsfrågor. I en mångkulturell stad som Malmö är det av stor vikt att barn och ungdomar får tillgång till bilder från sina hemländer. Att låta eleverna se film på biograf är också ett sätt att göra dem delaktiga i samhällets kulturliv. Det är viktigt att eleverna kommer i kontakt med en bred och varierad filmrepertoar och får se filmer som de kanske inte skulle hitta till på egen hand. Filmupplevelsen är också en utgångspunkt för att eleverna ska lära sig förstå filmens språk. Genom att granska och analysera film, på samma sätt som man gör med litterära verk, kan förståelse om filmens uppbyggnad och olika komponenter uppnås. Det kan handla om allt ifrån berättarteknik till valet av filmmusik.

Att arbeta praktiskt med olika medier ger eleverna möjlighet till andra uttryckssätt än att skriva och tala. Det öppnar också för samarbete mellan ämnesgränser, vilket gör det möjligt för skolan att få in det helhetsperspektiv som så ofta efterlyses, men också för samarbete mellan elever och därmed träning i demokratiska arbetsformer. Det kan vara en kollektiv och kreativ process där elevernas skilda talanger kan ges utrymme på olika sätt. Att arbeta med filmskapande är ett sätt att lyfta fram andra aspekter av berättarkonsten än vad som rymms i det talade och skrivna ordet. I filmberättande är exempelvis dramaturgi och estetik betydande komponenter. Genom medierna kan eleverna få möjlighet att uttrycka sig, beskriva sig själva och sin omvärld. Att berätta med hjälp av olika medier ger helt andra möjligheter att gestalta tankar och känslor än exempelvis en skriven text. Barnen är en tyst grupp i samhället och det borde vara självklart att de också har något att berätta, om sig själva och världen. Att låta eleverna skapa berättelser med hjälp av medier kan stärka deras självkänsla och kulturella identitet.

¹⁸ Persson s. 58f.

¹⁹ *Film- och mediepedagogik i skolan – en seminarieriserie. Sammanfattande rapport om 11 seminarier om film- och mediepedagogik i skolan hösten 1999 - våren 2000*, Projektet Kultur för Lust och lärande Dnr 98:1734, Skolverket 2001, s. 33.

²⁰ Klas Viklund / Clas Österholm *Skolbio i Sverige 2002. En kartläggning av verksamheten med barn- och skolbio i Sveriges 289 kommuner, genomförd av Svenska Filminstitutet 2002*, s. 8.

Diskussionen om mediernas roll i skolan handlar till stor del om att skolan måste närma sig elevernas värld. Begreppet ”den parallella skolan” har använts för att uppmärksamma betydelsen av den stora mängd information dagens unga tar in via medierna. Om skolan ska utgå ifrån och ta till vara barns och ungdomars egna erfarenheter och kunskaper kan inte deras kulturella yttringar, där medierna spelar en stor roll, förträngas. Man måste inse vilken maktfaktor medierna är och vilken stor del de spelar i barns och ungdomars liv. Skolan är till stor del en sluten värld, men det går inte att lämna verkligheten utanför.

2.4 Några perspektiv på mediernas roll i skolan

Olle Holmberg, rektor för Lärarhögskolan i Malmö, lyfter fram fyra faktorer som är intressanta när man diskuterar skolan och talar om ungdomars medieanvändning. För det första har ungdomstiden förlängts. Man går in tidigare i den och senare ur den. Det finns biologiska förklaringar till att man går in tidigare i ungdomsvärlden, men också psykologiska: ”Barn och ungdomar lär sig mycket mera om hur svåra saker som död, sexualitet, sorg och problem i vuxnas liv ser ut. [...] De vet det genom media”²¹. För det andra har unga idag en mer perifer roll i samhället. De är avskärmade från vuxenvärldens offentlighet och är inte efterfrågade i samhället, vilket skapar en känsla av isolering och maktlöshet. En tredje punkt är den konflikt som finns mellan frihet och beroende. Dagens unga har en större frihet att leva ett annat liv än föräldrarna och det finns fler frirum, dit vuxna inte har tillträde. Samtidigt är beroendet av vuxna (föräldrar, lärare, myndigheter) utsträckt längre i tiden, vilket gör att de måste försvara sin kulturella tillhörighet och fritidskultur. För det fjärde, menar Holmberg, är vårt samhälle väldigt åldersuppdelat och därmed blir övergångarna mellan olika livsfaser mera komplicerade.

I anslutning till dessa faktorer presenterar Olle Holmberg fyra aspekter om medias roll:

1. Media har en förmedlande funktion mellan olika världar i ett alltmer fragmenterat samhälle.
2. Media knyter an till den motsägelsefulla situation ungdomar befinner sig i.
3. Mediakulturen erbjuder ett mångfacetterat råmaterial för ungdomars sökande efter en egen identitet.
4. Medier ger unga människor möjlighet att bearbeta sådana tankar och känslor som trängs undan i de institutioner där de tillbringar en alltmer utdragen ungdomstid.²²

Docent Mikael Alexandersson, vid institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet, menar att skapande verksamhet, eller estetiska arbetsprocesser, ”kan bidra till att den mening som allt mer efterfrågas av våra barn och ungdomar verkligen blir något levande i deras skolvardag”²³. Alexandersson menar att skolans personal måste utmana och förändra föreställningarna om att vissa ämnen har monopol på skapande verksamhet. En högstadieläro har exempelvis fyra gånger så mycket matematik som bild i skolan. ”När ställde du upp en ekvation senast? Hur många timmar har du under denna vecka varit i kontakt med såväl rörliga bilder som stillbilder – t ex via TV, bio, datorn, massmedia, affischer på stan osv”²⁴. Enligt Alexandersson handlar allt lärande om både skapande och kunskapande.

Helena Danielsson, Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet, skriver att om lärare inte arbetar med bildmediernas språkformer i skolan kan detta innebära att:

- barns första och språkliga grundläggande förhållningssätt till världen inte respekteras
- barns och ungas speciella form av vetande och kunskapsordning inte beaktas
- läroprocesser som är relevanta kommer inte till sin rätt
- bild och mediespråkliga kompetenser som elever har idag inte tas i anspråk²⁵

Lars Gustaf Andersson anser att medierna bör finnas som ett inslag på alla nivåer i skolan och i förhållande till alla ämnen. Syftet är att lära eleverna skilja på fiktion och fakta, sortera information och förstå vad medierna utgör för att fungera som kritiska medborgare: ”[...] det finns så starka intressen, det finns så starka krafter och så mycket oförutsägbart i mediekulturen och i mediespråket, och det händer så mycket, att vi måste ha någonstans där vi kan bearbeta det, där vi kan hitta sätt att förstå det och förhålla oss till det. Och jag ser ingen annan plats än skolan, faktiskt”²⁶.

²¹ *Film- och mediepedagogik i skolan – en seminarieriserie*, s. 41.

²² *Ibid.* s. 42 f.

²³ *Ibid.* s. 22.

²⁴ *Ibid.* s. 23.

²⁵ Helena Danielsson *Att lära med media – Om det språkliga skapandets villkor i skolan med fokus på video*, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, 2002 s. 169f.

²⁶ *Film- och mediepedagogik i skolan*, s. 36.

2.5 Vilka förutsättningar finns?

Att det finns många olika utgångspunkter för ett utvecklingsarbete med film och medier visar Skolverkets rapport *Bland eldsjälar och esteter*. Skolornas intentioner ligger inom tre olika fält – att utveckla eleverna, att utveckla pedagogerna eller att utveckla verksamheten - där det inom varje fält kan finnas olika synsätt och tankar om hur man angriper mediefrågan. Ofta finns det inga skarpa gränser mellan intentionerna och ibland väljer skolorna att beta av en intention i taget. Problem att förverkliga sina intentioner kan vara yttre omständigheter, men också inre, t ex att lärare känner sig motarbetade och inte får stöd för sina tankar. Ekonomiska faktorer är hinder för satsningar på fortbildning, utrustning och lokalförändringar.

Skolornas konkreta aktiviteter inom bild- och medieområdet spänner över stora fält. Det finns skolor som satsar mer övergripande på medier, men andra som väljer att specialisera sig på enstaka uttryck. I *Bland eldsjälar och esteter* presenteras två sätt, som ofta förekommer parallellt, för att åstadkomma en utveckling på skolorna. För det första *förutsättningsskapande verksamhet*, där skolorna satsar på ett förberedande arbete, t ex iordningställande av lokaler, fortbildning och inköp av utrustning, som ska generera en utveckling i verksamheten. För det andra *bild- och medieaktiviteter*, där skolorna förändrar inriktningen på undervisningen. De skolor som strävat efter att metodiskt utveckla området bild och media har lyckats bättre än de som satsat på att förändra eller införa ett nytt synsätt.

I rapporten har man sammanställt vilka konsekvenser ett utvecklingsarbete med bild och media fått. För elevernas del handlar det om meningsfullhet, rollförändring, stärkt självförtroende och identitet samt att finna alternativa vägar till kunskap. Pedagogerna har genom utvecklingsarbetet fått en breddad kompetens och anammade en ny lärarroll. För verksamheten har det skett en uppluckring av gränser, både vad gäller tid och rum, och det har väckts frågor om huruvida skolan ska vara en utbildningssituation eller om en produktionstanke ska uppmuntras såväl som om etik gällande internet, sponsring och vem som bestämmer innehållet i bild- och mediaverksamheten.²⁷

En strävan för skolan har länge varit att öppna upp för mer varierade arbetssätt och arbetsformer. I projektet *Kultur för lust och lärande* konstaterades att arbetet med film och medier naturligt öppnar för demokratiska och icke-auktoritära arbetssätt. Det konstaterades också att lärares och kommuners önskemål om fortbildning, med tanke på de nya kursplanernas skrivningar, borde komma att öka; Skolverkets generaldirektör Mats Ekholm talar t ex om "ett gigantiskt kompetensutvecklingsarbete"²⁸. Deltagarna i projektets avslutande nationella seminarium fick svara på en enkät vilka insatser som skulle främja en utveckling av film- och mediepedagogik i skolan. I första hand prioriterades en satsning på kompetensutveckling.

I *Våga, våga – Kulturens betydelse för utveckling och lärande* har Stefan Boklund studerat skolans förhållningssätt till kulturen och vilka möjligheter som finns för att få kulturen att bli en del av skolans vardag. Det största hindret för ett sådant utvecklingsarbete är enligt rektorerna i första hand traditioner och attityder hos skolans personal. Lärarna tar istället upp lokaler, bristande kompetens, tid, ekonomi och elevantal. Lösningen på detta är å ena sidan att rektorerna prioriterar så att kulturfrågorna hamnar i fokus, och å andra sidan att lärarna vågar släppa på det trygga, säkra och invanda. Boklund skriver att det finns en osäkerhet för att prova nya vägar och att skolan har svårt att ta till sig vad andra kan tillföra. Han menar vidare att politikerna har ett stort ansvar och att de måste formulera sina visioner och mål vad gäller kulturens roll i skolan.²⁹

Hanna Hellström har gjort en undersökning där hon låtit tio gymnasielärare i ämnet svenska svara på frågor kring om och varför de använder sig av spelfilm i undervisningen. Hennes slutsatser är att många lärare känner sig begränsade av kurssystemet, som gör att de känner sig tvingade att hinna med ett visst antal moment, och att de flesta svensklärare på gymnasiet prioriterar litteraturundervisningen. Hon konstaterar bl a att få lärare har metoder för att analysera filmspråket och att utbildning behövs.³⁰ I projektet *Levande historia*, där regeringen subventionerade filmer om Förintelsen, visade det sig att läraren var den avgörande faktorn för hur filmerna togs emot av eleverna: "Där man hade lärare som var vana att jobba med film och som hade ett förhållande till filmen fick man en djupare diskussion"³¹.

²⁷ Karin Agelii, Ingrid Bohlin Haglund m fl *Bland eldsjälar och esteter. En rapport om 40 skolors arbete med bild och media*. <http://www2.skolverket.se/BASIS/skolbok/webext/trycksak/DDD/507.pdf>

²⁸ *Film- och mediepedagogik i skolan*, s. 18.

²⁹ Stefan Boklund *Våga, våga. Kulturens betydelse för Utveckling och Lärande*, Västerås 2001.

³⁰ Hanna Hellström *Filmen och svenskämnet*, examensarbete med ämnesdidaktisk inriktning, Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande, 2003.

³¹ *Film- och mediepedagogik i skolan* s. 21.

Mikael Stigendal vid Lärarutbildningen vid Malmö högskola har arbetat med ett skolintegrationsprojekt där 1 308 elever intervjuats utifrån ett integrationsperspektiv. Kartläggningen visar bl a att elevernas relation till lärarna försämras med åldern och att eleverna har för lite makt i förhållande till lärarna. Eleverna tror sig få nytta av 73 % av utbildningsinnehållet, medan lärarna bara tror på 67 %. ”Hur känns det att lära ut den resterande tredjedelen?”, undrar Stigendal.³² Med åldern minskar elevernas tro på kunskapens relevans, känslan av mening försvagas och känslan av tvång ökar. En bra lärare, enligt eleverna, inger förtroende och tar sig tid att lyssna. Om lektionerna känns meningslösa inger läraren knappast förtroende. Stigendal menar att eleverna måste få mer att säga till om än vad de har idag. Hans undersökning visar att skolans personal framhåller att det behövs fler lärare i skolan, medan eleverna i första hand vill ha bättre skolmat och i andra hand besöka verkligheten utanför skolan oftare: ”Dom vill i större utsträckning gå på teater, göra studiebesök, åka till simhallen eller se film”³³.

I Mikael Stigendals rapport ingår ett avsnitt om elevernas TV-tittande. Deras svar visar att eleverna tittar på TV i genomsnitt 3,2 timmar varje dag, vilket innebär att de med helger och lov inräknade tillbringar mer tid framför TV:n än de har lektionstid i skolan. Inget av de tio populäraste programmen sänds i Sveriges Television: ”En hel generation fostras in i ett reklam-TV-tittande. Genomslagskraften för reklam-TV måste därför sägas vara betydligt större än vad tittarsiffrorna visar”³⁴. Lärarna är till stor del ovetande om vilka TV-program som är populärast hos eleverna. En femtedel känner till att *Vänner* och *Simpsons* är populära och endast 7 % prickar in *Förhäxad*, det tredje populäraste programmet bland deras elever.

Kristina Hansson, mediepedagog i Piteå, skriver att ”eftersom elevernas mediebruk utanför skolan präglas av att de är mottagare av andras produkter så måste skolan forma sin medieundervisning så att eleverna fostras till aktiva skapare av egna budskap”³⁵. Det räcker inte med enbart teoretiskt kunskap. Att se film, förstå film och göra film hänger samman lika mycket som att läsa en text, förstå en text och skriva en text. Hur skulle det se ut om eleverna bara skulle få läsa och aldrig lära sig att skriva? Lone Bach Borius, som beskrivit ett av projekten i *Filmens väg i skolan* i sitt examensarbete, skriver att det finns tecken på att barnens omedvetna, intuitiva erfarenheter av medierna kan förvandlas till medveten kunskap och omsättas i praxis. Enligt henne handlar praxis ytterst om att själv göra film och därifrån dra erfarenheter och filmanalys är därför endast ett steg på vägen.³⁶

Film och medier är kulturyttringar som tilltalar barn och ungdomar. Därmed är mycket redan vunnet eftersom läraren kan utgå från elevernas filmintresse och medieerfarenheter. Samtidigt kan detta vara ett hinder. Helena Danielssons studier visar att många lärare känner sig osäkra på tekniken och är rädda för att låta eleverna inta en expertroll. Det stora problemet tycks vara att eleverna ofta kan mer än lärarna om film, medier och populärkultur, vilket medför att lärarna känner sig osäkra. Lärarnas expertroll är en del av yrkesidentiteten och det krävs mod för att våga släppa denna roll.³⁷

2.6 Andra kommuner – några exempel

Malmö är en stor stad. Att genomföra en kommunövergripande satsning på film och medier är därför ingen enkel uppgift. Det kan ändå vara intressant att kasta en blick på vad några andra kommuner i Sverige har åstadkommit och hur de har gått tillväga. Även om det rör sig om betydligt mindre kommuner med andra förutsättningar, inte minst mindre avstånd mellan berörda instanser, kan det finnas erfarenheter som det går att dra lärdom av. Här presenteras därför kortfattat hur ett utvecklingsarbete med film och medier sett ut i Piteå, Kungsbacka och Nacka.

2.6.1 Piteå

Piteå kommun har tagit fram en mediepedagogisk plan för grundskolan. Stommen i deras utvecklingsarbete är att varje skola har medieansvariga lärare som via ett nätverk står i förbindelse med varandra. Skolorna har formulerat sig kring medieundervisningens form och innehåll i sina lokala arbetsplaner, vilket fått ligga till

³² Mikael Stigendal *Skolintegration – lösningen på skolans problem?* Rapporter om utbildning 1/2000, Malmö högskola, Lärarutbildningen, Regionalt utvecklingscentrum, s. 123.

³³ Ibid. s. 127.

³⁴ Stigendal s. 77.

³⁵ Kristina Hansson, *Piteåmodellen - när eldsjälarna gjort sitt!*, Vårdsskildringsrådet nr 19, Stockholm 1997, s. 21.

³⁶ Lone Bach Borius *Att analysera och läsa sig förstå den rörliga bildens språk – ett praktiskt exempel*, examensarbete i svenskämnets didaktik, Malmö högskola, Lärarutbildningen 2000.

³⁷ Danielsson.

grund för kommunens mediepedagogiska plan. I Piteå tillsattes även en kommunal tjänst som mediepedagog (50 %), med uppdrag att vidareutveckla medieundervisningen i grundskolan.

Utvecklingsarbetet kring mediepedagogik i Piteå kommun finns beskrivet i en skrift av Kristina Hansson, utgiven av Vårdsskildringsrådet. Hennes utgångspunkt i varför mediekunskap är viktigt i skolan är att det är en fråga om demokrati, eftersom det är i media som det offentliga samtalet förs. Hansson skriver att det inte räcker med att läroplanen fastslår vad skolan ska göra om förutsättningarna för att verkställa det saknas. Det allra viktigaste är att lärarna får utbildning. I Piteås modell har lärare utbildats som sedan i sin tur fått utbilda andra lärare på skolan. För att uppnå verklig förändring är skolornas lokala arbetsplaner oerhört viktiga. Om man där kan formulera hur man tänker arbeta med medier i undervisningen är mycket vunnet.

I Piteå inleddes utvecklingsarbetet med en gemensam studiedag för medieansvariga lärare och rektorer. Man delades in i grupper och "brainstormade" kring medieundervisningens mål och innehåll. En grupp utsågs som fick i uppdrag att formulera en mediepedagogisk plan för grundskolan i Piteå kommun. Alla medieansvariga lärare fick en grundutbildning och ansvarade sedan för att föra kunskaperna vidare till sina kollegor. De medieansvariga blev också drivande i arbetet med att föra in mediefrågan i lokala arbetsplaner. Avgörande för hur väl man lyckades implementera medieundervisningen på skolan var rektorernas stöd och kollegornas inställning.

Parallellt med medieutbildningsprojektet skedde i Piteå kommun en satsning på att rusta upp skolorna med datorer. Satsningarna skedde emellertid utan samordning, vilket innebar svårigheter att argumentera för att mediebegreppet även omfattar IT och datorer. Särskilda datoransvariga lärare fanns på skolorna. I de fall där dator- och medieansvarig lärare var samma person innebar det en styrka. Hansson påpekar hur besynnerligt det är att IT-begreppet reducerats till att bara innefatta datorer: "Datorn är ett redskap som givetvis ska erövas för att användas av våra elever i berättandets och demokratins tjänst. Det finns mycket att göra med att öppna nya pedagogiska vägar mellan dator- och medielärare"³⁸.

Merparten av skolorna i Piteå formulerade sina mål och en kommunal mediepedagogisk plan fastställdes av Skolstyrelsen. Genom att ge planen och verksamheten politisk förankring kan skolorna i framtiden ställa krav. Kommunen avsatte dessutom särskilda medel för inköp av AV-utrustning till skolorna. Rektorerna ansvarar för att tillgodose utrustnings- och fortbildningsbehov och mediepedagogen står för utbildning, tips och uppmuntran.

På Skolbiodagen under BUFF 2003 talade tre lärare från Piteå om aktionsforskning i klassrummet, vilket resulterat i att de skrivit enkla rapporter om sitt mediepedagogiska arbete. Birgitta Nordgren beskriver hur hon arbetat med medier i årskurs fyra-fem och hur hon inledningsvis, som medieansvarig lärare på skolan, ifrågasatte nödvändigheten i att gå vägen genom tekniken för att nå insikt i budskapets innehåll. Men när hon började göra film med eleverna blev det en aha-upplevelse och hon insåg att när eleverna fick lära sig att använda kameran kom analysen av sig själv. Hon upplever att eleverna är starkt motiverade för att arbeta med medier, att de blir mer kritiska till det offentliga utbudet och dess innehåll samt att det uppstår ett utvecklande internt socialt arbete.³⁹

Lena Lundqvist har på grundsärskolans högstadium arbetat med att utveckla elevernas berättande med hjälp av film. Efter att ha samtalat om film hade Lundqvist upptäckt att film är elevernas sätt att läsa. Eftersom läsning och skrivning är mödosamma moment för många elever kan kommunikation med bilder vara en alternativ väg att uppnå resultat. Resultaten visar att film väcker elevernas lust till att berätta och att "resultaten och kvalitén i elevernas berättande blir högre då media, film och bilder, användes än utan media"⁴⁰. Den tredje läraren från Piteå, Catrin Söderman, beskrev hur en elev med diagnosen selektiv mutism stärkt sin kommunikativa förmåga med hjälp av medier.

Dessa tre exempel från Piteå visar på hur medierna kan överbrygga hinder och på olika sätt stimulera elevernas berättande. Att arbeta med medier innebär ett steg in i elevernas verklighet. Genom att dokumentera sitt pedagogiska arbete och skriva en enkel rapport om det man gör kan man upptäcka saker som man inte visste fanns, samtidigt som andra kan ta del av och lära sig av erfarenheterna.

³⁸ Hansson s. 130.

³⁹ Birgitta Nordgren *Att arbeta med mediepedagogik i åk 4. En studie grundad på loggböcker*. Centrum för IT och Media i grundskolan, Piteå kommun.

⁴⁰ Lena Lundqvist *Kan medieundervisning utveckla ungdomars berättande?* Centrum för IT och Media i grundskolan, Piteå kommun.

2.6.2 Kungsbacka

I Kungsbacka initierades Skolbio 1988 med Kulturförvaltningen som huvudman. Kulturförvaltningen fick reda på att det fanns skolbiopengar att söka och fick i uppdrag att driva frågan med en särskild budget. Uppdraget och pengarna finns än idag hos Kulturförvaltningen vilket har visat sig vara ett bra koncept, säger Birgitta Olsson, filmkonsulent på Film i Halland och tidigare på Kulturförvaltningen. Skolorna köper biljetter av Kulturförvaltningen och programmet sätts samman av förvaltningen tillsammans med biografen. I kommunen finns ett filmmanifest som man arbetar efter och varje skolenhet har minst ett filmombud.

I Kungsbacka har man arbetat med att ta fram en ”plan för samverkan inom film- och medieutveckling”. En viktig fråga i inledningsskedet var att få skolförvaltningen aktiv. De var intresserade av IT och hur man arbetar praktiskt med film. Ett förslag gjordes på hur de tre förvaltningarna (kultur-, förskole- och grundskole- samt gymnasie- och arbetslivsförvaltning) kunde samverka och samtidigt genomfördes en inventering av kompetens och teknik i kommunen.

I kommunen fanns sedan tidigare en IT-strategi och särskilda ITiS-pengar. Här fanns en möjlighet till samordning, berättar Birgitta, som underligt nog aldrig hade träffat den person som var IT-ansvarig i kommunen. Målet i Kungsbacka var att föra samman film, medier och IT, det som gemensamt kallas IKT. Det bildades ett mediepedagogiskt nätverk där de tekniskt bevandrade IT-människorna fördes samman med de mer humanistiskt orienterade filmombuden. För att förankra detta bestämde man att ett mediepedagogiskt ombud skulle finnas på varje skola. Det mediepedagogiska nätverket träffas en gång i månaden och har stimulanskvällar där olika gästföreläsare bjuds in, bl a har man diskuterat mediernas makt, dokusåpa och musikvideos.

Man bestämde att alla lärare skulle erbjudas en baskurs för att få det grundläggande behovet vad gäller IKT tillgodosett. Det skulle också finnas möjlighet till en fördjupningskurs. En följd av detta har blivit att skolornas IT-enheter också är film- och mediepedagogiska enheter. Genom att Kulturförvaltningen fått pengar från IT-avdelningarna samt ett lokalt IT-företag har man kunnat erbjuda billiga kurser.

Idag har för- och grundskolans förvaltning en mediepedagog anställd på halvtid och kulturförvaltningen har en kulturpedagog på halvtid. Vad gäller gymnasiet har förankring inom förvaltningen saknats och de menar att de inte kan prioritera detta område nu. På gymnasienivå finns alltså arbete kvar att göras, vilket visar på att det är oerhört viktigt med en stödande organisation.

Birgitta menar att det är ett måste att koppla samman IT med film- och medieområdet. Hon nämner digital portfolio, där man samlar all tänkbar dokumentation om eleverna – film, teckningar, foto, uppsatser – och som kan fungera som ett digitalt CV som eleverna har med sig när de lämnar skolan, och digital storytelling, personligt hållna berättelser gjorda med multimediateknik där rörliga bilder, stillbilder och den egna berättarrösten vävs samman. Att göra film och animera hänger i allra högsta grad samman med IT, säger Birgitta.

2.6.3 Nacka

Kultur Nacka har sedan 1993 bedrivit kommunövergripande skolbioverksamhet som, förutom visningarna, inkluderat lärarfortbildning, förhandsvisningar för personal, videofestivaler och olika projekt. 2001-2002 genomfördes en utredning kring vidareutveckling av kommunens mediepedagogiska arbete.

Utredaren Ana Graviz har inte funnit några spår av kursplanens riktlinjer angående film och medier i vare sig den kommunala skolplanen eller skolornas lokala arbetsplaner och slår fast att det inte finns någon samstämmighet mellan kursplanernas riktlinjer och praktiken. I studien framkom ofta lärarnas svårighet att avgöra vad som menas med media eller medieundervisning och Graviz ger en definition, som hon formulerat i sin doktorsavhandling, som knappast gör dem klokare: ”Det ämnesområde som bildas av det tvärvetenskapliga fältet som utvecklas i kontakten mellan ämnena masskommunikation och pedagogik”⁴¹. Detta är ju definitionen av mediepedagogik, själva mediebegreppet står fortfarande oförklarad.

Lärarna i Graviz utredning lyfter fram svårigheterna med att arbeta med kultur i skolan. Det finns statusskillnader mellan olika ämnen och kultur och mediepedagogik ses som något extra. Av denna anledning är det viktigt att mediepedagogiska frågor förs in i skolplanerna och att skolledningen tydligt visar värdet av medieundervisning. En annan viktig faktor för lärarna är kunskap, eftersom de flesta anger att de inte fått någon

⁴¹ Ana Graviz *Mediepedagogik, idag och i morgon. En studie av förutsättningarna för utveckling av mediepedagogiskt arbete i Nacka Kommun*, Biblioteks- och kulturnämnden/Barn- och utbildningsnämnden, Nacka 2002, s. 51f.

mediepedagogisk kompetens under sin lärarutbildning. Graviz skriver att i lärarnas pressade arbetssituation kan allt nytt uppfattas som jobbigt och att ”jobbigheten försvinner när man får den kunskap som behövs för att utföra uppgiften”⁴².

Graviz konstaterar att de flesta elever som besöker Skolbio ges möjlighet att bearbeta filmupplevelsen. Men det förekommer sällan ”ett mer avancerat och systematiserat uppföljningsarbete som skulle kunna leda vidare till ett temaarbete eller eget skapande”⁴³. Brister i uppföljningsarbetet har inte nödvändigtvis med lärarens motivation att göra, utan kan relateras till ämnets status eller brist på tid, resurser, organisation, fortbildning och stöd.

För att utveckla det mediepedagogiska arbetet presenterar Graviz en rad förslag. Hon tror på närmare samarbeten mellan Skolbion och olika skapande verksamheter och menar att det behövs en kommunal handlingsplan för det mediepedagogiska arbetet i kommunen. De kommunala och lokala skolplanerna behöver revideras och det krävs en satsning liknande ITiS.

Vidare ger Graviz ett förslag på en handlingsplan. Kultur Nacka bör förankra verksamheten i en samrådsgrupp med representanter från berörda nämnder (biblioteks- och kulturnämnd, barn- och utbildningsnämnd) och Kommunstyrelsen med målet att ta fram ett beslutsunderlag och finansieringsmöjligheter. De enskilda skolorna bör ansvara för att film/IT/media införs i lokala arbetsplaner, att fortbildning kommer till stånd, att skolan grundutrustas med tekniska redskap samt att en ansvarig person utses. Kommunens Mediepedagogiska centrum får i uppdrag att implementera utvecklingsinsatserna.

2.7 Vad säger styrdokumentet?

De nationella styrdokument som bestämmer hur skolans verksamhet ska se ut är Skollagen, läroplaner och kursplaner. Skollagen stiftas av Riksdagen och innehåller de grundläggande bestämmelserna om utbildning inom alla skolformer. Läroplanerna fastställs av Regeringen och är tre stycken: Lpfö 98 för förskolan, Lpo 94 för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, samt Lpf 94 för de frivilliga skolformerna. Kursplanerna kompletterar läroplanen och anger målen för undervisningen i varje enskilt ämne.

Huvudansvaret för genomförandet av skolverksamheten så att de nationella målen uppnås ligger på den enskilda kommunen. Kommunen ansvarar också för att kommunens skolor får de resurser som behövs och har stor frihet att avgöra hur skolan ska organiseras. I den enskilda skolan vilar huvudansvaret på rektorn, men all personal ska bidra till att målen uppfylls.⁴⁴

2.7.1 Läroplaner

Samtliga läroplaner framhåller att verksamheten i skolan ska utformas i enlighet med grundläggande demokratiska värderingar. Skolan ska skapa förståelse och medmänsklighet samt stå för saktighet och allsidighet. Skolan ska förmedla och förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på.

2.7.1.1 Läroplan för förskolan

Lpfö 98 är förskolans första läroplan. Tidigare var Socialstyrelsens allmänna råd vägledande för verksamheten, men från den 1 januari 1998 är Skolverket tillsynsmyndighet för förskolan.

I Lpfö 98 kan man läsa att ”barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser” och att ”barnen ska få möjlighet att utveckla sin förmåga att iaktta och reflektera”. I förskolans uppdrag ingår både att utveckla barnens egna kulturskapande och att överföra kulturarvet. ”Att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse liksom med hjälp av tal- och skriftspråk, utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande. Detta inbegriper också att forma, konstruera och nyttja material och teknik. Multimedia och informationsteknik kan i förskolan användas såväl i skapande processer som i tillämpning”⁴⁵.

⁴² Ibid. s. 49.

⁴³ Ibid. s. 48.

⁴⁴ <http://utbildning.regeringen.se/ansvarsomr/skolabarn/ansvarskola.htm> och <http://www.skolverket.se/styr/vad.shtml>.

⁴⁵ 1998 års läroplan för förskolan (Lpfö 98), <http://www.skolverket.se/pdf/lpfo.pdf>

2.7.1.2 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet

I Lpo 94 kan man läsa att skapande verksamhet är en väsentlig del i det aktiva lärandet. Eleverna ska vidare ”kunna orientera sig i en komplex verklighet med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt” och utveckla sin förmåga att kritiskt granska fakta.

Läroplanen betonar också en aktiv diskussion om kunskapsbegreppet och att olika kunskapsformer måste ges utrymme i skolan. ”I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. [...] Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form skall vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter”.

Under mål att uppnå kan man läsa att grundskolan ansvarar för att varje elev utvecklar sin förmåga till kreativt skapande och får ett ökat intresse för att ta del av samhällets kulturutbud. Skolan har ansvaret för att eleverna utvecklar och använder kunskaper i så många olika uttrycksformer som möjligt och kan använda informationsteknik för kunskapssökande och lärande. Varje elev ska också ha ”kunskaper om mediers och deras roll”.

Skolans rektor ansvarar bl a för att eleverna ges de läromedel och den handledning som behövs och att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet. Det är också rektors ansvar att personalen får den kompetensutveckling som krävs.⁴⁶

2.7.1.3 Läroplan för de frivilliga skolformerna

Lpf 94 framhåller, liksom Lpo 94, att eleverna ska kunna ”orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt”. Det är en av skolans huvuduppgifter att eleverna får träna sig att tänka kritiskt. Det är också skolans ansvar att se till att varje elev ”kan hämta stimulans ur estetiskt skapande och kulturella upplevelser”.

I läroplanen beskrivs också rektors ansvar, bl a att för att eleverna har tillgång till god handledning, läromedel och ”andra hjälpmedel för att själva kunna söka och utveckla kunskaper”. Rektor har också ansvar för att skolans personal får den kompetensutveckling som behövs samt att samverkan mellan olika ämnen utgör en helhet för eleverna och de får ett sammanhang i sina studier.⁴⁷

2.7.2 Grundskolans kursplaner

Enligt grundskolans kursplaner är det framför allt bild, svenska och samhällsorienterade ämnen som ansvarar för att elevernas kunskaper och färdigheter vad gäller film och medier utvecklas och fördjupas.⁴⁸ Film och medier ska dock inte begränsas till vissa skolämnen och områdets karaktär stimulerar i sig själv till samverkan mellan olika ämnen.

2.7.2.1 Kursplanen för svenska

I kursplanen för ämnet svenska jämställs film med skönlitteratur och teater. ”Utbildningen i ämnet svenska syftar till att ge eleverna möjligheter att använda och utveckla sin förmåga att tala, lyssna, se, läsa och skriva samt att uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater. [...] Ämnet skall ge läs-, film- och teaterupplevelser och tillfällen att utbyta erfarenheter kring dessa”. I kursplanen används ett vidgat textbegrepp, som förutom skrivna och talade texter innefattar bilder och där bearbetning av texter inte bara innebär läsning utan också ”avlyssning, drama, rollspel, film, video och bildstudium”. Skönlitteratur, film och teater ska också ses som en del av kulturarvet. ”Skolans uppgift är att med utgångspunkt i elevernas egna kulturella skapande och med anknytning till deras läs-, film- och teatererfarenheter låta olika upplevelser, åsikter och värderingar mötas”.

I kursplanen kan man vidare läsa: ”Skönlitteraturen, filmen och teatern öppnar nya världar och förmedlar erfarenheter och upplevelser av spänning, humor, tragik och glädje. Skönlitteratur, film och teater hjälper människan att förstå sig själv och världen och bidrar till att forma identiteten. Skönlitteratur, film och teater ger möjligheter till empati och förståelse för andra och för det som är annorlunda och för omprövning av värderingar och attityder. Därigenom kan motbilder formas till exempelvis rasism, extremism, stereotypa könsroller och odemokratiska förhållanden. När ungdomar möter skönlitteratur, film och teater innebär det också möjligheter för dem att tillägna sig litterära mönster och förebilder.”

⁴⁶ 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), <http://www.skolverket.se/pdf/lpo.pdf>

⁴⁷ 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94), <http://www.skolverket.se/pdf/lpf94.pdf>

⁴⁸ Kursplanerna finns på Skolverkets hemsida, <http://www3.skolverket.se/ki/SV/0203/sf/11/ol/index.html>

2.7.2.2 Kursplanen för samhällsorienterade ämnen

I kursplanen för samhällsorienterade ämnen lyfts frågan om medierna och samhället fram. ”Medier och mediers budskap spelar en stor roll när människor bildar sina uppfattningar. I de samhällsorienterade ämnena skall eleverna bli förtrogna med olika sätt att kunskapa samt utveckla insikter i hur olika medier kan användas och hur de påverkar människan och samhället. Genom att orientera sig i olika informationsmiljöer och använda olika informationskällor får eleverna insyn i de möjligheter och problem som IT-samhället medför. Att söka, granska, välja, strukturera, kritiskt värdera, integrera och redovisa information på skilda sätt – i tal, skrift, bild, form, drama, musik och rörelse – är centralt i de samhällsorienterade ämnena”.

2.7.2.3 Kursplanen för bild

Ämnet bild har huvudansvaret för elevernas bildspråkliga utveckling. ”Utbildningen i ämnet syftar till att utveckla såväl kunskaper om bilden som kunskaper i att framställa, analysera och kommunicera med bilder. Den skall utveckla lust, kreativitet och skapande förmåga, ge allmänbildning inom bildområdet och leda till att eleven skaffar sig en egen ståndpunkt i en verklighet med stort visuellt informationsflöde. [...] I bildämnet ingår även att framställa såväl två- och tredimensionella bilder som rörliga bilder för att utveckla olika sätt att se och skapa. Gestaltningen oavsett medium förutsätter kunnskap om teknik och metoder men också kunskaper om hur bilden fungerar som språk och kommunikation. Arbetet med olika medier ställer krav på koordination, kompromisser och kollektiva läroprocesser.”

2.7.3 Gymnasieskolans kursplaner

I gymnasieskolans kursplaner för ämnet svenska återkommer formuleringarna från grundskolans kursplan, bland annat idén om det vidgade textbegreppet. I svenskämnet ska eleverna utveckla kunskaper om att tolka både text och bilder, vilket framhålls som viktigt för att de ska utveckla sin språkliga förmåga. Gymnasieskolan ska i sin undervisning i ämnet svenska bli en sträva efter att eleverna får ”pröva olika texttyper och konstnärliga uttrycksmedel”, ”stimuleras till att söka sig till litteratur och bildmedier som en källa till kunskap och glädje” samt ”utveckla den egna läskunnskapen, så att förmågan att tolka, kritiskt granska och analysera olika slag av texter, såväl skrift- som bildbaserade, svarar mot de krav som ställs i ett komplicerat och informationsrikt samhälle”.

I kursplanen för ämnet samhällskunskap betonas vikten av att eleverna utvecklar ett kritiskt förhållningssätt, vilket innebär att ”utveckla förmågan att söka, granska, strukturera och värdera fakta från olika källor och medier samt kunna formulera sig och dra slutsatser”. I ämnet historia ska elevernas förmåga till källkritik, både vad gäller historiska källor och moderna medier, utvecklas. I kursplanen för ämnet religion nämns mediernas roll i bildandet av vår världsuppfattning. Människans behov av olika livstolkningar är ”alltmer aktuellt idag och tar sig uttryck i en mångfald som förstärks genom ökade internationella kontakter och av ett växande medieutbud”.⁴⁹

2.7.4 Malmö skolplan

Den 1 januari 1996 skedde en stadsdelsreform i Malmö stad, vilket fick till följd att ansvaret för den obligatoriska skolan delades på tre nivåer:

- Kommunövergripande nivå, med utgångspunkt i den kommunala skolplanen
- Stadsdelsnivå, där stadsdelsfullmäktige fungerar som skolstyrelse
- Skolnivå, där rektorn bär ansvaret för skolverksamheten genomförs i enlighet med mål och planer.

Malmö skolplan ”ska redovisa hur verksamheten inom kommunens skolor ska utformas samt vilka åtgärder kommunen avser att vidta för att uppnå de nationella mål som satts upp för skolan”. Vidare kan man läsa att ”undervisningen ska stimulera hela barnets utveckling, den intellektuella såväl som den fysiska, praktiska och konstnärliga” och att ”skolbiblioteken och den nya informationsteknologin är viktiga resurser för elever och lärare”. Kulturen ska ses som en betydelsefull del i arbetet med barn och unga: ”Kulturen spelar en viktig roll i barn och ungas liv. Det är också betydelsefullt för barns och ungas utveckling i skolan att de får använda sig av olika uttrycksformer såsom musik, drama och bild. Kulturskolans och övriga kulturlivets verksamhet kan ge viktiga bidrag till skolans arbete”.⁵⁰

I varje stadsdel kan stadsdelsfullmäktige komplettera skolplanen för sina skolor. Sammanfattningsvis kan man säga att stadsdelarnas planer, i likhet med Malmö skolplan, är allmänt hållna och att medieundervisning inte är något som lyfts fram, även om IT ibland nämns. Däremot framhåller stadsdelarna ofta betydelsen av praktiska övningar, estetiska värden och språkutveckling. Eleverna ska ges förutsättningar för att tillägna sig omvärldsförståelse och lära sig att aktivt söka information och granska kritiskt. Det talas om demokrati och att få

⁴⁹ <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0203&skolform=21&infotyp=2&id=21>

⁵⁰ *Malmö skolplan 1999-2002. Fastställd av kommunfullmäktige i Malmö i juni 1999.*

undervisningens innehåll att tilltala och beröra eleverna. Inom alla dessa områden borde medierelaterad undervisning fylla en självklar roll.

Utifrån skolplanen ansvarar också varje rektorsområde/skolenhet för att fastställa lokala arbetsplaner. Denna ska innehålla en kvalitetsstrategi samt handlingsplaner avseende demokratifrågor, internationaliseringsfrågor, integrationsfrågor, elever med läs- och skrivsvårigheter, anpassning till elever med funktionsnedsättningar, mobbning, våld och missbruk samt sex- och samlevnadsfrågor. Film och medier kan vara användbara inom de flesta av ovanstående områden, men det vore önskvärt att skolenheterna formulerade specifika handlingsplaner för hur de ska angripa mediefrågan.

2.8 Sammanfattande diskussion

Medierna måste föras in i skolan därför att de *i sig själv* är viktiga, inte för att framställas som mindre värda eller för att fungera som lockbete för sysselsättningar som anses vara mer angelägna. Film och medier är inte bara tidsfördriv. Det är inte heller enbart upplevelser. Medierna har en viktig funktion som källa för kunskap om samhället och verkligheten och borde betraktas som en resurs i alla skolans ämnen. Det är av stor betydelse att eleverna ges möjlighet att utvecklas och uttrycka sig. Om eleverna får göra detta genom de språk som dominerar deras vardag skulle mycket kunna vinnas.

Det är också viktigt att eleverna ges möjlighet till kulturupplevelser de inte hittar till på egen hand. ”Skolans kulturpolitiska uppgift är att verka för en genuin mångfald och att skapa möjligheter för eleverna att hantera denna mångfald kritiskt”, skriver Magnus Persson.⁵¹ Men då måste samtidigt lärarna ges möjlighet att lära sig om de ungas kultur, för att kunna utgå från elevernas verklighet och ta till vara på deras erfarenheter i större utsträckning. Detta skulle dessutom innebära att skolvardagen upplevs som mer givande och lustfylld av eleverna.

Den kvalitetsuppföljning av det obligatoriska skolväsendet som genomfördes i Malmö 2001 visar att det är områdena som rör ”skolans värdegrund” och ”demokrati och skolans roll” som ur elevernas synvinkel bör åtgärdas genast. Brukarundersökningen visar också att den fråga som är allra mest angelägen att åtgärda rör påståendet ”Vuxna på min skola lyssnar på vad jag tycker”.⁵² Slutsatsen man kan dra av detta är att skolans personal måste bli bättre på att se och höra eleverna. Detta kan hänga samman med skolans behov av att närma sig de ungas verklighet och inte låta skolan förbli en värld och fritiden en annan.

Att få ”skolans värld” och ”de ungas värld” att närma sig varandra innebär egentligen två saker. För det första handlar det om att göra den befintliga undervisningen relevant för eleverna genom att koppla den till frågeställningar och exempel från deras värld. För det andra handlar det om att förändra undervisningen så att den inbegriper områden som eleverna kommer i kontakt med på sin fritid, som medier och populärkultur. I båda fallen krävs det att lärarna har kunskap om elevernas värld, t ex vilka TV-program och vilken musik de lyssnar på. Alla lärare verkar inte vara intresserade av att ta reda på detta. Kan man förvänta sig att de ska göra det? Det är i alla fall svårt att tvinga någon att göra det.

Lone Bach Borius skriver i sitt examensarbete att hennes samtal med eleverna är ”präglade av mina egna moraliska värderingar och min auktoritet som lärare. [...] Min trovärdighet som pedagog urholkas när jag förespråkar en sak i teorin och i praxis utövar en annan. Jag har som ’den goda smakens profet’ drivit projekt där syftet var att titta på mångkulturella ’kvalitetsfilmer’ och avvisat elevernas önskemål om att köpa in amerikanska actionfilmer med motiveringen att dessa inte höll tillräckligt hög kvalitet”.⁵³ Det är en svår balansgång att vara erfarenhetspedagog och samtidigt inte moraliskt förkasta exempelvis barnens fascination för våldsam actionfilm. Borius tror ändå att ”essensen i en lyckad erfarenhetspedagogik finns någonstans i det respektfulla mötet med barnet där barnets FAKTISKA erfarenheter FAKTISKT tas på allvar”.⁵⁴

⁵¹ Persson s. 92.

⁵² Bo-Göran Pettersson *Obligatoriska skolväsendet. Brukarundersökning hösten 2001 – ett urval av föräldrar och elever. Rapport från Malmö stads kvalitetsuppföljning av stadsdelarnas verksamhet*. Februari 2002, Stadskontoret, s 17f.

⁵³ Borius s. 48

⁵⁴ Ibid.

3. Mediepedagogisk struktur

Det finns många aktörer i Malmö som kan fylla olika funktioner när man diskuterar film- och mediepedagogik. Utgångspunkter, synsätt och intressen skiljer sig åt, men det finns också en hel del som förenar. Här presenteras inledningsvis två av Kulturförvaltningens avdelningar, Malmö Kulturkompani och Kulturkansliet. Kulturkansliet ger bland annat stöd till en rad verksamheter på filmområdet, vilka presenteras närmare. Därefter följer en beskrivning av Utbildningsförvaltningen, följt av en presentation av två andra kommunala resurser: Drömmarnas hus och Kulturkopplingen. Ett särskilt avsnitt ägnas åt lärarutbildningen vid Malmö högskola. Till sist presenteras övriga resurser, som arbetar regionalt utan stöd från Malmö stad. Avsnittet avslutas med en sammanfattning av olika synpunkter som rör möjligheterna till ett utvecklingsarbete med film och medier i skolan.

Utöver de aktörer som nämns här arrangerar Malmö stad och Filmkontakt Nord, i nära samarbete med Film i Skåne, den nordiska kort- och dokumentärfilmsfestivalen Nordisk Panorama. Festivalen ambulerar mellan de nordiska länderna och arrangeras i september 2003 för första gången i Malmö. Nordisk Panorama kommer därefter att återkomma till Malmö vart femte år.

3.1 Malmö Kulturkompani

Malmö Kulturkompani är Malmö stads centrum för barn- och ungdomskultur. Här arbetar man för och med barn och ungdomar i åldern 0-19 år inom alla konstarter. I Kulturkompaniet ingår Kulturskolan, Blå hästen, Unga filmfabriken, Pröva-på, Idébanken och Kulturbussarna. I verksamheten finns också en särskild barn- och ungdomskulturkonsulent. Alla verksamhetsdelar inom Malmö Kulturkompani arbetar gemensamt för att driva och utveckla barn- och ungdomskulturen i Malmö.

3.1.1 Barn- och ungdomskulturkonsulenten

Madeleine Nilsson är Malmö stads barn- och ungdomskulturkonsulent. Hennes uppdrag är att samordna den kommunövergripande barn- och ungdomskulturen, som innefattar alla barn 0-19 år, och verka för samarbete mellan Kulturförvaltningen, stadsdelarna, skolan, det fria kulturlivet, studieförbunden och stadens kulturinstitutioner.

Madeleine Nilsson säger att det är viktigt att som barn- och ungdomskulturkonsulent värdera alla konstarter på samma nivå statusmässigt. Kulturkompaniets ansvar för film är inte begränsat till Unga filmfabriken, utan hela Kulturkompaniet har ett gemensamt ansvar för att stödja arbetet med film och medier i skolan. Unga filmfabriken sitter inne med den största kunskapen och det är viktigt att det finns ett nära samarbete mellan dem och barn- och ungdomskulturkonsulenten.

Som barn- och ungdomskulturkonsulent har Madeleine Nilsson försökt skaffa sig en bild av vilka skolor som satsar på kultur och hur man ska nå ut till stadsdelarna. Det finns engagerade personer på alla skolor, men de har ofta låg status. Ofta är de kulturansvariga lärarna ganska ensamma på skolan och kanske skulle de kunna söka stöd hos varandra mer än idag. Det är oerhört viktigt att de eldsjälar som finns släpps fram, säger Madeleine Nilsson.

Att utbildningsförvaltningen, som bl a ansvarar för gymnasieskolan i Malmö stad, har fått särskilda pengar för offensiva satsningar på kultur i skolan har varit oerhört uppskattat. Ofta har gymnasieskolornas kulturansvariga lärare tillsammans med skolans rektor tänkt ut vad man vill satsa på. Unga filmfabrikens filmanalyser har varit mycket populära och blev snabbt fullbokade, berättar Madeleine Nilsson.

Ett sätt att nå barn- och ungdomar med film kan vara att gå via föräldrarna, på samma sätt som man exempelvis arrangerar Nallekonserter på Konserthuset. Att engagera föräldrarna är särskilt viktigt i en mångkulturell stad som Malmö där barn och unga via skolan ofta integreras lättare än sina föräldrar. Samtidigt kan det vara komplicerat att visa film i Malmö, eftersom elever med olika kulturell bakgrund kan uppleva en film väldigt annorlunda.

3.1.2 Blå hästen

Blå hästen är ett barnkulturcenter som arbetar för att förmedla och utveckla kulturutbudet för små barn (0-6 år) i Malmö stad. Kultursekreterare Anna Jeppsson berättar att hon tillsammans med Unga filmfabriken diskuterat kring att söka pengar för framtagandet av en filmpedagogisk plan för förskolan. I nuläget sker filmvisningar för förskolan genom att Blå hästen en gång per år köper in föreställningar från Spegeln för sina aktivitetspengar. De

senaste åren har man visat *Urpo & Turpo* för fyraåringarna, men nu visas den på TV och då känns den inte så kul längre, säger Anna Jeppsson, som känner att hon måste hitta någon annan film att visa.

Några förskolor arbetar i dagsläget med film. Pröva-på-pedagogerna arbetar med barnen och Unga filmfabriken ger lärarfortbildning. Förskolan har särskilda kulturombud och det finns särskilda Blå hästen-ombud i stadsdelarna. Det är inga större problem att nå förskolan, säger Anna Jeppsson, vilket ibland kan vara fallet med grundskolan.

SMUFF, Små ungers filmfestival, fanns under fem år, men ligger idag på is. SMUFF drevs som en ideell förening och fick till en bötjan bidrag från Kulturkansliet, men detta upphörde eftersom man inte fick ge bidrag till kommunala förvaltningar och SMUFF till viss del drevs av Kulturkompaniet/Blå hästen. Att SMUFF lades ner berodde framför allt på att styrelsen tappade kraft, säger Anna Jeppsson. Arbetet byggde till stor del på en eldsjälsmentalitet och Kulturkompaniet själva har inte ekonomiska resurser till att driva SMUFF.

Idag innefattar begreppet skola även förskolan, men ändå visar varken BUFF eller Skolbion film för förskolan, vilket Anna Jeppsson tycker är märkligt. Hon menar att det mest logiska vore att förskolebio fanns med i den ordinarie skolbioverksamheten, men Spegeln har i dagsläget inte resurser till att visa film för målgruppen. Ett alternativ skulle kunna vara att Folkets Bio driver förskolebioverksamhet i samarbete med Kulturkompaniet, men inga riktiga diskussioner har förts om detta.

Anna Jeppsson tycker att det är viktigt med både SMUFF och kontinuerliga visningar för en förskolepublik. Det går inte att säga att det ena är viktigare än det andra, eftersom de har olika syften. En festival uppmärksammas på ett annat sätt och kan lyfta fram och synliggöra filmen och målgruppen. I förlängningen kan en festival ha en statushöjande funktion. Men det allra viktigaste är att förskolebarnen ges möjlighet att se film och att de inte blir bortprioriterade, vilket sker gång på gång inom en rad områden, säger Jeppsson.

3.1.3 Unga filmfabriken

Unga filmfabriken startade 1990 som Fritid Malmö Mediaverkstad. Mediaverkstaden hade sin förebild i Uppsala och drevs med en slags Robin Hood-filosofi, berättar Lennart Ström, som startade upp verksamheten tillsammans med Ralf Ivarsson. Man tog pengar från de vuxna för att kunna ge barn och unga kunskap om film och medier. Att Mediaverkstaden låg under fritidsförvaltningen var helt logiskt med tanke på den fritidsverksamhet som fanns i Malmö under åttiotalet. På den tiden tog fritidsgårdarna ett stort ansvar för kulturen, säger Lennart Ström. Mediaverkstaden hade i första hand en lokal inriktning, men valde att arbeta en del regionalt eftersom det gav pengar till verksamheten. Efter stadsdelsreformen flyttades Mediaverkstaden över till Kultur Malmö och idag finns Unga filmfabriken som kommunalt resurscentrum och Film i Skåne som regionalt resurscentrum för film.

Unga filmfabriken är en del av Malmö Kulturkompani och verksamheten består av:

- Filmföreläsningar i klassrummet, främst för högstadiet och gymnasiet.
- Filmföreläsningar på Kulturkompaniet.
- Workshops på Unga filmfabriken för elever under lektionstid, där man kan få lära sig hela processen från idé, via manus och produktion, till analys; t ex har man workshops i animation och praktiskt filmberättande.
- Uthyrning av data- eller animationssal till skolprojekt där Unga filmfabrikens personal fungerar som stöd.
- Kvällskurser i video, animation och 3D-animation genom Kulturskolan för barn och ungdomar 8-19 år.
- Aktiviteter under skollov.
- Hjälp och stöd för ungdomar i filmprojekt.
- Fortbildning för lärare, dels genom skraddarsydd utbildningar och dels genom färdiga erbjudanden.
- Konsultverksamhet via telefon och mail.

Ofta går det till så att lärare hör av sig med önskemål om fortbildning, berättar Susanne Månsson, projektsamordnare på Unga filmfabriken. Tanken är att de efter utbildningen ska arbeta vidare med sina nyvunna kunskaper på skolan. En stor del av Kulturskolans verksamhet ligger på kvällstid och Unga filmfabriken följer denna tradition och anordnar workshops på kvällar.

Förutom elever och lärare arbetar Unga filmfabriken mot fritidsgårdar och föreningar. I samband med andra delar av Kulturkompaniets verksamhet introduceras filmen. Unga filmfabriken försöker, i likhet med övriga Kulturkompaniet, etablera kontakt med de stadsdelar som inte söker sig till centrum. För de riktigt små barnen har man fortbildning av pedagoger samt stöttar förskolor i deras första försök med filmverksamhet.

Unga filmfabriken har samarbetat med bl a Film i Skåne, ARF (Anti Rasistiska Filmdagar), BUFF, lärarutbildningen och Skolbion och man är angelägna om att föra ständiga samtal om filmpedagogikens utveckling. Lärarutbildningen driver projektet *Kultur och skola* och har bl a samarbetat med Backaskolan, vars verksamhet med film och medier Unga filmfabriken varit med att bygga upp. En tydligare dialog med lärarutbildningen hade kunnat innebära mycket, liksom ett större samarbete med stadsdelarna, tror Susanne Månsson, som tycker att det borde finnas en övergripande plan för Malmö med tanke på att staden har så mycket resurser.

På en del skolor har Unga filmfabriken pilotverksamhet, t ex på Hermodsdalsskolan och Augustenborgsskolan. Ett bra sätt att utveckla den mediepedagogiska verksamheten kan vara att starta pilotprojekt, men då krävs en budget och någon måste komma med initiativet. För att anpassa verksamheten till dagens verklighet behövs mer kvällsaktiviteter och mer filmföreläsningar, tror Susanne Månsson. För högstadiet och gymnasiet behövs korta kurser. Hon menar att det finns en tendens att fokusera bara på film, men mediepedagogik är mer än så. Arbetet med ljud och radio har kommit bort lite i diskussionen och dessa medier vill hon lyfta fram och arbeta mer med.

Sedan Susanne Månsson började arbeta på Unga filmfabriken sommaren 2001 har filmpedagogiken blivit en större del av verksamheten. Däremot har man fortfarande ett intäktskrav som följer den gamla situationen, då t ex uthyrning av teknik var en större inkomstkälla än idag då många skolor väljer att skaffa egen utrustning. Dessutom kan skolorna låna utrustning gratis på Pedagogiska centralen.

Karin Johansson-Mex var tidigare verksamhetsledare för Unga filmfabriken. Hon menar att det i praktiken är svårt för Unga filmfabriken att fungera som ett kommunalt resurscentra på film- och medieområdet fullt ut, eftersom de ekonomiska ramarna är så små. I realiteten måste man tjäna in 600-700 tkr om året för att gå runt. Intäktskravet gör att möjligheterna att bedriva filmpedagogisk verksamhet blir lidande, eftersom den inte ger så stora intäkter. Johansson-Mex gör en jämförelse med Kristianstad, som har en filmpedagog som arbetar heltid utan intäktskrav, vilket gör det möjligt att forma den pedagogiska verksamheten på ett helt annat sätt. Skulle motsvarande förhållande råda i Malmö skulle Unga filmfabriken ha tio heltidsanställda som arbetade utan intäktskrav.

Sedan Unga filmfabriken hamnade under Kulturkompaniet har det också blivit svårare att föra en dialog med politikerna, menar Karin Johansson-Mex. Det finns i nuvarande organisatoriska struktur ingen som har möjlighet att slåss för Unga filmfabrikens sak politiskt. Situationen försvåras av att en eventuell ekonomisk vinst av Unga filmfabriken kan gå till att täcka hål i andra delar av Kulturkompaniets verksamhet. Samtidigt som Unga filmfabriken har ett intäktskrav så är det i praktiken ingen större mening med att gå med vinst, vilket gör att man befinner sig i en komplicerad situation, säger Johansson-Mex.

3.2 Kulturkansliet

Kulturkansliet arbetar bland annat med kulturstöd till det fria kulturlivet i Malmö. Kulturnämnden ger stöd åt en mängd filmverksamheter i Malmö. Bland de som erhåller verksamhetsbidrag finns biograf Spegeln, BUFF, Filmcentrum Syd och Folkets Bio. Kulturföreningen Kontrast erhåller ekonomiskt stöd för att erbjuda kvalitetsfilmvisningar på Victoriateatern. 2003 arrangerades för första gången Öresund Filmfestival. Dessutom erhåller föreningar bidrag till filmvisningar och filmproduktionsprojekt. Tidigare fanns SMUFF – små ungers filmfestival för de yngre barnen, vars behov inte kunde tillgodoses genom BUFF.

3.2.1 Skolbio

Biograf Spegeln har i uppdrag av kommunen att visa Skolbio och erhåller särskilt bidrag för detta av Malmö Kulturnämnd. Spegeln har bedrivit Skolbio i större skala sedan 1997, inledningsvis med stöd av Svenska Filminstitutet. Skolbion riktar sig till barn och ungdomar från sex år och uppåt. De senaste tre åren har i genomsnitt ca 22 000 elever per år, från grundskolan till gymnasiet, sett film via Skolbio. Spegeln erhåller även stöd för att visa kvalitetsfilm i Malmö.

Mattias Nohrborg, Spegeln/Triangelfilm, berättar att Skolbion har två övergripande funktioner. För det första har den ett fostrande syfte, genom att eleverna får komma i kontakt med bra film. Den andra viktiga funktionen är att utgöra underlag för filmpedagogiska samtal. Första steget är att få lärarna att inse att film är viktigt, nästa steg att få dem att använda sig av den i undervisningen. Här kan Film i Skåne arbeta parallellt med filmvisningarna med filmpedagogik och fortbildning av lärare, säger Nohrborg. Dagens unga ser mycket film och är vana vid rörliga bilder på ett helt annat sätt än tidigare generationer. Det handlar därför om att lära dem hantera bilderna. Oftast finns det i samband med visningarna hjälp till lärarna i form av lärarhandledningar.

Spegelns skolbioverksamhet har fungerat mycket bra och volymmässigt är man bäst i Sverige, men fortfarande går inte alla skolor på Skolbio och det finns arbete kvar att göra. Å andra sidan skulle det vara svårt att få plats med alla Malmös elever, men detta skulle kunna lösas med visningar på andra biografer. Det är dock viktigt för kontinuiteten att *en* biograf har uppdraget från kommunen att bedriva Skolbio och att den administreras av en central skolbiosamordnare, påpekar Nohrborg. Detta gör det möjligt att tänka långsiktigt, bygga upp ett nätverk gentemot skolorna och skapa ett förtroende. I Stockholm ligger exempelvis Skolbion utspridd på flera biografer som ska upprätthålla kontakten med skolorna, vilket gör det svårare att föra långsiktiga samtal om film.

Mattias Nohrborg ser att den pedagogiska verksamheten kring Skolbion kan utvecklas ytterligare. Med ökade resurser från kommunen skulle man kunna låta en mediepedagog hjälpa skolorna att hantera filmerna, både före och efter föreställningen. Det vore önskvärt att koppla Film i Skåne tydligare till Skolbion, eftersom de har filmpedagoger, men då behövs en organisatorisk systematisering. En idé är att Skolbion har tillgång till Film i Skånes filmpedagoger ett visst antal timmar per år.

En satsning på bio för förskolan är Mattias Nohrborg öppen för, men någon måste betala för det och förskolan har själva inga pengar. Filmvisningar för förskolan är därför en politisk fråga och prislappen ligger uppskattningsvis någonstans mellan 250-300 tkr.

Att film inte ses som lika fint som exempelvis teater är något som genomsyrar hela Sveriges kulturpolitik, säger Mattias Nohrborg. Samma konflikter som finns i Malmö finns på det nationella planet, t ex i kontakterna med Kulturdepartementet. Det handlar om allt ifrån att filmen får låga anslag till att barn- och ungdomskulturkonsulenterna inte prioriterar film. I Malmö händer det mycket på filmområdet i slutet av åttiotalet, men de senaste tio åren har det stått ganska still, tycker Nohrborg, som är kritisk mot att de som jobbar med barnkultur inte lyfter fram film tydligare. Totalt sett har Spegeln fem gånger mer publik än exempelvis Malmö Dramatiska Teaters scen Hipp, säger han, och menar att det rimliga vore att kulturpolitiskt åtminstone lägga film på samma nivå som teater.

Förutom Spegelns kulturpolitiska uppdrag att visa film för skolan har man en stor ”fri” verksamhet. Kommunen står emellertid för hyreskontraktet och i detta ingår vissa åtaganden, t ex att Spegeln ska ha en öppenhet mot olika kulturföreningar. Nohrborg säger att biografen lever mycket på sin bredd och att man aldrig velat vara en renodlad repertoarfilmsbiograf. En grundtanke med Spegeln har istället varit att det ska finnas en öppenhet gentemot olika arrangemang och aktörer. Bland annat samarbetar man med BUFF och ARF, som Nohrborg tycker är viktiga arrangemang. Skolbion finns under hela året och är en del av det dagliga ”lunket”, medan BUFF är årets filmpartaj för barn och ungdomar i Malmö, säger han. Att exempelvis Augustenborgsskolan visat sina elevfilmer på biografen har att göra med att de har hyrt in sig där. Om någon skulle komma med idén om en videofilmfestival där elevernas egna filmer kan visas är man öppna för det, men med dagens digitala teknik kan man visa filmer egentligen var som helst, vilket är både enklare och billigare.

Det viktigaste inför framtiden är att Spegeln ges utrymme att fortsätta arbeta med visningsdelen så att kontinuiteten upprätthålls. Undervisning om film kräver visning av film. För att få film och medier att bli en naturlig del av undervisningen är det pedagogiska arbetet viktigt, dels att lärarna får filmhandledningar men också att filmpedagoger kan inleda och avsluta visningarna samt besöka skolorna för att arbeta vidare med filmerna.

Cecilia Forsgren var skolbioansvarig och biografchef på Spegeln fram till årsskiftet 2002/2003. Hon berättar att ett skolbioprogram trycks upp varje termin. Filmerna väljs av skolbioansvarig i samråd med en referensgrupp bestående av fem lärare. Därefter läggs ett schema och när programmet är klart skickas det ut i fem exemplar till varje skolbioombud, som ibland är de samma som skolornas kulturombud. I utskicken medföljer en inbjudan till en utbudsträff där skolbioansvarig presenterar programmet, berättar om filmerna och visar trailers. Ofta är någon gäst närvarande och det bjuds på fika. Uppslutningen brukar vara stor och representanter från så gott som samtliga Malmöskolor närvarar.

Efter utbudsträffen sätter lärarna igång att ringa och faxa en massa frågor, säger Cecilia Forsgren, och när de bestämt sig för vilka filmer de vill se gör de en beställning via den blankett som finns i skolbioprogrammet. Därefter återstår ett pusslande för att så många önskemål som möjligt ska uppfyllas. Det är kostsamt att visa film och en skolbiovisning går totalt på ca 3 500 kr/gång. Därför är målet att det ska vara minst 100 personer i salongen, men så många är det ibland svårt att få ihop. Skolbion konkurrerar också med bl a Babybio och visningar för Malmö Högskola om Spegelns utrymme, vilket gör att visningarna måste ligga på särskilda tider. Förhandsvisningar av filmer för skolpersonal har inte förekommit under det senaste året.

Spegeln erbjuder 15 visningar i veckan, men det är i praktiken inte riktigt lika många som genomförs. Förutom de filmer som finns i skolbioprogrammet ges skolorna möjlighet att se de filmer som går på Spegeln's ordinarie repertoar samt alla filmer som finns i svensk distribution. Under det år som Cecilia Forsgren varit skolbioansvarig har Skolbion gått ner något, vilket hon tror beror på att det inte funnits någon riktig publikdragare bland årets filmer. En annan förklaring är att det är tufft som lärare att gå iväg med 30 elever: "Blir lärare nerslagna på träslöjden går man inte på Skolbio". Många lärare känner dessutom att de gör ett dåligt jobb, säger Forsgren. Det finns en kategori lärare som med Skolbion vill ge "mys" till eleverna och en kategori som jobbar aktivt med film, men uppskattningsvis 70% av lärarna tillhör den senare kategorin.

Vad gäller det pedagogiska arbetet kring Skolbions filmer är det upp till lärarna att ta sitt ansvar. I skolbioprogrammet kan man läsa huruvida det finns filmhandledning eller inte till respektive film. Cecilia Forsgren skickar ibland filmhandledningar efter förfrågan, men annars hänvisas till Svenska Filminstitutets hemsida. Hon säger att man skulle kunna gå ut med informationen tydligare och att det i kommande skolbioprogram kommer att stå att filmhandledningar finns på nätet, med hänvisning till var man kan hitta dem.

Forsgren ger tips till lärare om filmer som passar till olika teman. Hon brukar också informera om Unga Filmfabriken och Film i Skåne. Man kan inte göra så mycket mer än att erbjuda tjänsterna, sedan är det upp till lärarna att välja, säger hon. Däremot borde de resurser som finns i Malmö kunna arbeta bättre tillsammans, vilket man också bör sträva efter. T ex skulle eleverna kunna se animerade filmer som *Schrek* och *Nightmare Before Christmas* via Skolbion för att sedan arbeta med egna animationer på Unga filmfabriken. Problemet ligger i att skolorna sällan har tid att se två filmer och dessutom arbeta aktivt kring dem.

Idag har alla skolelever från grundskolan till gymnasiet tillgång till Skolbio. Däremot förekommer inga filmvisningar för förskolan. Vissa av de filmer som man visar för lågstadiet passar även för de yngre barnen, men om en satsning på förskolan ska ske måste ökade resurser till. En annan grupp som inte har samma tillgång och möjlighet att ta del av Skolbion är särskolan, säger Cecilia Forsgren. Det har förekommit att särskoleelever blivit mobbade av andra elever och den enda lösningen är att visa film för mycket små grupper, men då måste någon ta det ekonomiska ansvaret.

3.2.2 BUFF

Barn- och ungdomsfilmfestivalen BUFF är en ideell förening som årligen arrangerar en filmfestival med inriktning på barn- och ungdomsfilm. Sedan 1995 är BUFF officiell filmfestival och arrangeras delvis i samarbete med Svenska Filminstitutet. Under de senaste åren har Film i Skåne varit en viktig samarbetspartner för BUFF. År 2000 inrättade Malmö stad ett filmpris på 50 000 kronor som går till den bästa av de tävlingsfilmer en jury har att bedöma. Förutom filmvisningar, som riktar sig till barn och unga i åldrarna 6-19 år, arrangeras under festivalveckan en rad seminarier och workshops. Festivalen har drygt 10 000 besökare, varav ca 8 000 från Malmö. 2003 firade BUFF 20-årsjubileum.

BUFF startade som en helt och hållet ideell verksamhet och det tog flera år innan man ens fick ett kontor, berättar festivalchef Lennart Ström. Festivalen är fortfarande helt beroende av ideella krafter, av vilka många är lärare. Med tanke på den storlek och status BUFF har är det ekonomiska stöd de erhåller förhållandevis blygsamt.

För BUFF är Malmöskolorna den stora målgruppen vad gäller filmvisningarna. Vad gäller seminarierna, som bl a behandlar mediepedagogik och hur man kan arbeta med film i skolan, har man ett nationellt uppdrag och riktar sig till vuxna från hela landet. Skolbiodagen, som arrangeras i samarbete med Svenska Filminstitutet, är en stor nationell angelägenhet. Målsättningen med BUFF är inte att locka 18 000 besökare, utan det kanske är lagom med de 10 000 man har nu. Däremot kan kvaliteten förbättras, säger Lennart Ström. Målsättningen är bättre filmer och bättre seminarier så att man ligger i framkanten av utvecklingen.

Filmerna som visas på BUFF får ofta en kvalitetsstämpel; om en film visas på BUFF så är den också bra i allmänhetens ögon. Lennart Ström nämner att filmer som valts ut till BUFF ofta får stor uppmärksamhet på andra festivaler runt om i världen. Ett exempel är *El Bola*, som vann pris som bästa film på BUFF 2002 och som sedan fått ta emot flera utmärkelser.

Vissa skolor är väldigt flitiga besökare på BUFF, medan andra inte deltar alls. Rosengård står för ca ¼ av biobesökandet under festivalen, vilket delvis har sin förklaring i att BUFF "härstammar från Rosengård", dvs många av de som arbetar med festivalen har arbetat/arbetar i Rosengård som lärare eller fritidsledare. Fortfarande finns det i Rosengård många intresserade lärare som prioriterar arbetet med film och medier, säger Lennart Ström.

En viktig faktor för skolornas delaktighet i BUFF är de enskilda lärarnas intresse och engagemang. Men det hänger också på hur väl BUFF når ut, vilket till viss del har att göra med vilka resurser festivalen har att röra sig med. En skillnad mot för några år sedan är att Malmö idag har en skolbioverksamhet, vilket är mycket bra men samtidigt konkurrerar med BUFF, säger Ström. Lärare kan uppleva det som enklare att gå på en skolbioföreläsning än att gå BUFF, menar han, men tillägger att det viktigaste trots allt är att barn och unga får se film.

Lennart Ström startade tillsammans med Ralf Ivarsson, numera verkställande direktör på Film i Skåne, upp Mediaverkstaden. Eftersom han dessutom arbetat både med BUFF och Film i Skåne så finns det en viss koppling mellan de tre verksamheterna, som även delat lokaler under en tid. Därför är det också naturligt att mediepedagogiken funnits med i allas verksamheter. Mediaverkstaden, Film i Skåne och BUFF har hela tiden hjälpt till att dra varandra och det är mycket tack vare Mediaverkstaden som BUFF kunnat växa, säger Ström. Ett problem idag är att halvprofessionella filmare inte har någon naturlig plats att söka sig till. De hamnar lite utanför Unga Filmfabrikens verksamhet och söker sig därför till Film i Skåne. Filmcentrum Syd finns, men de gör en bedömning och väljer att satsa på vissa projekt.

BUFF samarbetar med SF, Sandrews och Triangelfilm i Malmö vad gäller filmer och biografier. Triangelfilms Mattias Nohrborg är mycket ute och reser och kan hjälpa till att tipsa om festivalfilmer. Det är stor skillnad mellan att köpa in filmer för distribution på den ordinarie biorepertoaren och att visa filmer på festival. En inköpt film måste ha ekonomisk bäring, medan en festivalfilm ”bara” behöver vara kvalitativ. BUFF samarbetar också med Filmcentrum och Folkets Bio i Stockholm, eftersom de köper in film. Filmcentrum Syd är involverade i ARF, vilka i sin tur kontaktar BUFF med olika frågor och Lennart Ström kan ringa dem om han undrar över något. Samma sak gäller med Fantastisk Filmfestival. I framtiden kan det vara intressant med ett ökat samarbete med Panorama, säger Ström. Lärarutbildningen har funnits med som samarbetspartner under skolbiodagen, men denna arrangeras av Svenska Filminstitutet och BUFF har inget eget samarbete med lärarutbildningen.

Sverige ligger långt framme vad gäller film- och mediepedagogik, säger Lennart Ström. Om man jämför med många andra länder i Europa har vi ett lite annorlunda synsätt som innebär att vi vågar utsätta barn och ungdomar för starkare filmer än i många andra länder. Detta kan emellertid leda till konflikter i dagens mångkulturella Malmö. Elever med annan kulturell bakgrund - och inte minst deras föräldrar - kan uppleva vissa filmer som väl fräna. Det kan därför vara en känslig fråga vilka filmer man ska våga visa och många lärare är rädda för att det ska bli kaos i biosalongen och för reaktionerna från elevernas föräldrar.

3.2.3 FilmCentrum Syd

FilmCentrum är en rikstäckande förening som sedan 1968 har arbetat med filmdistribution, initierat kulturprojekt och bedrivit konsult- och kursverksamhet. Tillsammans med Folkets Bio ger man ut tidskriften *FILM & TV*. I Malmö finns FilmCentrum Syd vars verksamhet består av tre delar: Filmproduktion, arrangemang och utbildning.

För det första är FilmCentrum Syd produktionsbas för olika filmprojekt. Ofta samarbetar man med Film i Skåne. Tidigare fungerade FilmCentrum Syd mer som en mediaverkstad, men idag är man mer en produktionsverkstad. Av arrangemangen är ARF – Anti Rasistiska Filmdagar det största. Bland övriga arrangemang kan nämnas Skånska Filmdagarna, i samarbete med Film i Skåne och Folkets Bio, som sedan några år tillbaka genomförs för filmarbetare och filmintresserade i regionen. Vad gäller utbildning riktar sig kurserna i första hand till filmare med vissa grundkunskaper, eftersom man idag kan lära sig grunderna via gymnasiets mediaprogram eller på någon folkhögskola.

FilmCentrum Syds ambition är att fungera som länk mellan de oetablerade och de etablerade, mellan amatörer och professionella inom filmkulturen/branschen. Man vill också vara en mötesplats för samtal, diskussioner och skapande arbete kring film och andra medier, samt vara delaktiga i att skapa nätverk och projekt som utvecklar filmkulturen i Öresundsregionen. ”Det finns många verkligheter och vi behöver berättelser ur dem alla för att förstå vår samtid. Kultur och film kan vara en väg till insikter, kunskaper och engagemang i vårt samhälle och våra livsvillkor”⁵⁵.

Mats Mårtensson har arbetat med FilmCentrum Syd i ca 30 år. Han var också med om att introducera mediepedagogiken i Malmö och arbetade själv ute i skolorna under åttiotalet. Han berättar att FilmCentrum Syd då arbetade med mediepedagogik, eftersom det fanns statliga resurser till detta och Svenska Filminstitutet gav bidrag. Detta var innan Mediaverkstadens tid och innan begreppet mediepedagogik hade introducerats på allvar

⁵⁵ <http://www.filmcentrumsyd.org.se/>

och många lärare var skeptiska. Videon hade börjat göra sitt intåg och debatten om videovåld var som hetsigast. FilmCentrum hade en ordförande med amerikanskt ursprung som hämtat mycket idéer från sitt hemland. Även Danmark tjänade som inspirationskälla och den danska filmvåg vi sett de senaste åren tror Mårtensson bottnar i att landet alltid legat långt framme vad gäller film- och mediepedagogik.

FilmCentrum Syd formulerade en plan med målsättningen att arbetet med film och medier skulle bli en naturlig del av skolans undervisning. Man menade att det i grund och botten var en yttrandefrihetsfråga. Så småningom började kommunala mediaverkstäder växa fram och satsningar på lokal-TV gjordes. Efter Malmös kommunala satsningar gavs inte FilmCentrum Syd pengar till sin mediepedagogiska verksamhet och så småningom fördes föreningens skolorientering in under ARF. Idag finns en mängd resurser i Malmö, inte minst ett särskilt mediegymnasium.

En stor förändring jämfört med för några år sedan är att tekniken idag är tillgänglig på ett annat sätt. Idag är det betydligt lättare att arbeta med film och medier, säger Mats Mårtensson. Tekniken är enkel att använda och dessutom är det betydligt billigare. Samtidigt får man inte drunkna i teknik eftersom det viktigaste trots allt är att man har en historia att berätta. Det finns många olika sätt att berätta en historia på och tekniken löser sig alltid, menar Mårtensson.

I samarbete med Folkuniversitetet och Arbetsförmedlingen har FilmCentrum Syd bedrivit en TV-utbildning, där man bl a sänder sina program i lokal-TV. TV Malmö skulle kunna vara en fast form för att stimulera skolorna att arbeta med medier, men problemet är stationen saknar resurser och är i behov av anställd personal, berättar Mårtensson. Annars skulle det bara vara att diskutera sig fram till hur ofta det är realistiskt att skolorna sänder samt fördela sändningstiden mellan olika intressenter.

3.2.3.1 ARF – Anti Rasistiska Filmdagar

Filmcentrum Syd arrangerar ARF – Anti rasistiska filmdagar. Hösten 2002 genomfördes ARF för nionde gången. Under filmdagarna genomförs filmvisningar och seminarier på olika teman med inriktning på grundskolan, gymnasiet och vuxna (lärare och offentlig publik). Publiken uppgår till ca 2 000 i Malmö och 5 100 i regionen. ARF genomför också ett kontinuerligt utvecklingsarbete ute i skolorna. ARF erhöll nyligen 500 tkr från stiftelsen Artister mot nazister. Med ARF arbetar Katarina Larke (projektledare), Ines Riccio (administration och utvecklingsarbete) och Hilde Selander (region och utvecklingsarbete).

Hilde Selander berättar om sitt utvecklingsarbete med högstadiet. Hon har senast arbetat med en klass på Segevångsskolan där målet har varit att eleverna själva ska anordna ett filmseminarium för andra klasser. Inför detta har hon arbetat med klassen en gång var fjortonde dag under två terminer. Arbetet har handlat om att se på film med kritiska ögon och sedan diskutera kring dem med utgångspunkt i ARF:s koncept och årets tema, som 2002 var ”Synliga och osynliga gränser”. I slutändan förde klassen själva ett seminarium under temat ”ghetto” och filmen *Menace II Society* visades.

Tidigare har ett liknande högstadieprojekt bedrivits på Kroksbäcksskolan. Det hela startade när ARF i sitt informationsarbete på skolorna kom i kontakt med åttor och nior i Kroksbäck, som arbetade kring temat segregation. Eleverna åkte på en temaresa till Polen och Tyskland i samband med att de läste om Förintelsen och där kom de i kontakt med elever från Slottsstaden, som sedan bjöds in till filmseminariet.

På Apelgårdsskolan har man arbetat med Afrika som tema. Där arbetade Etniska relationer med ett integrationsprojekt som bl a innebar att elever från Apelgårdsskolan brevväxlade med en skola i Afrika. Inom ramen för detta spred ARF kunskap om afrikansk film och afrikansk kultur i allmänhet.

Ines Riccio berättar om ett arbete med tre sexor på Lindeborgsskolan som påbörjats. De tog kontakt med ARF i augusti 2002 och ville jobba med antirasism. Ett problem var att de var så många elever och att de inte riktigt visste vad de ville med projektet. Projektet kommer att fortsätta, men det är viktigt att komma ihåg att klasser är olika och att de kan behöva olika teman. ARF arbetar hela tiden utifrån sitt koncept och vissa bestämda teman, men det är viktigt med flexibilitet inom ramarna. I förlängningen kan det kanske vara bra med flera mindre projekt, än med ett fåtal djuplodande.

Katarina Larke har ansvarat för ARF:s lågstadieprojekt. Hon säger att det är svårt att prata om frågor som rasism och sexism med de små barnen och att upplägget därför har varit annorlunda. Ett pilotprojekt har bedrivits med en tredjeklass på Fridhemsskolan inom ämnet svenska, med målet att eleverna själva ska göra film. Arbetet har tagit sin utgångspunkt i Monica Zaks barnböcker, med syftet att få barnen att förstå kopplingen mellan bok och film och på vilka olika sätt de olika medierna förmedlar samma historia. Till att börja med valde läraren boken

Flickan och ålen att utgå ifrån. Därefter delades klassen in i grupper som utifrån boken arbetade kring olika teman. Sedan fick de se filmen och barnen började förstå att boken och filmen har olika språk och ger olika slags bilder. Utifrån detta föddes en diskussion kring mod och så småningom enades man om temat mobbing, som elevernas film kommer att handla om. Katarina Larke berättar att handlingen alltmer börjar klarna, men att klassen består av 21 elever med starka viljor. Lågstadieprojektet bedrivs under två terminer, vilket möjliggörs genom att läraren avsätter delar av svensktimmarna. Mellan Larkes besök arbetar man själva med projektet. Tanken är att den färdiga filmen ska spelas upp på skolavslutningen.

Målet med ARF:s utvecklingsarbete är att skolorna i förlängningen ska kunna stå på egna ben och arbeta med film i undervisningen. Ines Riccio berättar att man som ett led i detta har startat ett idébanksbibliotek, dit lärare kan vända sig för att få tips om filmer, filmhandledningar och föreläsare. ARF planerar också att skriva en handbok som ska innehålla tips för lärare. De medel som man erhållit från Allmänna arvsfonden innebär att ARF kan anställa mer personal. Många skolor är intresserade av samarbete och pengarna innebär att det kommer att bli mer utvecklingsarbete i skolorna.

Vad gäller Malmös övriga aktörer på området har man samarbeten med Spegeln, Skolbion och Folkets Bio och Kulturkompaniet har hjälpt till med att sprida information om ARF. Det finns vissa likheter mellan ARF:s utvecklingsarbete och Film i Skånes och Unga filmfabrikens verksamheter. Men ARF arbetar utifrån sitt tema och riktar sig till eleverna direkt i klassrummet. Man har inget samarbete med Film i Skåne, men söker pengar av dem. Med Unga filmfabriken har man pratat om samarbete och att de skulle kunna kopplas in i lågstadieprojektet. Det skulle också kunna vara aktuellt att arbeta med animerad film inom ramen utvecklingsarbetet. Hittills har ekonomin ställt till problem och de bristande resurserna har inneburit att något samarbete inte tagit fart, men det finns en öppen kommunikation.

Att sammanföra olika aktörer kan vara fruktsamt, men ett problem är att alla har samma problem med lite resurser och brist på tid och att man i första hand ”ser över sitt eget hus”. För något år sedan var det på tal om en gemensam utbudsdag för Malmös resurser på filmområdet, men det blev inget av denna diskussion. Ett problem kan vara att det finns många aktörer inom samma område, men med olika mål. Oftast är det emellertid ekonomin som sätter stopp.

ARF har snabbt fullsatt på föreställningarna som går dagtid. Däremot brukar det finnas platser på kvällar och helger. En del i framgången är att man är ute i skolorna veckorna innan med syftet att förbereda elever och lärare på filmvisningarna genom att förklara ARF-konceptet. Vissa lärare bryr sig inte så mycket utan kan ta vilken film som helst och ibland är de dåliga på att informera eleverna, säger Katarina Larke. Det är därför oerhört viktigt att lärarna görs delaktiga och är förberedda på filmen.

Det har nu blivit klart att Stockholm ska starta egna Antirasistiska filmdagar och Göteborg och Halmstad har visat intresse. Sju kommuner i regionen är delaktiga i ARF och fler kommer det att bli. Av de skolor som är delaktiga i ARF är alla stadsdelar förutom Limhamn-Bunkeflo och Västra Innerstaden representerade.

3.2.4 Folkets Bio

Folkets Bio är en rikstäckande ideell kulturförening som svarar för import, distribution och visning av film. Föreningen bildades 1973 av filmare och publik som ett led i att främja visningsmöjligheterna av nyskapande film. Sedan dess har Folkets Bio byggt upp biografier och visningsnät runt om i landet. Folkets bio i Malmö har funnits i 20 år och är en av de äldsta lokalavdelningarna.

Under 2002 började Folkets Bio åter med repertoarvisningar på biografen Panora. Filmerna är oftast från den egna distributionen, samt från mindre bolag. Man arbetar med mindre filmfestivaler, filmserier, filmklubbar, temaarrangemang, filmarbetarträffar och konstvideokvällar. Panora fungerar även som premiärbiograf för fria filmare och deras produktioner, ofta kort- och dokumentärfilmer.

Folkets Bio i Malmö arbetar också mycket med mobila filmvisningar. Under 2002 visade man bl a barnfilm på Inkonst, hade BabyBio på Barnens scen, SeniorBio på Gemenskapen i Sorgenfri, filmvisningar på Kockums under Socialistiskt Forum och två filmkvällar på Möllevångstorget. Under sommaren 2002 turnerade Folkets Bio i Skåne, samt en mindre turné i stadsdelen Fosie i Malmö, med filmen *Blådårar 2*. Under Malmöfestivalen arrangerar man Filmtältet i Magistratsparken.

Suzanne Wiktorsson på Folkets Bio i Malmö poängterar att man är en filmvisningsorganisation och inte bedriver någon pedagogisk verksamhet. Varken skolan eller barn och unga är någon huvudmålgrupp, utan man riktar sig främst till en vuxen publik. För några år sedan visades skolbio på Panora, men denna verksamhet ligger idag hos

Spegeln. Idag samarbetar man med Inkonst, en ideell kulturförening vid Folkets Park, och visar under helgerna film för barn i förskoleålder på Barnkafeterian. På Barnens Scen har man haft förskolebio och föräldrabet i liten skala, främst riktad till den stadsdel där scenen är belägen. Suzanne Wiktorsson berättar att publiken har börjat hitta till Barnkafeterian på söndagarna och att filmvisningarna kommer att fortsätta. På Barnens Scen kommer endast Babybion (för vuxna) att bestå.

Folkets Bio är inblandade i en rad olika projekt som riktar sig till barn och unga, bl a *Staden*, med filmvisningar på Augustenborgsgården, och *Makt och rättvisa*, som kommer att innehålla skolbiovisningar på Panora och Drömmarnas hus. Under Malmöfestivalen har Folkets Bio visat filmer för de små barnen på förmiddagarna i sitt filmtält. Däremot besöker skolklasser mycket sällan Panora på kvällstid. Folkets Bio arbetar en del med riktad information om filmvisningar till olika målgrupper, men det är inte så ofta man vänder sig till skolan. Men det hade varit roligt om skolorna själva hade tagit initiativ, säger Suzanne Wiktorsson.

Vad gäller förskolebio säger Wiktorsson att förskolan är en svår målgrupp. Framför allt är det svårt att hitta bra filmer för åldersgruppen. Några säkra kort, som *Pingu* och *Urpo & Turpo*, har visats mycket och det är lätt att ett fåtal titlar visas om och om igen. Samma problematik finns när man ska hitta filmer till Filmtältet under Malmöfestivalen. Svenska Filminstitutet har olika kortfilmspaket som man kan använda sig av, men i övrigt är det tunt. Angående filmvisningar för förskolan säger Wiktorsson att Blå hästen är välkomna att komma med förslag på samarbeten.

I framtiden finns det inte något som utesluter en satsning på barn- och ungdomsverksamhet, säger Suzanne Wiktorsson, men med tanke på de resurser Folkets Bio har – där man hela tiden är beroende av bidrag och aldrig kan vara säkra på hur mycket pengar man får för nästa år – är det svårt att göra någon långsiktigt planering. Man måste bygga upp verksamheten först, därefter kan mer specifika satsningar göras.

Fram till 1994-95 arbetade Folkets Bio i Malmö mer mot barn och ungdomar och hade filmpedagogisk verksamhet, men idag finns Film i Skåne och Unga filmfabriken med ansvar för detta. Däremot sysslar Folkets Bio i Göteborg och Stockholm med filmpedagogik. Om Folkets Bio i Malmö ska arbeta med detta i framtiden utgår Suzanne Wiktorsson från att det kommer att ske i samarbete med Film i Skåne och/eller Unga filmfabriken.

Drömmarnas hus har man samarbetat med i samband med projektet *Makt och rättvisa*. För att utveckla sin verksamhet, där en satsning på film ingår, behöver de inte Folkets Bio. Men kontakterna finns och Wiktorsson är övertygad om att de hör av sig om de behöver hjälp. Hon tycker att Drömmarnas hus planer verkar mycket bra och ser inte något problem i att de tenderar att bli en slags Kulturskolan i miniatyr.

Att Panora ligger lite avsidat är en nackdel, tror Suzanne Wiktorsson. Drömmen har under många år varit en biograf på Möllevången. Panora har genomgått en upprustning där man satsat på att förbättra biografens bild och ljud, men däremot är stolarna slitna och hårda och borde bytas ut. Ventilationen är dålig i hela huset och värmen fungerar inte alltid som den ska. Samtidigt tycker hon att det är superbt med ett café i anslutning till biografen. Under exempelvis ARF är det alltid fullt i cafétet och samtal och diskussioner kring filmerna kan föras över en kopp kaffe.

3.3 Utbildningsförvaltningen

Utbildningsförvaltningen i Malmö ansvarar för gymnasieskolor, vuxenutbildning samt integrations- och arbetsmarknadsfrågor. Via en central kultursatsning har man en s.k. kultur-kick-off, där man riktar sig till de kulturombud som finns på varje skola. Utbildningsförvaltningen fördelar 500 tkr i kulturpengar till gymnasiet. Utbildningsdirektör Matz Nilsson berättar att teater är populärt men även film, t ex Unga filmfabriken, är efterfrågat. Gun Wiklund, utvecklingsledare på utbildningsförvaltningen och ansvarig för att samla in synpunkter från skolorna om kulturönskemål, intygar att Unga filmfabrikens föreläsningar i filmanalys varit mycket efterfrågade.

Matz Nilsson tycker att utbildningsförvaltningens kultursatsning har varit mycket framgångsrik. Han tror inte att det fungerar att bara lägga ut pengar på skolorna, eftersom risken då är stor att de får ett ”smalt” och traditionellt kulturutbud. Då är det bättre att låta eleverna vara med och bestämma utbudet. ”Film är en kulturform som eleverna ofta väljer att tillägna sig på egen hand; varför ska det då vara den kulturform som skolan använder sig minst av?”, undrar Nilsson. Kultur också är en socioekonomisk fråga och av tradition är det de mer välbärgade som konsumerar kultur. Så har det också sett ut i skolan, säger han och påpekar att man med satsningen lyckats nå nya grupper med kultur.

Den nationella satsningen på IT i skolan, ITiS, har inneburit att 1 500 lärare i Malmö ökat sin IT-kompetens. Pedagogiska centralen, som organisatoriskt ligger under utbildningsförvaltningen, har varit bas för detta utvecklingsarbete. Matz Nilsson berättar att man har satsat stort på IT i gymnasieskolan, där målet har varit att få lärarna att arbeta med IT som en integrerad del av undervisningen, vilket inte varit helt enkelt. Gymnasieskolornas bibliotek går igenom en intressant utveckling och där är IT-stödet viktigt. IT-kompetens är också mycket efterfrågat runt om på skolorna.

Just nu arbetar man fram både en biblioteksplan och en IT-pedagogisk plan i Malmö. Med anledning av den sistnämnda frågar jag hur utbildningsförvaltningen definierar IT och hur IT-området särskiljs från medieområdet. Matz Nilsson svarar att det till stor del är programföretagen som styr utvecklingen och att IT och medier kommer att totalintegreras. Redan idag överlappar de varandra och det är omöjligt att säga var den exakta gränsen går.

I den nya gymnasieskola som föreslagits till 2006-07 ska samtliga åtta sektorer inom gymnasieskolan genomsyras av medieproduktion och mediekonsumtion, berättar Matz Nilsson. Han tänker sig att det kommer att bli allmänna kurser i medieämnet på alla åtta gymnasiespår, men det är också möjligt att medier kommer att integreras tydligare inom olika ämnen. Nilsson välkomnar dessa reformer, men konstaterar att de kommer i en svår tid då många lärare avgår och lärarbristen beräknas öka.

Dagens gymnasieskola har fått ta emot kritik för att den inte lär eleverna att förhålla sig källkritiska i tillräcklig utsträckning. Tanken om att eleverna ska skaffa sig ett kritiskt tänkande hänger nära samman med se medierna som en viktig del av undervisningen. Matz Nilsson tycker också att skolan måste få in mer av det som är ungdomarnas vardag och där är IT, film och medier naturliga inslag. Idag använder man inte IT som ett verktyg i undervisningen i den utsträckning man skulle kunna göra, utan IT tenderar ofta att hamna vid sidan om den ordinarie verksamheten.

Matz Nilsson tycker att Sverige har en av världens bästa läroplaner för skolan. Den ställer omfattande krav på skolan och ger tydliga riktlinjer. När jag påpekar att det finns riktlinjer i både läroplan och kursplaner, men att det saknas tydliga kommunala direktiv säger han att kultur ofta finns med skolornas kvalitetsredovisning, däremot syns mediebegreppet mer sällan. Det finns särskilda kursplanegrupper som diskuterar dessa frågor. I den elevutvärdering som man genomför varje år finns från och med nästa år frågor om kultur med.

3.3.1 Pedagogiska centralen

Pedagogiska centralen är en gemensam resurs för skolorna i Malmö som sedan stadsdelsreformen 1996 ligger under utbildningsförvaltningen. Verksamheten bygger på samverkan och integration inom IT, skolbibliotek, AV, matteverkstad och naturskola. Genom utbildning, fortbildning och kompetensutveckling för pedagogisk personal medverkar man i det pedagogiska utvecklingsarbetet i Malmö. Våren 2003 anordnar Pedagogiska centralen bl a kurser i multimedia, digital ljud- och videoredigering, bildhantering, hur man bygger upp en pedagogisk webbplats, informationsökning och källkritik, skoltidning på webben och portfolio – ett sätt att använda PedNet.

Pedagogiska centralen fungerar som skolbibliotekscentral och innehåller en AV-enhet där man kan låna filmutrustning, kameror, videofilmer m.m. I anslutning till AV-enheten finns en reparationsverkstad. Man har kopieringsrätt på allt UR:s material och alla program som sänds spelas in. Eftersom Pedagogiska centralen inte bara är inriktad på AV, IT och bibliotek, utan även rymmer naturskola och matteverkstad, finns många olika intressen som ska tillgodoses inom organisationen.

Pedagogiska centralen har sin historiska bakgrund i den tidigare AV-centralen, vilket fortfarande har sin prägel på verksamheten och de som är anställda där, säger Lars Sletterhage, chef för Pedagogiska centralen. Det finns en blandad kompetens på medieområdet hos Pedagogiska centralens personal och någon större satsning på mediepedagogik finns inte. Däremot har man en omfattande fortbildningsverksamhet inom IT och bibliotek och den stora nationella satsningen ITiS har haft sin bas i huset. Sletterhage säger att det är viktigt att tänka framåt när man nyrekryterar så att man finner personer som kan tillföra något nytt och som har en kompetens anpassad efter dagens behov.

Ansvarig för film och video är Gunbritt Fransson, som bl a anordnar filmträffar där trailers visas från olika filmer. Lars Sletterhage berättar att hon belastas med mycket rutinarbete, men att målet är att frigöra henne genom att effektivisera vissa rutiner. Ett exempel på detta är SELMA, en gemensam mediekatalog för skolorna i Malmö där man med hjälp av sökord kan finna information om vilka medier som finns att tillgå. Istället för att lärarna ringer och frågar efter material om ett visst tema kan de själva gå in och söka i databasen. Detta underlättar både för lärarna och för Pedagogiska centralens personal. I dagsläget kan man bara söka och se vad som finns, men så småningom ska man även kunna boka material via SELMA.

I framtiden hoppas Lars Sletterhage att Gunbritt Fransson kommer att kunna arbeta mer med olika arrangemang och kanske även med uppsökande verksamhet. Han säger att det inte står något om att de ska arbeta med mediepedagogik i de direktiv som finns, men tycker samtidigt att Pedagogiska centralen ska kunna erbjuda mer än bara utlåning. Han ser det som en viktig del i deras uppdrag att kunna ge tips och förslag på hur man kan arbeta kring det material man lånar ut, men man har idag inte tillräckliga resurser för att göra det fullt ut.

Ett spännande projekt handlar om hur man kan sända digitalt till skolorna via det väl utvecklade nät som finns. I samarbete med UR har man börjat undersöka detta. De hinder som finns i nuläget rör framför allt upphovsrättsliga frågor. Tekniken kostar pengar och i dagsläget är det inte så många skolor som har möjligheten, men inom några år tror Lars Sletterhage att tekniken kommer att finnas på alla skolor. Med den nya tekniken kan man med några enkla klick ha filmen på en skärm i klassrummet. Det innebär också att man enkelt kan förflytta sig mellan olika avsnitt i filmen för att diskutera dem. Tilltron till det digitala nätetns möjligheter är förklaringen till att Pedagogiska centralen valt att inte satsa på DVD.

Lieselotte Thulin är ekonomisekreterare på Pedagogiska centralen och barn- och ungdomskulturansvarig. Hon berättar att man alltmer har börjat arbeta med temapaketer och byggt upp ett system med tvärgrupper. Detta ska underlätta för lärarna när de söker information kring ett visst tema. Frågar man exempelvis efter material om vikingatiden ska man lätt kunna få tips om både böcker och filmer. Thulin poängterar att film alltid funnits med i Pedagogiska centralens utbud och att det inte är något nytt att lärare lånar film och använder sig av film i undervisningen. Det har alltid varit stor efterfrågan på film från lärarhåll. Intresset är dock beroende av hur mycket film Pedagogiska centralen kan köpa in och med institutionella rättigheter är det kostsamt. Thulin berättar att de ofta har samma filmer som skolbion och att många lärare upplever det som besvärligt att åka iväg på Skolbio med sina elever. Det blir allt vanligare med storbildsskärmar på skolorna och då är skillnaden inte så stor mot att gå på bio, menar hon.

Pedagogiska centralen bedriver kompetensutveckling för lärare, men någon verksamhet kring filmpedagogik eller filmanalys har man inte. Detta får Unga filmfabriken och Film i Skåne stå för, säger Lieselotte Thulin. Alla inte kan göra samma sak och ekonomin sätter begränsningar. Man har inga redigeringskurser längre, men däremot förfogar man över redigeringslådor som lånas ut till skolorna. Till skillnad från Unga filmfabriken tar man inget betalt för utlåning av utrustning.

3.4 Drömmarnas hus

1990 drog teaterkooperativet Teater X igång sin verksamhet på Rosengård. En idé om ett kulturhus tog form och idag finns Drömmarnas hus. Fram till idag har man inte arbetat så mycket med film och medier, berättar Åsa Johansson, projektledare för Barn- och ungdomskulturverkstan på Drömmarnas hus. Man har haft en animationskurs på kvällstid, men arbetet med film har inte varit något som genomsyrat verksamheten.

Nyligen har Drömmarnas hus beviljats pengar – två miljoner per år under en treårsperiod – från Allmänna Arvsfonden, för att utveckla sitt arbete och kommer att rikta sig till hela Malmö och inte bara till stadsdelen Rosengård. Man vill förbättra möjligheterna för barn och ungdomar från olika delar av Malmö att mötas, oavsett bakgrund eller nationalitet. Målet är att skapa integration med hjälp av möten via kulturen.

Film och medier kommer att finnas med som en viktig del av Drömmarnas hus verksamhet. Ett samarbete mellan förörternas i landets storstäder via en internetportal är under uppbyggnad. Tanken är att ungdomar ska få en möjlighet att göra sin röst hörd, kommunicera nyheter och tankar och på olika sätt hjälpa varandra. Drömmarnas hus kommer att bygga upp denna del på Rosengård. Man har också en pedagog som är intresserad av att starta upp olika workshops, t ex i digital storytelling. Under våren arbetar man med film som tema. Man kommer också att ha filmvisningar, med efterföljande diskussion, på temat *Makt och rättvisa*, i samarbete med Folkets Bio, ARF och ABF. Man planerar att bilda en arbetsgrupp som ska lägga en plan kring film- och bioverksamhet. Diskussioner om samarbeten finns med bl a Film i Skåne och Unga filmfabriken.

3.5 Kulturkopplingen

Västra Innerstaden är den stadsdel som kanske tydligast formulerat sina mål vad gäller barn- och ungdomskultur. Man har en särskild styrgrupp som arbetar med frågorna och ett nätverk av kulturengagerade personer. I stadsdelen finns Kulturkopplingen, en resurs som ligger under stadsdelens barn- och ungdomsverksamhet. Kulturkopplingen har pedagoger inom bild och konst, drama och rytmik. Kulturpedagogerna samarbetar med lärarna, men har till viss del även aktiviteter efter skoltid. En viktig del av deras verksamhet är fortbildning av skolpersonal.

Helene Mohlin och Catarina Stomberg är verksamhetsledare för Kulturkopplingen och konst- respektive bildpedagog. De berättar att man startade för fem år sedan på barn- och ungdomschefen Lotta Möllerbergs initiativ. Hon hade en vision om att få in kultur på ett naturligt sätt i skolans undervisning, eftersom hon menade att kultur är något livsviktigt. Idag består Kulturkopplingen av 4,5 tjänst. I personalbudgeten finns det utrymme att ta in andra resurser, vilket är viktigt för dynamiken.

Helene Mohlin och Catarina Stomberg framhåller vikten av att Kulturkopplingen startades med ett tydligt uppdrag från ledningen. Som kulturarbetare i skolan har man hög status på ett sätt, men också låg status eftersom man inte är någon riktig lärare och man ofta får hoppa in i vissa projekt. Med Kulturkopplingen skulle denna ”projektifiering” av kulturen motverkas och kulturen bli ett stående och självklart inslag i undervisningen. Kultur i skolan skulle bli ”på allvar”, med en budget och anställda pedagoger.

Kulturkopplingen har under åren som gått lyckats skaffa sig bra status i stadsdelen. Inledningsvis var det ”de redan frälsta” som anlätade Kulturkopplingens pedagoger, medan de lite mer osäkra var mer avvaktande. Man har inget krav på sig att man måste täcka in alla skolor, men idag har man haft samarbeten med i princip alla skolor i stadsdelen. Mohlin och Stomberg är eniga om att förändring kräver tid och att det inte går att tvinga sig på någon. Det är viktigt att se till skolans villkor och att kulturpedagoger, lärare och elever skapar något tillsammans. Det handlar också om att inte ta sig själv för på stort allvar, att vara flexibel och se möjligheterna. Kulturkopplingen går ut direkt till lärarna med sin verksamhet och allt arbete sker integrerat i undervisningen kring olika teman.

För att konkretisera Kulturkopplingens arbetssätt berättar Helene Mohlin om en klass som arbetade med temat identitet. Först fick de se en porträttutställning. Konstpedagogik är ofta befriande för eleverna, som tyckte att det var roligt att analysera porträtten eftersom det handlade om någon annan än de själva, säger Mohlin. Ett porträtt visade en man och en kvinna som var omgjorda för att likna varandra för att åskådliggöra hur två personer kan påverkas av varandra. Detta ledde till mycket intressanta diskussioner om hur man påverkas av exempelvis sina kompisars sätt att tala, klä sig m m – hur man skapar sin identitet. Sedan fick eleverna göra om varandra och skapa egna porträtt. Catarina Stomberg berättar om hur en klass arbetat med tema rymden och gjorde egna planeter. Om solen skulle göras i skalenlig modell skulle den bli nio meter i omkrets. För att konstruera denna krävdes matematiskt tänkande och efter mycket klurande hade man uppfunnit en passare. Tema rymden hade förvandlats till ett matteexperiment.

I Kulturkopplingens stab finns ingen film- eller mediepedagog, utan man plockar in resurser efter behov. Men film och medier finns ändå med i deras verksamhet och bl a har man gjort musikvideos där elever rappat modala hjälpverb på tyska. Helene Mohlin använder sig mycket av digitalkamera och Photoshop och samtliga kulturpedagoger ska gå en redigeringskurs. Film är intressant eftersom det knyter ihop olika kulturella språk och kan vara ett sätt för eleverna att uttrycka sig på, menar de. Medierna är en så stor del av vår vardag att eleverna måste få utveckla kompetens på området.

Kulturkopplingen bedriver fortbildning för pedagoger, som bygger på att lärarna visar intresse och uttrycker önskemål. När man arbetar med kulturpedagogik är det viktigt att inte sitta inne med alla svaren, men man ska inte heller vara ”entertainment”, säger Helene Mohlin. Kulturkopplingen har istället blivit en del av skolornas arbetslag. Att verksamheten ligger under barn- och ungdomsverksamheten i stadsdelen gör att den uppfattas som ett skolforum och inte som ett kulturforum. Nyckeln till Kulturkopplingens framgång ligger i en tydlig ledning, som inte dikterat villkoren utan gett en plattform att utgå från. Mohlin och Stomberg upplever ett stort intresse för Kulturkopplingen runt om i landet, men i Malmö är det svårare.

Skolan får nya direktiv hela tiden och det är en komplicerad värld att tränga sig in i. Men man kan börja i smått och låta det utvecklas, se till att de föds ringar på vattnet. Tekniken har blivit enklare och det gäller att upptäcka möjligheterna och samtidigt lära sig granska kritiskt. Dagens unga använder kultur, men gör det på sitt sätt. På ungdomars stora mötesplats på internet, Lunarstorm, är det exempelvis inte ovanligt med dikter, säger Catarina Stomberg. Man måste spegla det som händer idag och där är medierna oerhört viktiga.

Vad gäller kontakterna med övriga resurser har det funnits kontakter med Kulturskolan och Unga filmfabriken, men man arbetar på olika sätt. Kulturkopplingen fungerar som en del av skolan i Västra Innerstaden och man har valt att prioritera stadsdelens barn och ungdomar i första hand. Sedan hösten 1997 har Kulturkopplingens kulturpedagoger dokumenterat sitt arbete i dagboksform och kanske blir det en bok av detta så småningom.

3.6 Lärarutbildningen vid Malmö högskola

Lärarutbildningen vid Malmö högskola har under 1999 och 2000 fått medel från Svenska Filminstitutet för att arbeta med film och rörliga bilder i skola och lärarutbildning. Målsättningarna har varit att fördjupa relationen med lärarutbildningens partnerskolor samt att utveckla formerna för hur lärare kan reflektera över sin pedagogiska praktik.⁵⁶ Lärarutbildningens samverkan med en av partnerskolorna, Backaskolan, finns beskrivet i rapporten *Pyttesmå ändringar – radikala scenbyten*.

I december 1999 fick lärarutbildningen i uppdrag av Utbildningsdepartementet att analysera och utreda frågor om kultur och lärande i skolan. Uppdraget döptes till *Kultur och skola* (KOS) och kommer att slutredovisas i juni 2003. Lena Aulin-Gråhamn är projektledare för KOS och biträdande chef inom *Kultur, språk, medier* på Lärarutbildningen. Hon säger att det är självklart för lärarutbildningen att arbeta med film och medier eftersom det är en så stor del av barn och ungdomars liv. Lärarutbildningens fokus ligger dock inte på film och medier i sig, utan i arbetet med barn och ungdomar.

Inom lärarutbildningen finns fem kunskapsfält. Ett av dem är *Kultur, språk, medier*, inom vilket man kan välja mellan fyra huvudämnen, bland annat *Kultur, medier och estetiska uttrycksformer*. Det är i synnerhet inom denna gren som kultur och medier har en framskjuten plats, men alla studenter på lärarutbildningen har en gemensam första termin som med ett tvärvetenskapligt förhållningssätt ”behandlar frågor om socialisation, utveckling och lärande, kultur och globala framtidsfrågor”⁵⁷. Lena Aulin-Gråhamn berättar att det kan hänga på enskilda lärarutbildare hur arbetet kring medier prioriteras.

Det är betydelsefullt att det finns en tydlig koppling mellan lärarutbildningen och skolorna, säger Aulin-Gråhamn. Detta sker genom att studenterna kommer ut i skolorna på praktik och sedan tar med sig sina erfarenheter tillbaka, samt att lärarna får kompetensutveckling via högskolans regionala utvecklingscentrum, RUC. Det är också viktigt att kulturlivet plockas in i lärarutbildningen och att det vidgade språk- och textbegreppet får genomslag inom samtliga utbildningsfält.

Lärarutbildningen har samarbetat med Film i Skåne inom ramen för Skolverkets projekt *Kultur för lust och lärande*. För Film i Skåne är filmen viktigast, för lärarutbildningen är det viktiga att studenterna förvärvar kunskaper för att bli bra lärare. Film i Skåne vill genomföra saker, medan lärarutbildningen vill utvärdera. Lena Aulin-Gråhamn säger att det är oerhört viktigt att diskussioner förs mellan olika aktörer och att man diskuterar sig fram till lösningar, eftersom man arbetar med olika mål och olika förutsättningar. Lärarutbildningen har även varit inblandade i skolbiodagen under BUFF. Unga Filmfabriken har engagerats inom RUC:s kompetensutveckling för lärare och varit med och byggt upp verksamheten på Backaskolan.

Alla skolor kan vända sig till RUC för att få kompetensutveckling. Den idealiska situationen är, enligt Lena Aulin-Gråhamn, att rektorer tar kontakt med RUC och framför vad de vill ha hjälp med. Därefter är det RUC:s uppgift att förbättra den kompetens som saknas och kan i detta arbete knyta till sig vem de vill, t ex en filmpedagog från Unga Filmfabriken. Det kan dock vara problematiskt att arbeta organisationer emellan. Unga Filmfabriken har sina koncept, medan lärarutbildningen vill ha in fortbildningen i ett större perspektiv. Filmpedagogik efterfrågas inte heller i någon större utsträckning, eftersom skolorna vänder sig direkt till Film i Skåne och Unga Filmfabriken för att förvärva denna kompetens. Men detta innebär samtidigt att man går miste om den specialpedagogik som RUC tillhandahåller, säger Aulin-Gråhamn, och det finns en risk för att kopplingen till undervisningen kanske inte blir så tydlig som den borde vara. Under RUC finns också en rektorsutbildning, som idag inte innehåller några moment om film eller medier.

Alla utbildningar får en grundpeng för varje student och för forskning. Kompetensutvecklingen sker på uppdrag, annars måste den integreras i kursverksamheten eller så får pengar sökas. För att skolan ska få in intäkter måste eleverna ta sina poäng och ofta är poängen inte särskilt viktiga för de lärare som läser en kurs för att öka sin kompetens, berättar Aulin-Gråhamn. Ett exempel på detta är att kursen *Rörliga bilder* inte längre ges, vilket kan förklaras med att fältet täckts av. Däremot ges en kurs i *Medieanalys* (10 p), samt bl a *Berättandets former* (10 p) och *IT i skolan* (5 p). Bland övriga kurser på Malmö högskola finns bl a *Visuell kultur* (10 p) och *Praktisk filmkurs* (5 p).

⁵⁶ Lena Aulin-Gråhamn, Tommy Lindholm, Klas Viklund (red) *Pyttesmå ändringar – radikala scenbyten. Lärarutbildning och partnerskolor i dialog om arbete med film och medier i skolan* Rapporter om utbildning 2002:1, Malmö högskola, Lärarutbildningen, s. 8.

⁵⁷ Ibid. s. 25.

Idag är i princip alla Malmös skolor partnerskolor till lärarutbildningen. Tanken är att studenterna ska lära känna skolan som den är och sedan återkomma till utbildningen med sina erfarenheter. Det fungerar inte att studenterna kommer ut på praktik för att styra och ställa och förändra verksamheten. Det viktiga är kontakten mellan lärarutbildare, studenter och lärare, säger Lena Aulin-Gråhamn.

Hur medieundervisningen ser ut i skolan idag hänger idag mycket på eldsjälarna. Detta är både på gott och ont, säger Aulin-Gråhamn. Samtidigt som det är bra att någon tar ansvar för mediernas plats i skolan kan det innebära att övriga lärare smiter undan. Både lärare och rektorer har en jobbig arbetssituation, men det handlar ändå mycket om att prioritera annorlunda, menar hon.

Ofta kan ett arbete med medier kopplas till viktiga frågor eller olika problem som finns i skolan. Det gäller att inse att det inte bara ska skrivas och talas i undervisningen utan att man också kan beskriva sin verklighet med hjälp av olika medier. Film och medier är multiestetiska, vilket innebär många fördelar men också problem när man närmar sig skolan. Att film knyter ihop så många estetiska områden är något man borde ta fasta på – även musik och dans kan t ex integreras.

Per Dahlbeck är universitetsadjunkt på lärarutbildningen vid Malmö högskola. Tidigare har han arbetat som rektor och mediepedagog på Backaskolan, en friskola med kulturprofil i Malmö. Dahlbeck har fått i uppdrag att decentralisera en utbildning i *Media, estetik, pedagogik* (MEP), som ges av Dramatiska Institutet i Stockholm, till Malmö. Kursen är en påbyggnadsutbildning om medier, estetiska arbetsprocesser och lärande och riktar sig till pedagoger. I vilken form utbildningen kommer att ges i Malmö är inte klart. Förhoppningsvis ska MEP-utbildningen också befrukta lärarutbildningens fält *Kultur, medier, estetik*.

Per Dahlbeck berättar att en tanke varit att de idéer som finns inom området *Kultur, medier, estetik* ska genomsyra hela lärarutbildningen, men så har det inte sett ut i praktiken. De lärare som utbildats har ibland känt sig förvirrade och saknat en tydlig identitet. Nu har man börjat köpa in utrustning och *Kultur, medier, estetik* är på väg att bli en både teoretisk och praktiskt utbildning. Det finns också idéer om att på rektorsutbildningen låta de blivande rektorerna arbeta praktiskt med film, vilket är ett sätt att få dem att upptäcka filmens språk.

Dahlbeck har också en tanke om att använda skolornas arbete med film och medier som ett politiskt instrument. Eleverna får filma sina stadsdelar för att ge en bild av hur de upplever sin vardag. Filmerna kan sedan visas i politiska sammanhang, t ex som inledning på ett kommunfullmäktigesammanträde.

3.7 Övriga resurser

Tidningen i skolan och UR finns som resurser på medieområdet i hela landet via sina regionala förankringar. Det samma gäller landets regionala resurscentra för film och video, där Film i Skåne är beläget i Malmö och har en viktig roll i stadens filmklimat.

3.7.1 Film i Skåne

Film i Skåne är länets resurscentrum för film och video, finansierat av Region Skåne och Svenska Filminstitutet. Verksamheten består av en filmkulturell del (filmpedagogik, visning, spridning, stöd till arrangemang) och en del för produktion och utveckling (långfilmsfinansiering, utvecklings- och växthusfilmer).

Syftet med den filmpedagogiska verksamheten är att sprida intresset för att arbeta med och tala om film och andra bildmassmedier i skolorna. Film i Skåne vill öka kunskapen om filmens språk genom att analysera och bearbeta film/TV/video och därmed ge såväl elever som lärare redskap att hantera sina filmupplevelser. Framför allt arbetar man med studiedagar och kurser för lärare, både teoretiskt och praktiskt. I första hand utgår man från de filmer och TV-program som är populära hos barnen och ungdomarna själva, huvudsakligen amerikansk och svensk populärfilm. Detta har visat sig vara en pedagogiskt lämplig väg att nå fram till kreativa diskussioner om vilken roll film, TV och video spelar i unga människors liv idag.⁵⁸

Anna-Karin Dahlin, film- och biografkonsulent och vice VD på Film i Skåne, arbetar bl a med skolbioprojekt i regionen. För henne är Malmö ett projekt som alla andra; den enda skillnaden är att Malmö är en större stad. I Malmö är en skolbioansvarig anställd av Triangelfilm, som driver biograf Spegeln. Biografen har en bred, kulturell repertoar, vilket gör det möjligt att erbjuda en mångfald av filmer. Till skillnad mot andra kommuner har Malmös skolor därför ett helt smörgåsbord av film att välja på. Dessutom finns här både BUFF och ARF.

⁵⁸ <http://www.filmiskane.nu/v1/filmpedagogik.shtml>

Skolbion fungerar bra i Malmö, tycker Anna-Karin Dahlin. Det kommer många lärare på utbudsträffarna och de är överlag filmintresserade, vilket hon tror är typiskt för större städer.

Anledningen till att Skolbion inte innefattar filmpedagogik tror hon har sin grund i att stödformen från Svenska Filminstitutet inte inkluderar denna verksamhet och att det är dyrt att koppla filmpedagoger till skolbiovisningarna. Dessutom är det svårt med diskussioner i en stor biosalong och förhållandena lämpar sig mest för kortare föreläsningar. Samtidigt är hon angelägen om att skolbion utvecklas och att man funderar på hur för- och efterarbetet kring filmerna kan förbättras, samt hur det egna skapandet kan sammankopplas med Skolbion. Vad gäller filmvisningar för förskolan tycker Anna-Karin Dahlin att reguljär skolbioverksamhet är viktigare än filmdagar som SMUFF. Det är viktigt att få en grund att stå på, men för att bedriva förskolebio krävs pengar från Malmö stad.

Förklaringen till att film och medier inte har en självklar plats i kommunens arbete med kultur i skolan beror på att filmmediet är så nytt, tror Anna-Karin Dahlin. Det har inte funnits någon filmpolitik särskilt länge, till skillnad mot övriga kulturformer som under lång tid innefattats av landets kulturpolitik. I Malmö har detta resulterat i att när filmen väl uppmärksammats har den till stor del fått hitta sina egna vägar. Film i Skåne drivs som ett bolag, skolbioverksamheten ligger på entreprenad och kommunens barn- och ungdomskulturkonsulent prioriterar andra kulturformer, vilket även har att göra med att Unga filmfabriken finns som kommunal resurs. I grunden för allt detta ligger en föreställning om att film inte är lika bra kultur som teater, musik, dans och konst.

Film i Skåne har haft ett samarbetsprojekt med RUC vid högskolorna i Malmö och Kristianstad.⁵⁹ Målet har varit att koppla samman Film i Skånes verksamhet med högskolornas och bli en hitta vägar för gemensam kompetensutveckling. Man har också diskuterat kring film och mediernas plats i lärarutbildningen. Anna-Karin Dahlin upplever en viss klyfta mellan Film i Skånes verksamhet och den akademiska världen. Trots att Film i Skåne kompetensutvecklat lärare i hela regionen har det varit svårt att få igenom sina idéer i på högskolorna. I Malmö kommer dock Film i Skånes Julia Granath att finnas med i diskussionerna om innehållet i en ny bildlärarutbildning. I Kristianstad har de ekonomiska förutsättningarna satt hinder.

Julia Granath, filmpedagog på Film i Skåne, berättar att den filmpedagogiska verksamheten framför allt riktar sig till lärare, men det händer också att man håller föreläsningar för elever. Målet är att ge lärarna kompetens, att de ska ta till sig informationen för att ta med sig kunskaperna om film och medier till klassrummet. Det är svårt att veta hur de förvaltar sina kunskaper, säger Julia Granath, men en erfarenhet är att en del lärare saknar tid för att arbeta vidare med dem.

Hon upplever att somliga lärare tror att de kan allt och fortfarande har ett synsätt som präglas av idéer om ”god” och ”dålig” kultur. Att exempelvis arbeta med TV-såpor i klassrummet kan uppfattas som underligt. Det är viktigt att inte betrakta film som en lägre stående kulturform utan snarare uppmuntra eleverna i sitt filmtittande. Ofta får de höra att de är duktiga som läst en bok, men hur ofta får de beröm för att ha sett en film? En elev som kan mycket om film, kan tolka, analysera och förstå filmens språk är också duktig, säger Julia Granath.

I Malmö finns Unga filmfabriken som en kommunal resurs, vilket kommit att innebära att Film i Skåne framför allt arbetar mot övriga regionen. Men en del filmpedagogiskt arbete bedrivs i Malmö, bl a har Julia Granath haft workshops i digital storytelling i samarbete med Unga filmfabriken. Film i Skåne samarbetar också med BUFF och närheten till Spegeln och Triangelfilm har inneburit goda kontakter med skolbioverksamheten. En intressant fråga är hur filmpedagogisk verksamhet kan kopplas till Skolbion. Det finns skräckexempel på hur filmer mottagits av elever och i nuläget är det den enskilde lärarens ansvar att arbeta vidare med filmerna i klassrummet. I Kristianstad har en spännande metod varit att delegera ut filmsamtalen till eleverna, så att de själva får turas om att leda samtalen kring de filmer de sett, berättar Julia Granath.

3.7.2 Tidningen i Skolan

Tidningen i Skolan (TiS) fungerar som en länk mellan skolorna och dagstidningarna. I Skåne är TiS ett handelsbolag som ägs av åtta skånska morgontidningar och har två konsulenter anställda som på heltid arbetar med Skånes skolor. TiS uppgift är att hjälpa skolan med undervisning om och med dagstidningar och sprida kunskap om massmedier bland lärare, blivande lärare och elever.

⁵⁹ Samarbetet mellan Film i Skåne och Högskolan Kristianstad finns beskrivet i en rapport av Lisa Nyed *Studie. Underlag för förslag till kompetensutveckling inom film/rörlig bild som pedagogiskt verktyg. Ett projekt i samarbete mellan Högskolan Kristianstad (HUSA), Film i Skåne och Svenska Filminstitutet.*

På hemsidan kan man läsa om Tidningen i Skolans mål. Det är viktigt att grundlägga goda tidningsvanor hos dagens ungdom därför att:

1. aktiva och kritiska tidningsläsare får ökad möjlighet att bli delaktiga i samhällsdebatten, vilket är avgörande betydelse för vår demokrati
2. tidningsläsningen i sig har en positiv effekt på barns och ungdomars språk- och tankeutveckling.
3. dagstidningen gör det möjligt att hålla skolans kunskapsinnehåll aktuellt och verklighetsanknutet.
4. dagens ungdomar är morgondagens marknad för tidningarna.⁶⁰

Utöver sina konsulenter, som erbjuder klassrumsbesök, konferensbesök, kursverksamhet och skräddarsydd fortbildning, kan Tidningen i Skolan förmedla klassuppsättningar av en morgontidning. Tidningen i Skolan ger också ut *Notisen* fyra gånger/år och tillhandahåller olika lärarhäften.

Margareta Nilsson är pedagog på Tidningen i Skolan i Skåne. Hon berättar att man är särskilt aktiva i Malmö, vilket till stor del beror på att lärarutbildningen finns här. I samarbete med lärarutbildningen har man haft olika projekt, bl a har blivande lärare fått göra en tidning. Margareta Nilsson har arbetat med Tidningen i Skolan sedan 1989 och har under dessa år skaffat sig ett stort kontaktnät. Tidigare fanns särskilda ombud på skolorna, men idag vänder man sig till enskilda lärare, vilket hon tycker fungerar bättre. Tidningen i Skolans verksamhet är gratis, vilket givetvis är en bidragande orsak till att de är så mycket anlitade.

På lärarutbildningen ska man numera lära sig om medier, men det är inte självklart att man utvecklar den kunskap som krävs. Margareta Nilsson är av uppfattningen att det finns ett stort behov från lärare och blivande lärare att lära sig mer om medier. De flesta är överens om att det är viktigt med kunskap om medier, men svårigheten är hur man gör för att nå dit. Tidningen i skolan arbetar med ett brett mediebegrepp som innefattar även film, men Nilsson berättar att man inte arbetar så mycket med detta eftersom Film i Skåne finns. IT är en del av deras verksamhet då ett av deras huvudsyften är att lära ut ett kritiskt förhållningssätt, vilket är lika viktigt på nätet som i tryckt press.

3.7.3 UR

Sveriges Utbildningsradio, UR, utgör tillsammans med Sveriges Television och Sveriges Radio, svensk public service. UR är också sedan länge den största enskilda aktören inom det växande svenska utbildningsområdet och är unikt genom sin multimediala verksamhet, med tv, radio, webb, böcker och andra förlagsprodukter. UR arbetar mycket med utvecklingen av teknik och media och ett framtidsprojekt är Mediebiblioteket, ett digitalt bild-, ljud- och textarkiv som kommer att göra alla UR-program tillgängliga på nätet.

Det ingår i UR:s uppdrag att finnas i hela landet. Deras mediepedagogiska verksamhet är indelad i sju regioner med en mediepedagog i varje region. Man arbetar för en ökad tillgänglighet och användning av UR-programmen och ser mötet med den pedagogiska verkligheten som en viktig del av arbetet.

Lars Ferne är UR:s mediepedagog i Skåne. Målgruppen för hans arbete är skolans alla aktörer, från förskolebarn till pedagoger. Som grund för hans undervisning finns alltid UR:s program och arbetet handlar mycket om att gå ut till skolorna för att testa av olika program, se att de fungerar och kommer till användning. Fokus i det mediepedagogiska arbetet ligger på radio och TV. Han har arbetat mycket mot skolbiblioteken, som han tror kommer att få en allt viktigare roll. UR utgår från de styrdokument som finns för skolan och ett grundläggande syfte är att skapa ett kritiskt förhållningssätt till medierna.

3.8 Diskussion

En återkommande fråga vid alla samtal som förts har varit hur man får film och medier att bli en naturligt del av skolans undervisning. Kompetensutveckling för lärare och olika typer av nätverk har varit återkommande diskussionspunkter, liksom aktörernas kontakter med skolorna. Här sammanfattas en del av de synpunkter som framkommit vad gäller ett utvecklingsarbete med film och medier.

3.8.1 Kontakterna med skolorna

Flertalet av de personer som arbetar med film och medier mot skolan i Malmö upplever det som knepigt att nå in i skolans värld. Att skolan är en sluten värld är ett påstående som yttras flera gånger. Men *varför* är det så svårt för utomstående att nå in?

⁶⁰ <http://www.tidningeniskolan.com>

BUFF:s Lennart Ström menar att en förklaring är den besvärliga arbetssituation som råder i skolan. BUFF skickar ut sitt program till i princip samtliga Malmöskolor, men ibland hittar de aldrig fram till de personer som är intresserade. Det finns exempel på hur programmen bara hamnat i en hög någonstans och inte kommit lärare och elever till del. Detta är emellertid inget ”BUFF-problem”, säger Lennart Ström, och påpekar att det är samma svårighet med exempelvis *Kul i fem*-programmen. I år har man försökt motverka detta genom festivalproducenten Cecilia Forsgren gått ut och informerat om festivalen. Men det är inte alltid man har resurser för den typen av insatser. BUFF har dock en klar fördel eftersom i princip alla känner till festivalen. Däremot finns det på en del håll en föreställning om att det är svårt att få biljetter, men sedan ett system med faxbokningar införts är detta inga större problem längre, även om vissa föreställningar blir fullbokade.

Ett grundläggande problem tycks vara att det inte finns något fungerande kontaktsystem mellan aktörerna och skolan. I stor utsträckning har de som arbetar med film mot skolan hittat sina egna vägar. Skolbion har till exempel utvecklat ett eget kontaktnät och marknadsför sig direkt till särskilda skolbioombud på skolorna. Någon kontakt med den s.k. BOK-gruppen, som består av barn- och ungdomskulturansvariga från varje stadsdel, har man inte.

Att Malmö är uppdelat i stadsdelar innebär att det finns tio olika instanser att kontakta, vilket knappast underlättar kontakterna med skolan. Det är svårt att hålla kontakten med alla skolor, men det är tveksamt om det hade varit enklare att arbeta mot stadsdelarna, resonerar Skolbions Cecilia Forsgren. Hon har viss kontakt med Unga Filmfabriken och barn- och ungdomskulturkonsulenten, men kommunikationen försvåras av att all övrig barnkultur finns samlad i Mazettihuset, där Malmö Kulturkompani och Kulturkansliet huserar, medan Skolbion finns på Spegeln.

Susanne Månsson på Unga filmfabriken, som är en del av Kulturkompaniet och Kulturförvaltningen, upplever också kontakten med lärare som komplicerad. När man väl är ute på skolorna är intresset stort, men det kan annars vara svårt att nå ut med informationen, säger hon. Det gäller att få tag på eldsjälarna, eftersom det ofta är dessa personer som är avgörande för hur arbetet med film och medier ser ut på skolorna. Susanne Månsson menar att stadsdelarna och BOK-gruppen är viktiga för att komma åt skolorna.

Alla tycker emellertid inte att det är svårt att nå skolorna. ARF – Anti Rasistiska Filmdagar sprider sin information via BOK-gruppen och kulturombuden och berättar att de har goda direktkontakter med lärare. Andra kanaler de använder sig av är bl a via Etniska relationer, Lärarförbundet och Skolbion. På Malmöfestivalen fick ARF en hel dag till sitt förfogande. En förklaring till att man når ut så bra kan vara deras stora samarbetsfär och alla projekt de är inblandade i. ARF är, enligt det senaste programbladet, en samproduktion mellan drygt 30 olika aktörer och man har stöd av ett 40-tal organisationer och föreningar.

Pedagogiska centralen, som är en del av Utbildningsförvaltningen och därmed skolväsendet, har ett system med särskilda AV-ombud ute i skolorna. AV-ombuden bjuds in till särskilda träffar där de informeras om vilka nyheter Pedagogiska centralen har att erbjuda. Tanken är att de ska ta med sig informationen till sina respektive skolor, men det kan ibland vara lite så och så med hur informationen förs vidare, säger Lars Sletterhage, som tycker att det idag är betydligt lättare att nå ut till lärarna eftersom PedNet finns och AV-ombuden har därmed lite spelat ut sin roll.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det finns flera olika vägar att gå för att nå skolan. Man kan gå genom Malmö stads barn- och ungdomskulturkonsulent, som i sin tur har kontakt med stadsdelarna och skolornas kulturombud. Man kan också gå via särskilda skolbioombud eller AV-ombud. Eller så kan man vända sig direkt till skolorna, utan att ta omvägen via särskilda ombud. Ingen av vägarna verkar fungera tillfredställande.

3.8.2 Nätverk

Stefan Ersgård framhåller i *Visioner och profiler i Malmös kulturliv* betydelsen av nätverk på filmområdet. Under rubriken ”Ge filmen en synlig position i Malmö” skriver han: ”En form är bildandet av nätverk, där representanter för kulturinstitutioner, stadsdelar, högskola m.fl. möts för att finna nya vägar för att göra publiken medveten om filmkonsten och det kvalitetsutbud som skapas och visas i Malmö”⁶¹.

Vilka nätverk finns då i Malmö idag på film- och medieområdet? Inga. Bara personliga nätverk som består i att de flesta som arbetar med film känner varandra. Det förekommer inga möten i organiserad form, men de flesta talar väl om varandra och ser till att puffa för varandras verksamheter.

⁶¹ Ersgård s. 29.

Finns det behov av nätverk? Ja och nej. Det har gjorts försök till nätverksbildande från olika håll, men de träffar som varit har inte lett till något och varit av karaktären ”möte för mötets skull”. Slutsatsen man kan dra av detta är att det är oerhört viktigt att ha ett tydligt mål med ett sådant nätverk, annars tenderar samverkan mellan olika aktörer att rinna ut i sanden.

Mattias Nohrborg, Spegeln/TriangelFilm, är tveksam till om det behövs ett filmnätverk i Malmö, eftersom det är en så liten stad och alla som arbetar med film känner varandra. Däremot kan nätverket kring Skolbion förbättras, säger han. Med mer resurser skulle man kunna närma sig lärarna, bearbeta de rektorsområden som aldrig går på Skolbio, försöka locka kranskommunerna och arbeta mer med filmpedagogik. Suzanne Wiktorsson på Folkets Bio ser inte heller något behov av nätverk. I så fall måste initiativet komma underifrån, från aktörerna själva, säger hon. Om Kulturförvaltningen bestämmer att nu ska vi ha ett filmnätverk kan man lätt få intrycket av att någon har ett kontrollbehov. Lieselotte Thulin, Pedagogiska centralen, är också skeptisk, eftersom de olika aktörerna har olika mål med sina verksamheter och saknar den tid som krävs för att fördjupa ett nätverksbyggande.

Det stora flertalet ser dock ett behov av ett nätverk på film- och medieområdet. Anna-Karin Dahlin, Film i Skåne, tycker att en så stor stad som Malmö borde ha ett nätverk. Hennes kollega på Film i Skåne Julia Granath menar att det är ett problem att det saknas samordning mellan de olika aktörer som finns i Malmö och att ett nätverk skulle kunna motverka detta. Idag fungerar BUFF som enda mötesplats, där alla som arbetar aktivt kring barn, ungdomar och film samlas en gång om året. Susanne Månsson, Unga filmfabriken, efterlyser framför allt en gemensam plattform för Unga filmfabriken, Film i Skåne och lärarutbildningen och tycker att det är lätt att gå förbi varandra och inte se de möjligheter som finns.

Det mediepedagogiken behöver är framför allt en gemensam strategi, säger Lennart Ström. Mats Mårtensson på Filmcentrum Syd är inne på samma spår när han efterlyser ett mer systematiskt bearbetande från de resurser som finns på filmområdet. Han har många gånger slagits över att man arbetar så ostrukturerat. Det finns eldsjälar runt om i skolorna, men det finns risk för att de gör allting från början och inte tar tillvara på de resurser som faktiskt finns, säger han. Ett nätverk, där aktörerna träffas för att samordna sina resurser med fokus på skolan, skulle göra att man kan dra nytta av varandra på ett annat sätt än idag. Nätverkande kan leda till att en gemensam strategi växer fram.

Det är viktigt att ett sådant nätverk även innefattar lärarutbildningen. Lena Aulin-Gråhamn talar, precis som Lennart Ström, om behovet av en gemensam strategi att utgå ifrån. Det mediepedagogiska fältet präglas av många olika aktörer med olika synsätt. Det finns därför ett behov av mötesplatser och nätverk, men man måste ha något att samlas kring, en anledning till att mötas. Och vem ska ta initiativet?

Det mest naturliga vore kanske att Unga filmfabriken, Malmös kommunala resurs på film- och medieområdet, drev frågan om arbetet med film och medier i skolan. Tillsammans med barn- och ungdomskulturkonsulenten skulle Unga filmfabriken kunna underhålla ett film- och medienätverk.

Lennart Ström menar att det kanske viktigaste inför framtiden är att det bildas nätverk i skolorna, t ex via särskilda film- och medieombud. BUFF skulle mycket väl kunna erbjuda specialarrangemang för Malmös medieombud och medienätverk. Malmö stads barn- och ungdomskulturkonsulent Madeleine Nilsson tycker att idén med särskilda film- och medieombud är bra. Dessa skulle kunna samspela med ett film- och medienätverk utanför skolan. Med en tydlig målsättning att sprida kunskap om film och medier till skolan skulle ett sådant nätverk kunna fungera.

3.8.3 Fortbildning av lärare

Fortbildning av lärare är en viktig komponent i ett utvecklingsarbete med film och medier i skolan. Hur resonerar man kring kompetensutveckling och vilka möjligheter finns att genomföra en mer offensiv satsning?

Fortbildning är nyckeln till att få arbetet med film och medier att bli en integrerad del i skolans undervisning, säger Anna-Karin Dahlin, som tycker att skolorna måste ges en ambitionsnivå. Ett problem är att det är upp till varje skola, och i många fall upp till varje lärare, att bestämma över kompetensutvecklingen. Detta innebär också att det är ingen som riktigt vet hur kompetensen hos lärarna ser ut. Skolorna upplever det dessutom som omöjligt att leva upp till allt som står i kursplanerna. Kanske ska man satsa på vissa filmintresserade lärare, utbilda dessa och låta dem fungera som resurspersoner på skolan, funderar Ann-Karin Dahlin. På andra håll i landet har IT-samordnare integrerats i arbetet med film i skolan och att koppla samman ITiS-projektet med frågorna om film och medier, framför allt vad gäller det praktiska arbetet med film i skolan, skulle kunna vara en väg att gå. Men

för att en verklig, kommunövergripande förändring ska komma till stånd måste direktiv ges centralt från kommunen eller från Skolverket, säger Dahlin.

Julia Granath upplever ett behov av mediepedagogisk kompetens hos de lärare hon stöter på. Ett problem är att det ofta är samma personer som skickas iväg på fortbildning och att det finns en stor grupp lärare som inte har något som helst intresse av att föra in arbetet med film och medier i sin undervisning. Fortbildning av lärare är också knutet till skolans ekonomi och vad fortbildningspengen ska gå till kan variera från år till år.

Lars Sletterhage, Pedagogiska centralen, framhåller att lärarna måste uppleva det som roligt och givande att fortbilda sig på medieområdet. Ett problem är att lärarna ofta har svårt att delta dagtid, eftersom de inte kan vara borta från undervisningen. Om de måste ta sina kvällar i anspråk finns det en risk för att det tar udden av intresset. Samma problematik har man stött på i arbetet med att utforma en IT-pedagogisk strategi där lärarna tvingats göra arbetet på kvällarna, eftersom rektorerna inte sett någon möjlighet att ge lärarna tid för att formulera sig kring detta.

Madeleine Nilsson säger att många skolor har utrustning för att arbeta med film och medier, men kunskapen om den är inte alltid så bra. Steg ett för ett utvecklingsarbete borde därför vara lärarfortbildning. Unga Filmfabriken har fullt upp, men ändå är det många ute i skolorna som inte vet om att de finns. Susanne Månsson upplever lärarna överlag som lite vilslagna; de vet att de ska jobba med medier, men inte hur eller vad de ska göra. Lärarutbildningens Per Dahlbeck talar om vikten av ett konkret fortbildningserbjudande, men det måste också finnas en koppling till skolans verksamhet, t ex måste viss utrustning finnas.

Ett sätt att få lärarna att arbeta med medier i klassrummet kan vara att angripa rektorerna genom att exempelvis föra in mediepedagogiken i rektorsutbildningen, säger Julia Granath. Per Dahlbeck menar också att rektorsutbildningen är viktig i sammanhanget och arbetar för en förändring av utbildningens innehåll. Susanne Månsson berättar att Unga filmfabriken, under Karin Johansson-Mex ledning, bjöd in Malmös rektorer, men de visade inget större intresse. En slutsats man kan dra av detta är att initiativ måste komma från skolvärlden.

De flesta tycks vara överens om att det finns ett behov av kompetensutveckling på medieområdet bland Malmös lärare. Det är också tydligt att det finns resurser som mer än gärna står till förfogande med sina kunskaper. Det som saknas är däremot en central satsning från kommunen där man prioriterar detta område och gör det möjligt att gå ut med ett konkret erbjudande om kompetensutveckling.

Unga filmfabriken, Film i Skåne och Lärarutbildningen är naturliga aktörer i en satsning på kompetensutveckling inom medieområdet. En annan aktör, som skulle kunna vara en större resurs på medieområdet, är Pedagogiska centralen. Lars Sletterhage tycker att det är naturligt att de, som kommunal resurs, är inblandade i en kommande satsning och ser möjligheter till samarbeten med Malmös övriga aktörer.

3.8.4 Hur åstadkommer man förändring?

Förbättrade kontakter med skolorna, nätverk och kompetensutveckling av lärare är viktiga komponenter i ett utvecklingsarbete med film och medier i skolan. Men det finns också andra idéer om vad kommunen, skolorna eller enskilda aktörer kan göra för att främja ett utvecklingsarbete.

Många framhåller att det är viktigt att ett utvecklingsarbete med medier är förankrat i skolans värld. Anna-Karin Dahlin menar exempelvis att det krävs förankring hos skolledningen för att nå resultat. Skolan måste inse att film är ett läromedel, precis som alla andra. Det handlar inte bara om fördelning av pengar utan också om själva synsättet. Ofta prioriteras de ”levande” kulturformerna, medan man tycker att ”film ser eleverna så mycket hemma”.

Per Dahlbeck ser en risk i att man från kulturens håll ser fältet som en kulturform bland andra och missar helheten. Medier är något som genomsyrar hela vår vardag och går inte att likställas med exempelvis teater. Han har en bild av att många pedagoger ”tar på sig lärarkostymen” när de kliver in i klassrummet. När man är hemma tittar man på dokusåpor, men när man kommer till skolan förkastar man de samma. Dahlbeck tror att man som lärare måste söka i sig själv och sätta sig själv på spel på ett annat sätt än vad som ofta görs idag. Hans erfarenheter från Backaskolan visar att det inte har något med ålder att göra och att en generationsväxling inte leder till förändring i sig själv.

Lennart Ström talar om att det i grund och botten handlar om att ge eleverna verktyg för att tolka medierna. Då krävs engagerade och kompetenta lärare och en satsning från lärarutbildningen. Man måste förändra synsättet ute på skolorna och lärarna måste få uppbackning från sin ledning, dels via tydliga riktlinjer i styrdokument och dels

genom stöd från platscheferna. Politiska initiativ är viktiga och resurser måste ges från kommunen. Men det är inte mediaverkstäder som behövs i första hand, säger Lennart Ström.

Lena Aulin-Gråhamn tycker att det är anmärkningsvärt att inte film och medier finns med i större utsträckning i kommunala skolplaner med tanke på den prioritet området erhåller i de nationella direktiven. Samtidigt ska den kommunala skolplanen vara allmänt hållen och det viktigaste är att varje skola gör sina riktlinjer tydliga, samt att de redovisar sin verksamhet på ett utförligt sätt. De direktiv som ligger till grund för kvalitetsredovisningen gör dock att redovisningarna ibland håller sig för mycket på siffernivå. Julia Granath menar att skrivningar kan vara bra att ha ”för att dänga i huvudet på lärarna”, men tror att det viktigaste och mest effektiva är att skapa mötesplatser.

ARF:s Hilde Selander tror att det bästa vore om varje skola anställde personer med mediepedagogisk kompetens. Ett alternativ skulle vara att en lärare på varje skola får tjänstensättning för att arbeta med film och medier och ha ett samordningsansvar. Hennes kollega Katarina Larke tycker att detta låter som en utopi och menar att ett första steg skulle kunna vara att ha en film- och mediasamordnare på Kulturkompaniet, på samma sätt som man har en barn- och ungdomskulturkonsulent.

Utbildningsdirektör Matz Nilsson tror att medierna måste bli en generell del av undervisningen, både för att låta eleverna ta del av det utbud som finns och för att utveckla ett kritiskt förhållningssätt. Den stora utmaningen är *hur* man ska satsa på medier i undervisningen. I framtiden kommer IT att bli ett verktyg för lärande bland andra och kommer inte att, som idag, ses som en investering utan som en driftskostnad, spår Matz Nilsson. Den generationsväxling som skolan står inför kommer att innebära att många av de värdekonserverna lärarna försvinner och lärarutbildningen har därför en viktig roll. Tillsammans med kompetensutveckling av lärare och centrala satsningar kan en utveckling göras möjlig och som en följd av detta kommer attitydförändringar att ske, säger Nilsson. Kanske kommer också en utveckling av Pedagogiska centralens verksamhet att löpa parallellt med detta. Han tror att centrala satsningar är det enda sättet för att få skolorna att använda sig mer av film och medier i undervisningen och här spelar kommunen en viktig roll genom att man prioriterar vissa områden.

4. Malmös skolor

I Malmö stad finns nästan 30 000 barn i åldern 6-15 år fördelade på ca 70 skolor. Andelen barn varierar kraftigt mellan olika stadsdelar, likaså andelen utrikes födda. 17 % av samtliga barn i åldern 6-15 år är födda utomlands. Av dessa bor $\frac{3}{4}$ i stadsdelarna Rosengård, Södra Innerstaden och Fosie. Utöver grundskolan finns i Malmö också nästan 10 000 elever fördelade på 18 kommunala gymnasieskolor och ett drygt tiotal fristående gymnasieskolor.

Malmös skolor har kartlagts på två fronter. Dels har jag träffat och samtalat med olika personer som arbetar med film och medier i skolan, dels har jag låtit lärare och rektorer svara på en enkät.

Man kan konstatera att det inte finns någon som har en övergripande bild av hur arbetet med film och medier ser ut i Malmös skolor. Kontakterna med stadsdelarnas barn- och ungdomskulturansvariga visade att det stora flertalet inte kunde ge någon bild av hur man arbetar med film och medier i sina respektive stadsdelar. Man kan också konstatera att arbetet med film och medier i skolan till stor del bärs upp av ett fåtal engagerade personer, som ofta kan vara ganska ensamma i sina roller. Det är där det finns en medieengagerad lärare eller skolledare som medierna ges plats i undervisningen. Slutligen kan man konstatera att de skolor som arbetar med film och medier gör det på väldigt olika sätt. På en del skolor arbetar man t ex praktiskt med att göra film, men ser sällan film, medan det på andra skolor är tvärtom.

Inom ramen för storstadssatsningen har det satts igång olika, spännande projekt i några av Malmös stadsdelar. Tyvärr är de just projekt, vilket innebär att långsiktigheten är osäker och att verksamheterna tenderar att avta när storstadspengarna är slut. I de särskilda program för storstadssatsningen som stadsdelarna formulerat kan man finna intressanta idéer och slutsatser. I Södra Innerstadens reviderade program kan man exempelvis läsa att ett behov av ökad kompetens inom IT och media i stadsdelens samtliga skolor har synliggjorts.

4.1 Några exempel på skolor som arbetar med medier

Här presenteras några exempel på skolor som på olika sätt utmärker sig i sitt arbete med film och medier. Texterna ger en bild av hur man arbetar och vilka olika tankar och idéer som finns. Förhoppningen är att de kan fungera som inspiration för ett utvecklingsarbete med film och medier i skolan.

4.1.1 Örtagårdsskolan

”Kulturverksamhet i alla dess former har en särskild betydelse i Rosengårds barn- och ungdomsverksamhet”. Målet är att barnen ska erbjudas möjligheter till kulturupplevelser. ”Barnen får möjlighet att kommunicera, uttrycka sig och skapa med olika ’språk’, inte enbart med det talade språket, vilket också ger ökat självförtroende hos barnen”.⁶²

Örtagårdsskolan är en grundskola med kultur- och språkprofil i Rosengård. Skolan har formulerat en särskild handlingsplan för kultur som ska gälla för ett år och sedan utvärderas, revideras och förnyas. Handlingsplanen ska förtydliga skolans kulturprofil med speciell inriktning på mångkultur och innehålla förslag till teman som alla klasser kan välja att jobba med under årets lopp, vilket kan leda fram till ett gemensamt kulturevenemang för hela skolan.

Lone Bach Borius är kultur- och biblioteksansvarig på Örtagårdsskolan och är sammankallande för en kulturgrupp som representerar de olika spåren. Kulturgruppen indelas i ansvarsområden och ansvarar för årsplaneringen för kultur, organisationen av vissa av årets stora kulturevenemang, samlandet och spridandet av kulturinformation samt viss fortbildning av kollegor. Kulturgruppen träffas två förmiddagar varannan vecka.

40% av Lone Bach Borius tjänst går åt till att vara kultur- och biblioteksansvarig. Ingen annan skola i Malmö har en liknande tjänst och hon berättar att förklaringen till hennes tjänstensättning är att hon själv uttryckt för skolledningen vad hon velat göra, fått gehör för det och sedan genomfört de mål hon satt upp. Hon sitter med i referensgruppen för Skolbio, är involverad i Malmö högskolas *Kultur och skola*-projekt och samarbetar med Drömmarnas hus.

⁶² Reviderat program inom ramen för storstadssatsningen i Rosengård år 2002-2003.
http://www.storstad.gov.se/framtid/arkiv/kommun/malmo/lokal_atgardsplan_rosengard_apr_02.pdf

Lone Bach Borius berättar att hon alltid haft ett stort filmintresse. Hon kommer ursprungligen från Danmark, där man använt sig av ett vidgat textbegrepp sedan sjuttioalet. När hon började på skolan köpte hon in film med institutionella rättigheter och idag har man ett bibliotek som innefattar ett sextiotal spelfilmer samt ett tjugotal dokumentärer. Hon drog också igång en satsning på utbildning av lärare inom film och media. Hon arrangerade filmvisningar på egen hand innan Skolbion fanns genom att själv ta kontakt med distributörer och filmvisningsorganisationer. Genom detta initiativ fick eleverna gå på bio 3-4 gånger varje läsår. Idag finns Skolbion och man har dessutom möjlighet att visa film på storbild både på Örtagårdsskolan och Värner Rydénsskolan. En skillnad mot förr är också att idag behärskar unga filmmediet på ett annat sätt och Bach Borius vet att skolans elever ser oerhört mycket film på sin fritid.

Lone Bach Borius tycker att filmintresset är stort bland skolans lärare och även rektorerna har visat intresse. Framför allt ser man mycket film, vilket hon påpekar är på både gott och ont. Det är inte alltid som en filmvisning är så genomtänkt utan lärarna kan komma och fråga efter ”en bra film”. Däremot arbetar man inte praktiskt med film i någon större utsträckning, även om det finns en animationsbox på skolan. Stillbildskamera används flitigt, men inte videokamera.

Alla lärare har filmutvecklingsdagar varje år, som bl a har gjorts i samarbete med Film i Skåne. För något år sedan föreläste filmpedagogen Fredrik Holmberg om filmen *Matrix*, vilket fick ett blandat mottagande. Några lärare valde att lämna visningen, eftersom de inte gillade vad de såg. På skolan har man också anordnat en egen filmgala, Sven-galan, med prisutdelning.

Örtagårdsskolan har inget vanligt skolbibliotek utan ett Center i riktning kultur, språk – CirKuS. ”CirKuS är ett helt nytt koncept. Med utgångspunkt i skolans kultur- och språkprofil skall vi utveckla ett kreativt rum för lärande där man kan uttrycka sig genom många olika språk. Här skall finnas förutsättningar för ett individanpassat lärande med ett aktivt undersökande arbetssätt. CirKuS skall vara den pedagogiska spjutspetsen på skolan och skall utmana och uppmana till pedagogiskt utvecklingsarbete. I CirKuS skall det finnas litteratur och andra medier för information som t ex uppslagsverk, prenumerationer, film, cd-rom, laborativt material, spel, datorer, redigeringsutrustning med mycket mera och inte minst personal!”⁶³

För tillfället håller Lone Bach Borius på att bygga upp CirKuS, vilket tar mycket kraft och hennes filmengagemang är därför inte så stort som det har varit, men hon påpekar att det alltid går i vågor. Hon säger att många av skolans barn anses som ”språkfattiga”, men hon vill komma ifrån den definitionen och se dem som ”ordfattiga”, vilket är en annan sak. Filmens språk kan överbrygga de språkliga barriärer som finns. Ofta finns det en idé om att det barnen är dåliga på ska de arbeta mycket med så att de lär sig, men hennes filosofi går istället ut på att låta barnen göra mycket av det de är bra på för att deras självkänsla ska stärkas, även om det givetvis är viktigt att exempelvis behärska det svenska språket. Tanken med CirKuS är just att det ska vara ett rum där olika språkliga uttryck möts.

För att få lärarna att använda sig av film och medier i undervisningen måste man ställa krav på att de ska besitta vissa kunskaper, menar Bach Borius. Samtidigt måste lärarna känna att de har något att vinna. All forskning visar på att lärarna får en kick av fortbildning, men att de nyvunna kunskaperna snabbt glöms bort om man inte använder sig av det direkt i sin undervisning, säger hon. Därför måste det ställas krav på disciplin, som är lika viktigt i lärandet som lust, fantasi och glädje. Idag har lärarna inga krav på sig att arbeta med film och medier och det är strängt förbjudet för en utomstående att lägga sig enskilda lärares undervisning. I svenskämnet ska filmen ha en självklar plats enligt kursplanen, men det struntar man i. Tänk om man struntade i att lära eleverna läsa och skriva också, säger Bach Borius: ”Följden av att man inte tar kursplanerna på allvar är att barnen blir bildanalfabeter”. Ett fortbildningspaket som innebär en kombination av direktiv och erbjudande tror hon skulle vara framgångsrikt. Man måste få lärarna att upptäcka hur kul det är att arbeta med medier.

Med Pedagogiska centralen har man ett mycket bra samarbete, tycker Bach Borius, som lånar mycket material därifrån. Samtidigt skulle de kunna göra mer på medieområdet och inte bara fokusera på IT. De har redigeringsboxar för utlåning, men erbjuder ingen utbildning på dem, vilket innebär att inte alla vet hur de fungerar. Lärarutbildningen är också viktig i sammanhanget och hon tror att de kan arbeta mer med medier. Ofta är de nytexaminerade lärarna mer konservativa än de gamla lärarna, som har mer erfarenhet, känner sig trygga i sin lärarroll och vågar släppa loss på ett annat sätt.

Innan jag går visar Lone Bach Borius upp skolans senaste kultursatsning, det s k matprojektet. I skolans matsal har Riksutställningar precis premiär på en ny utställning i form av tre interaktiva installationer på temat mat.

⁶³ <http://www2.skolor.pedc.se/ortagard/>

Detta koncept, att sätta in ett tema i en kontext som är pedagogisk och rolig på samma gång, skulle kunna användas även om film, säger Bach Borius.

4.1.2 Lindeborgsskolan

Lindeborgsskolan ligger i stadsdelen Hyllie. I *Reviderat program 2002-2003 för Hyllie stadsdelsfullmäktiges arbete med anledning av storstadspropositionen* betonas särskilt vikten av språkutveckling, men här nämns också en satsning på resurspersoner för dans, drama, teater och bild för handledning av skol- och förskolegrupper tillsammans med ordinarie personal. En särskild satsning sker på samarbetsprojekt inom musik, film och bild: ”Med utgångspunkt i ungdomars intresse för musik/film/bild ska aktiviteter för ungdomar från skilda områden i stadsdelen vidareutvecklas”⁶⁴. På Lindeborgsskolan finns en profil kring områdena bild/ord som man önskar vidareutveckla.

Jan Persson är bildlärare på Lindeborgsskolan. Han undervisar skolans samtliga åttor och nior i film och medier, samt en del av sexorna. Alla nior får göra musikvideos där de själva sjunger och eleverna har bl a fått skildra sitt Malmö i bilder. Man deltar i kortfilmsfestivalen i Helsingborg och har även visat elevernas filmer på biograf Spegeln i Malmö. Två elevfilmer har valts ut för att tävla på videofilmfestivalen i Trollhättan. När jag besöker skolan arbetar några elever på sin håltimma med ett radioprogram som ska sändas i närradion, där man har en halvtimme i veckan till sitt förfogande. Radiosändningen kopplas även ut i skolans högtalarsystem så att hela skolan kan höra det.

På sistone har Jan Persson låtit sina elever arbeta mycket med digital storytelling. Tanken är att alla elever från sjuan och uppåt ska få berätta sin personliga historia om sig själv på en minut. Bilderna ackompanjeras av den egna berättarrösten och personligt vald musik. Målet är att eleverna ska få göra samma sak i åttan och nian och filmerna kan sedan vara intressanta att jämföra. Persson låter eleverna göra sina filmer i PowerPoint, ett program som finns på alla skolor och är lätt att använda. Då lärare hävdar att de inte behärskar programmet hänvisar han till Multimediabyråns hemsida, som gör det möjligt att ha programhandledning öppet vid sidan av sitt PowerPoint-arbete på datorskärmen. Genom att eleverna sparar sitt arbete på skolans server kan de arbeta vidare var som helst på skolan. Detta gör det möjligt att samarbeta med andra ämnen, t ex svenskan. Persson efterlyser en helhetssyn i skolan och tycker inte att det ska vara barriärer mellan olika ämnen, vilket ofta är fallet idag.

Eleverna har även gjort mer konstnärliga filmer. Jan Persson visar mig en film som ska symbolisera skoldagen. En stillastående kamera visar en uttråkad skolklass i sina bänkar under fyra timmar, medan en elev gång på gång räcker upp handen – utan att få frågan. Ett annat konstprojekt var att ställa en TV i skolans matsal, som visar en elev som sitter och äter, med möjlighet för eleverna att sätta sig mitt emot.

Persson menar att skolledningen måste ställa hårdare krav på lärarna och sätta upp tydliga kriterier för vad som ska uppnås med medieundervisningen. De lärare som saknar den kompetens som krävs måste erbjudas fortbildning. Nya lärare som anställs måste uppfylla vissa kriterier som skolan sätter upp. Inom vilka andra yrken accepteras att man helt saknar kunskap om datorer, undrar han: ”Många lärare skulle inte få jobb på Posten”. Han har själv försökt engagera lärare på olika sätt, men upplever att han inte får särskilt mycket respons: ”De säger att de inte har tid”. Samarbete finns bara med musikämnet, bl a genom att eleverna fått göra egna musikvideos och att elever komponerat egen filmmusik.

Jan Perssons elever är välkomna tillbaka när de slutat nian för att jobba med olika medier, låna utrustning och få handledning. De elever som inte går på Mediegymnasiet ges små möjligheter att arbeta vidare praktiskt med olika medier. På många andra skolor är man också mycket mer restriktiv vad gäller exempelvis utlåning av utrustning, eftersom man är rädd för att saker ska försvinna eller gå sönder, men på Lindeborgsskolan har man aldrig haft något problem med detta. Eleverna får skriva upp sig på en bokningslista och skulle något gå sönder går det att reparera, annars finns det försäkringar som täcker.

Perssons undervisningsfilosofi är till stor del baserad på ett ”learning by doing”-tänkande. Han visar eleverna vilka resurser som finns, hur det fungerar och sedan får de själva pröva sig fram. För mycket teori gör bara eleverna uttråkade, det är bättre att de får lära sig av sina misstag och sedan ge dem tips efter hand, säger han. Eftersom eleverna bara har 60 minuters bild i veckan får eleverna arbeta till stor del på sin fritid, men trots det finns det ett stort intresse. Om inte kvällar och helger togs i anspråk skulle det vara omöjligt att genomföra några större projekt.

⁶⁴ *Reviderat program 2002-2003 för Hyllie stadsdelsfullmäktiges arbete med anledning av storstadspropositionen*. <http://www.storstad.gov.se/kommun/malmo.index.htm>

Jan Persson efterlyser rena diskussionsunderlag och frågeställningar som lärarna kan använda sig av direkt i arbetet med eleverna. I Danmark finns ett annat synsätt och därifrån har han hämtat mycket inspiration. I Brøndby har man t ex utformat klara riktlinjer för vad skolan ska uppnå på medieområdet.⁶⁵ På DR:s hemsida kan man hitta information om olika kortfilmer med tillhörande frågor, vilket Persson efterlyser även i Sverige.⁶⁶ Ofta är det för tidskrävande att se en hel långfilm och den måste styckas upp mellan flera lektioner. Kortfilmer är mer anpassade till skolans schema och går att få in under en lektion.

Vad gäller de resurser som finns på film- och medieområdet är Unga filmfabriken den aktör som Jan Persson haft mest nytta av, eftersom de har kunnat ge tips om utrustning. Lindeborgsskolan har dock inte använt sig av Unga Filmfabriken så mycket rent praktiskt, eftersom de har en egen mediaverkstad. Förutom den stora bildsalen finns ett rum för videoredigering och ett för ljudredigering, där radioprogrammen produceras. BUFF och Skolbion har skolan inte varit särskilt delaktiga i, men i år har man fått pengar för att gå på BUFF, som Jan Persson själv är engagerad i.

Jan Persson har intrycket av att film ofta är något lärarna ”slänger in” när man har lite tid över eller när det kommer en vikarie som inte hunnit förbereda sig. Han har själv visat film av bröderna Lumière och klassikern *Casablanca* för sina elever, eftersom han tycker att det är milstolpar som det är svårt att klara sig utan. Film i Skåne har gett ut en videofilm om reklam som han har köpt in och informerat övriga lärare om, men ingen har visat intresse för den. Han undrar hur SO-lärarna gör när de diskuterar reklam med eleverna.

I dagens grundskola riktas allt fokus mot svenska, engelska och matte och övriga ämnen har inte samma prioritet, anser Persson. Trots att skolan inte har något ”officiellt” medieombud har Jan Persson den rollen på Lindeborgsskolan. Han sitter med i en grupp på skolan som arbetar med mediefrågor. Men området har inte någon hög prioritet hos skolledningen eller hos övriga lärare.

4.1.3 Nya Stenkulaskolan

På Nya Stenkulaskolan har en satsning gjorts på att höja IT-kompetensen hos skolans personal. Tanken är, enligt storstadsprogrammet, att den metodutveckling som sker ska implementeras i samtliga skolor i stadsdelen. Under läsåret 2001/2002 utvecklas ett mediatek i detta syfte. På Nya Stenkulaskolan vill man också utveckla ett ”minikulturcenter” för att skapa en mötesplats i närområdet och stärka skolans kulturprofil. Alba Lira-Morel och Mattias Svensson har arbetat med mediateksidén på Nya Stenkulaskolan.

Alba Lira-Morel kallar sig själv kulturentreprenör och har arbetat som mediepedagog på flera av Malmös skolor. 1993 började hon arbeta på Augustenborgsskolan där hon med medel från Statens Kulturråd kunde bygga upp en mediaverkstad. Skolans biträdande rektor Bertil Nilsson hade ett stort engagemang och ett brinnande intresse, men arbetet med medier lyckades inte riktigt implementeras i skolans verksamhet.

På Johannesskolan fick Alba Lira-Morel, med pengar från Framtidens Kultur, fria händer att bygga upp verkstäder av olika slag, men det var svårt att få igång lärarna på allvar, berättar hon. Så småningom hamnade hon på Hermodsdalsskolan, där hon fick resurser för att utveckla arbetet med medier. Tanken var att skapa en känsla av en arbetsplats för eleverna på skolan och ett IT-rum byggdes upp.

Under åren som gått har Alba Lira-Morel lärt sig arbeta med IT och hon tog kontakt med Pedagogiska centralen, eftersom hon såg att det fanns möjligheter att utveckla det pedagogiska nätet. Detta ledde till att en idé om ”det virtuella klassrummet” kunde utvecklas. Tanken var att samarbeta med pedagoger på tre skolor i olika sociala områden. Våren 2002 inleddes därför ett samarbete mellan tre Malmöskolor: Nya Stenkulaskolan, Kungshögskolan och Dammfriskolan.⁶⁷ I detta projekt, kallat *Kom-Kommunicera*, har Lira-Morel arbetat på samtliga tre skolor för att lära eleverna att använda digitalkamera och videokamera, att scanna, redigera animationer och presentationer m m. De flesta eleverna hade aldrig kommit i kontakt med dessa tekniker tidigare och en del hade aldrig varit i kontakt med det pedagogiska nätverket PedNet.

Under hösten 2002 byggdes ett virtuellt klassrum upp på PedNet. Där har eleverna fått skriva presentationer av sig själva och lägga in arbeten de gjort. I ”tankerummet” skriver lärarna in en fundering som eleverna ska svara på. I december 2002 hade de tre skolornas arbete resulterat i 66 filmer, sju hemsidor, masker, akvareller och

⁶⁵ <http://www.pcbroendby.dk/fagene/ikt/lktstart.htm>

⁶⁶ <http://www.dr.dk/undervisning/kortfilm/index.htm>

⁶⁷ Projektet finns beskrivet på <http://www.projekt.pedc.se/kommunikation/>. Det är också från denna sida de följande citaten är hämtade.

tavlor med olika tema. Till resultatet räknas ett ITiS-projekt på Nya Stenkulaskolan. Våren 2003 träffas klasserna ”fysiskt” genom två utställningar i Stadshuset och på Stadsbiblioteket.

På Nya Stenkulaskolan har klass 4-5b skildrat 17 miljarder års historia ”från den stora smällen fram till dinosauriernas tid” med hjälp av videoanimationer. Klass 3-4b har arbetat med tema rymden och gjort animationer om jordens utveckling samt digitala berättelser om rymdvarelser. Detta kombinerades med ett fossilmuseum, där eleverna skapade olika dinosauriedelar med hjälp av gipsbindor, papper och vattenfärger. Man gjorde också en teaterpjäs om utomjordingar. Klass 1-hörsel skapade egna ”stentroll” och skrev sedan tillsammans manus till filmen *Fester året runt i trollskogen*. Klass 3-4 Hörsel arbetade med tema ”Fantasi och verklighet”. Eleverna tillverkade handdockor i papier-maché och skrev sedan manus till olika berättelser där dockorna var skådespelare. Sedan delades klassen i två grupper och varje grupp skrev manus till en berättelse där både dockorna och de själva medverkade.⁶⁸

På Kungshögskolan arbetade klass 6c med Amerikas historia. Klassen delades in i grupper för att fördjupa sig i olika områden och man beslutade sig för att arbetet skulle resultera i en hemsida. Eleverna tillverkade egna indianmasker och fördjupade sig i indianska myter. Klassens lärare Marie Brettner beskriver det pedagogiska arbetet på hemsidan: ”Under terminen hade klassen blivit bekant med hur man kan göra animationer, och dessa kunskaper skulle vi nu få användning av. Den nedskrivna myten skulle nu omvandlas till en animering. Varje grupp satte sig ner och fyllde i en redigeringsblankett, där man ska tänka efter vilka scener som borde vara med. Man enades i gruppen om vilken bakgrund som var lämplig att använda när man skulle animera myten. Därefter ritades figurerna och allt målades noggrant. Att få figurerna att röra sig krävdes många bilder med den digitala videokameran, när det var klart la vi in röster och ljud effekter.”⁶⁹

Klass Falster-5 på Damfriskolan har fördjupat sig i Medeltiden. Eleverna fick uppleva Malmös historia genom att besöka Malmö Museum, arkeologiska utgrävningar och gå en stadspromenad. Arbetet dokumenterades och sammanfattades i fem bildpresentationer. Därefter gjordes grupparbeten med olika aspekter på det medeltida samhället. Eleverna arbetade med hjälp av datorer och använde sig av flera olika program. Som ett fördjupningsarbete fick eleverna arbeta med videoanimationer.⁷⁰

Alba Lira-Morel berättar att när hon började arbeta i skolan skedde en kulturkrock, som till viss del hängde samman med att hon inte behärskade det svenska språket så väl. En annan krock hade att göra med att hon inte var lärare. Under årens lopp har hon fått bekosta mycket med egna eller lånade pengar och i samarbetsprojektet mellan Nya Stenkulaskolan, Damfriskolan och Kungshögskolan har hon fått pendla mellan skolorna med utrustning, vilket varit mödosamt. I Alba Lira-Morels sätt att arbeta är processen det viktigaste, inte produkten, men hon upplever att den filosofin inte riktigt hör hemma i dagens skolvärld.

Alba Lira-Morel tycker att det är viktigt att belysa frågorna om film och medier i skolan på ett djupare plan, med utgångspunkt i ett förnuftstänkande som borde genomsyra hela skolan. Det absolut viktigaste för en lärare borde vara allmänbildning, menar hon, och lägger ett kunskapsteoretiskt perspektiv på mediernas roll i skolan. ”Vi vet fortfarande inte vad kunskap är”, säger hon, och påpekar att Platon och Aristoteles tankar fortfarande bara är teorier. I en lärarutbildning borde filosofi, språk och matematik (i vid mening, t ex logik, sannolikhetslära) vara de viktigaste ämnena. Hon tycker också att det idag saknas en tydlig kommunikation mellan teori och praktik.

Men skolans uppgift är också att göra eleverna till kulturkonsumenter. Alba Lira-Morel lyfter fram de resultat den kommunala musikskolan har gett, där Sverige idag är ett av världens mest framgångsrika länder vad gäller musik. En motsvarande tendens finns i Danmark, där den danska filmvågen kan ses som ett resultat av ett målmedvetet satsande på film och medier, bl a med vidgat textbegrepp och Pedagogiska centraler. Antalet kulturproducenter ökar hela tiden och vi omges av mer och mer kultur. Skolans uppgift måste vara att lära eleverna att hitta sin roll i allt detta och då behövs kulturpedagoger mer än någonsin.

Ett grundläggande problem idag är att eleverna inte orkar med skolan, säger Alba Lira-Morel. De tycker att skolan är tråkig och lärarna klarar ofta inte av att kommunicera med eleverna. I dagens skola förloras därför många unga. Det är problematiskt att det alltid sägs att mediefrågan är viktig, men att handling saknas. Det måste föras in en filosofisk aspekt i diskussionen om vad som menas med resurser, som inte bara är datorer utan också handlar om kvalitet. Skolans uppgift måste vara att fostra en demokratisk individ som kan arbeta kollektivt.

⁶⁸ <http://www.projekt.pedc.se/kommunikation/stenkula/index.htm>

⁶⁹ <http://www.projekt.pedc.se/kommunikation/kung/index.htm>

⁷⁰ <http://www.projekt.pedc.se/kommunikation/dammfri/index.htm>

Ett problem Alba Lira-Morel stött på när det gäller de ungas skapande verksamhet är att det offentliga rummet inte görs tillgängligt för dem. Det är nästan omöjligt att få till offentliga utställningar för barn och ungdomar. Ett sätt att synliggöra de unga är webbsidor för skolorna där deras kunskaper offentliggörs. Unga har ett behov av att synas, men vilka möjligheter ges de att synas idag och på vems vilkor? De unga måste ges alternativ till exempelvis alla förnedrande TV-program, säger hon.

Alba Lira-Morel har haft planer på att med Pedagogiska centralen som bas sätta samman en grupp med mediepedagoger och andra som arbetar med film och medier i skolan. För att implementera arbetet krävs samordning och kontakter mellan likasinnade kan skapa en spiraleffekt, tror hon. Hon har också en idé om en "multimediavagn", som innehåller 26 bärbara datorer, kamera, scanner m m och som kan användas direkt i klassrummet. Tillgängliga datorer är ofta ett problem för skolorna och det är kostsamt att investera i teknik. Tanken är därför att vagnarna ska förvaltas av Pedagogiska centralen. Hennes förslag är också att de tekniker som idag finns utspridda på förvaltningarna samlas i en särskild teknikerpool.

4.1.4 Augustenborgsskolan

I stadsdelen Fosie har mycket gjorts inom ramen för storstadssatsningen och samordnaren Bertil Nilsson har ett stort filmengagemang. Eva Wallnerström, barnkultursamordnare på Fosie SDF, säger att de flesta satsningar som gjorts på film och medier sker i projektförm, vilket innebär att så småningom tar pengarna slut. Det kan vara problem att arbeta vidare nu när storstadspengarna är slut.

En av skolorna i Fosie är Augustenborgsskolan. I anslutning till skolan finns Malmös enda kvartersbiograf, Bio Augusta. Biografen drivs av Fosie SDF. I *Utveckling och rättvisa*, Fosies program inom ramen för storstadssatsningen, finns målen för Bio Augustas verksamhet beskrivna: att via filmmediet sprida kunskap och förståelse om olika kulturer, att använda biografen för att utveckla barn och ungdomars förhållande till film och medier samt att utveckla formerna för att göra stadsdelens invånare delaktiga i programsättningen på biografen. Resultatet av satsningen är att "Bio Augusta har etablerats som Malmös enda kvartersbiograf med en inriktning mot temaarrangemang, utefilmvisningar och visningar för skol- och fritidsbarn"⁷¹.

Ole Wilhelmsson är skolvaktmästare på Augustenborgsskolan och projektsamordnare för Bio Augusta. Han visar mig biografen som ligger belägen i skolans matbespisning. Där finns möjlighet att visa både 35 mm- och 16 mm-film och storbildsvisningar och lokalen är utrustad med surroundljud. Problemet är att biografen också är matsal, vilket gör att visningar endast är möjliga mellan kl 7-10 på förmiddagen och efter kl 16 på eftermiddagen.

Augustenborgsskolan har haft samarbete med bl a ARF och Folkets Bio. ARF har förlagt visningar under filmdagarna till Bio Augusta. Folkets Bio har bland annat visat film inom ramen för projektet *Staden* och haft utomhusvisning av *Blåddårar 2* på skolgården. Andra skolor har också nyttjat biografen, liksom Serviceförvaltningen, MKB och andra företag. Kanske kan detta utvecklas i framtiden, säger Ole Wilhelmsson; filmvisningar i kombination med konferens kan ju dessutom vara en inkomstkälla. Man har också haft kontakter med Unga filmfabriken, men de senaste åren har de varit lite anonyma, tycker han.

Tidigare har man haft filmvisning med föreläsare för eleverna dagtid, för att sedan låta föräldrarna ta del av samma sak på kvällen. Wilhelmsson tycker att man haft bra föreläsare, bl a den lokala profilen "Dallas" Diabaté, fritidsledare i Rosengård, och filmaren Ylva Floreman, men att det varit svårt att locka föräldrarna, trots att det exempelvis finns en stark föräldraförening i stadsdelen. I år har man därför endast satsat på eleverna och i samband med filmvisningarna bl a haft samtal om rasism. På Augustenborgsskolan finns många olika etniska grupper och det finns motsättningar dem emellan, samtidigt som det finns tendenser av både rasism och "omvänd rasism".

Ole Wilhelmsson berättar att många lärare hyr film eller spelar in själv från TV för att visa i klassrummet. Detta är inte tillåtet och han försöker upplysa lärarna om dessa upphovsrättsliga frågor. Som ansvarig för Bio Augusta vägrar han att visa filmer på olaglig väg, vilket inneburit vissa konflikter med lärare, men han måste också tänka på att han företräder SDF Fosie som äger biografen.

För tillfället ser framtiden för Bio Augusta oviss ut, inte minst eftersom Ole Wilhelmsson inte riktigt vet vad som kommer att hända med hans tjänst. Förmodligen kommer vaktmästarna att flyttas över till Serviceförvaltningen och det är svårt att säga vad de kommer att innebära för hans roll som projektsamordnare för Bio Augusta. Det råder också viss osäkerhet kring vem som i framtiden kommer att driva biografen.

⁷¹ *Utveckling och rättvisa. Program Fosie SDF 2002-2003.*
<http://www.storstad.gov.se/kommun/malmo/index.htm>

På Augustenborgsskolan finns många film- och medieintresserade lärare, berättar Ole Wilhelmsson. På grund av de förhållande som råder har han varit tvungen att ta ut en avgift på 1 250 kr/film, vilket innebär att kostnaden blir ungefär den samma som att besöka Spegelns Skolbio. En del lärare har därför valt Skolbion före Bio Augusta. Fördelen med Spegeln är att det är en riktig biograf, man sitter bättre och det är lättare att passa in tiderna. Nackdelen är att det tar längre tid och är besvärligare att ta sig dit.

Många känner till att Bio Augusta finns och verksamheten har funnits med både inom ramen för ett EU-projekt och Storstadssatsningen. Det är en unik biograf och Wilhelmsson tror inte att det finns något liknande någon annanstans i Sverige. Ett problem har varit att man måste ta in utbildade biografmaskinister för varje visning, vilket innebär en kostnad. En städare på skolan fick maskinistutbildning för att kunna köra film och arbetar nu på Filmstaden, där han har fullt upp eftersom det allmänt råder brist på biografmaskinister. De problem som finns är annars framför allt pengabrist och frågorna kring upphovsrätt.

Man har haft en diskussion på skolan kring att köpa in filmer, men man lyckades inte enas och det har därför inte resulterat i några inköp. Wilhelmsson ville ha ”specialfilmer”, som exempelvis *Stjärnornas krig* och *Mad Max* – filmer som är utmärkta ha som utgångspunkt vid diskussioner om exempelvis rasism och propaganda. Många lärare ville emellertid köpa in samma filmer som redan finns på Pedagogiska centralen, vilket Wilhelmsson inte såg någon större mening med.

Ole Wilhelmsson har sett till att Svenska Filminstitutets tidskrift *Zoom* finns på skolan och försöker upplysa lärarna om att filmhandledningar finns på nätet. Filmhandledningarna är gratis, enkla att få tag på och oftast bra. Hans uppfattning är att framför allt lärarna i svenska och engelska använder sig av film i undervisningen. Eleverna på Augustenborgsskolan har också arbetat mycket med att spela in egna filmer. Man har både digitala och analoga videokameror och Bertil Nilsson har varit en eldsjäl när det gäller detta. För något år sedan vann en klass pris vid en filmfestival i Chicago. På Augustenborgsskolans hemsida kan man se ett veckobrev som filmas av en femteklass.⁷²

Wilhelmsson tycker att Bio Augusta borde användas för filmvisningar för skolan mellan kl 8-10 och efter kl 16 för olika typer av temaarrangemang, som kan rikta sig till både elever och vuxna. Utvecklingen går allt mer mot att sända digitalt och snart tror han att man kan sända ny film och sportevenemang digitalt på storbild. Då skulle biografen kunna bli mer levande och en samlingspunkt i stadsdelen. Samtidigt hoppas han att 35mm-film överlever och att man inte glömmer de fördelar som finns med formatet.

Vad krävs då för att få skolorna att utveckla sitt arbete med film och medier i undervisningen? Ole Wilhelmsson tror att det viktigaste är att skolorna får information om vilka möjligheter som finns. Alla måste få reda på att *Zoom* finns och att lärarhandledningar kan hämtas på nätet. Det måste också tydliggöras vilket utbud Pedagogiska centralen har och vilka möjligheter det finns att arbeta utifrån deras material. Samma sak vad gäller Skolbion och Unga filmfabriken. Det handlar om en informationsinsats, att tala om för skolorna att dessa resurser och möjligheter finns och såhär kan ni arbeta utifrån detta.

4.1.5 Hermodsdalsskolan

I Fosies program för stortstadssatsningen kan man även läsa om Hermodsdalsskolans kulturcentrum, vars övergripande syfte är att ge eleverna tillgång till olika uttrycksätt. Bland annat syftar projektet till att ”stärka och utveckla multimedia och media i undervisningen”, att bygga vidare på det samarbete som finns med Malmö-TV och närradion samt utveckla skolans hemsida och nättidning. Man vill arbeta vidare med IT för att undersöka dess möjligheter som kunskapskälla i undervisningen och ”skapa ett möte mellan kultur och teknik: konst, musik, text, foto, rörliga bilder”. Ett IT-rum har byggts upp för att utveckla multimedia i undervisningen och eleverna har fått producera sina egna webbsidor, videofilmer, radioprogram m m. Man har haft en heltidsanställd mediepedagog, som arbetat praktiskt med film, ljud m m, men också med handledning av personal ”så att kursplanernas intentioner och mål kan uppnås”.⁷³

Liselotte Dahlbeck är enhetschef på Hermodsdalsskolan. Hon berättar att Hermodsdalsskolans kulturcentrum utvecklades med hjälp av pengar från stortstadssatsningen. Ett IT-rum och ett elevcafé byggdes upp på skolan och utrustning köptes in. När Dahlbeck tillträdde drev hon arbetet vidare. Hon har stort filmintresse, men är skolledare vilket innebär att hennes roll framför allt är att driva på och entusiasmera lärarna. Tyvärr fungerade inte samarbetet med den mediepedagog som arbetade på skolan och tjänsten finns idag inte kvar. Storstadspengarna är slut, men skolan har erhållit drygt 1,2 miljoner i fortsatt stöd.

⁷² <http://www2.pedc.se/augustenborg/>

⁷³ *Utveckling och rättvisa.*

Hermodsdalsskolan samarbetar med Backaskolan i två projekt. Dels brevväxlar två klasser i åk 2 med varandra med hjälp av bl a bilder. Det andra projektet är två åttor som ”filmväxlar” med varandra, vilket har lett till intressanta samtal med film. Med hjälp av filmmediet tar man upp olika frågeställningar och eleverna får en bild av varandras vardag. Liselotte Dahlbeck fungerar som länk mellan skolorna.

Hermodsdalsskolan har också inlett ett samarbete med Kulturskolan, som innefattar animation, dans och serieteckning. Man planerar temadagar för åk 6-9 där man ska se och analysera film, filma själva och jobba med animation. Kontakt har tagits med Unga Filmfabriken. Skolan brukar besöka BUFF och Skolbio och på skolan finns tidskriften *Zoom*. Liselotte Dahlbeck berättar att det även finns många IT-intresserade lärare på skolan.

Kursplanerna säger att film ska finnas med i undervisningen, men i verkligheten ser det annorlunda ut, säger Liselotte Dahlbeck. Hon tycker att de nya lärare som utexamineras inte är bättre än de gamla på att använda sig av film och medier i undervisningen. Många lärare saknar den kompetens som krävs och ofta är eleverna mer bevandrade i mediernas värld än läraren. Hon framhåller den rörliga bildens språk som oerhört viktigt med tanke på att många elever inte behärskar det svenska språket så bra. Man måste också ta till vara på det intresse som finns hos eleverna för film och medier, vilket borde göra det enkelt att bygga vidare på. Ett problem är att det är svårt att visa många filmer och hon har själv erfarenhet av elevprotester i samband med *Jalla! Jalla!*, en film som hon själv inte trodde skulle väcka anstöt på förhand.

För att kunna utveckla arbetet med film och medier i skolan spelar lärarutbildningen en viktig roll. De lärarstuderande måste förstå att det är viktigt att arbeta med medier, lära sig att knyta ihop saker och skapa mening i det som görs genom att utgå från elevernas vardag. Det finns i detta sammanhang ett behov av duktiga mediepedagoger, utbildade personer som kan lära ut hur man undervisar om och med medier och varför det är viktigt. I Danmark ligger man längre fram än i Sverige på mediepedagogikens område, säger Dahlbeck, och där förs en diskussion om hur ungdomar skapar sig själva – i grund och botten handlar det om hur man blir människa. I en process av identitetsskapande spelar medierna en viktig roll och detta måste de blivande lärarna bli medvetna om.

Hermodsdalsskolan är inte i något större behov av utrustning, vilket kan vara fallet på andra håll. Men det är viktigt att lärarna får lära sig behärska tekniken. Liselotte Dahlbeck tycker att särskilda film- och medieombud är en bra idé. Kulturombuden prioriterar inte film och med särskilda personer med engagemang och intresse för mediefrågor skulle utvecklingen kunna drivas framåt. Hon håller med om att film fortfarande inte ses som lika fint som teater, musik, dans och konst och tror att det delvis har att göra med att ungdomar går mycket på bio, medan vuxna inte gör det i samma utsträckning.

Avslutningsvis berättar Liselotte Dahlbeck att film och medier finns med i skolans långsiktiga fortbildningsplan. Bland annat planerar man att samarbeta med Unga Filmfabriken och många lärare på skolan är intresserade av animation. Man måste ställa krav på lärarna, men det görs redan, säger Dahlbeck. Det finns tydliga direktiv i de nationella styrdokumenterna och den slutsats man kan dra är att skolan inte följer de riktlinjer som ges.

4.1.6 Satelliten

Satelliten är en grundskola med kultur/mediaprofil som organisatoriskt tillhör Rosengårdsskolan, men finns på Pildammsvägen i nyrenoverade lokaler. På skolan står den enskilde elevens kreativa talanger och ambitioner i fokus. Intagning görs inte utifrån betyg utan från intresse och talang. Projektansvarig för skolan är Anne-Marie Erixon som berättar att grunden till skolan lades när hon drog igång ett projekt på Rosengårdsskolan, där hon arbetade som fritidsledare. Rosengårdsskolan hade en väl utvecklad mediaprofil och i skolans källare huserade olika musikföreningar. Projektets syfte var att finna estetiska former för det svenska språket.

Inledningsvis bildades en redaktionsgrupp på skolan och ett tema – ”Absolut kärlek” – formulerades. Eleverna skrev sångtexter som sedan tonsattes, man gjorde musikvideos och en tidning där eleverna stod för allt: foto, text, layout o s v. Arbetet ledde fram till ett scenframträdande som skedde i Konserthuset. Tanken var att de som skrivit text och musik själva skulle framföra sångerna. Åttor och nior från hela staden bjöds in, arrangemanget fick mycket medial uppmärksamhet och ”hela Rosengårdsskolan växte”, berättar Anne-Marie Erixon. Föreställningen gick sedan på turné. Det viktigaste var att eleverna hade gjort allt själva, säger Erixon.

Rosengårdsskolans rektor ville satsa vidare på kultur, med utgångspunkten att kultur integrerar, och gav Anne-Marie Erixon i uppdrag att skissa på en modell på hur detta kunde utvecklas. Resultatet blev Satelliten, som idag har funnits i tre år. Hela Malmö med omnejd är upptagningsområde, men målsättningen är att en tredjedel av eleverna ska vara från Rosengård. Idag går 50 elever på Satelliten och antagningen sker uteslutande genom intervjuer. Eleverna får fritt välja ett fördjupningsområde – drama, musik eller film – varje termin. Film är det

minst populära, vilket Anne-Marie Erixon tror har att göra med att många av skolans elever gärna vill stå på scen. Skolans ledord är integration och det sker på många olika plan, dels genom att olika världar möts via elevernas skiftande bakgrund men också genom att man exempelvis har ett föräldraråd. Skolans lärare består till stor del av ”eldsjälar” och alla är någon slags ”multifixare”, som Erixon uttrycker det.

För tillfället samarbetar Satelliten med Malmö Symfoniorkester, vilket kommer att resultera i en föreställning på Konserthuset i slutet av april. Man har arbetat med temat ”Tid” och alla skolans elever är på något sätt involverade i produktionen. Två av skolans egenskrivna musikstycken kommer att arrangeras och framföras av symfoniorkestern. Under hösten har utbytet med MSO resulterat i bl a studiebesök. Runt detta arbete har eleverna arbetat i små grupper med scenbilder och film, bl a har man gjort ”modern stumfilm” och olika multimediaproduktioner.

Förra terminen hade skolan etik och moral som tema och då var film tongivande. Bland annat gjorde eleverna filmer om sex- och samlevnad, komponerade musik till och arrangerade samtal kring filmerna. Detta utformades som en TV-debatt, där man byggde kulisser, några filmade, andra skötte ljud, man hade programledare och bild- och ljudproducent. Till debatten bjöd man in elever från Augustenborgsskolan, Nya Stenkulaskolan och Rosengårdsskolan. Deltog gjorde också några forskare och experter på sex- och samlevnad. Det blev en intensiv diskussion kring filmerna, som var gjorda så att de uppmanade till debatt, väckte många frågor och kunde tolkas på olika sätt.

Anne-Marie Erixon påpekar att man förutom särskilda projekt arbetar mycket med kultur, film och medier integrerat i undervisningen. På film- och medieområdet har man inget etablerat samarbete med någon aktör utanför skolan, som man har inom teater och musik, men i ett längre perspektiv är definitivt mer samarbete önskvärt, säger hon. Nu har mycket kraft lagts på MSO-samarbetet. Hon tycker också att de kan bli bättre på att se film.

Satellitenskolans är ett integrationsprojekt och Anne-Marie Erixon tror inte att det hade fungerat om skolan legat i Rosengård. Istället ville man ligga på ”neutral mark”. Ekonomin är ett problem för skolan och man har nyligen sökt pengar från Framtidens Kultur och Sparbanksstiftelsen, men fått avslag. Nu när storstadspengarna är slut ska de bära sig själva och ekonomin är ett tungt lass, liksom den ovisshet som det för med sig att skolan drivs som ett projekt. Satellitens undervisning är teknikkrävande och kostar pengar. Ingenting kommer gratis, säger Erixon, och tillägger att allting på skolan används maximalt.

Anne-Marie Erixon tror att det krävs en mediepedagog på varje skola för att verklig utveckling på medieområdet ska ske. Det behövs en inspiratör som väcker lust och engagemang hos andra lärare och kan visa hur man kan använda olika medier i undervisningen. I Malmö finns flera ”koloskolor” där det är svårt att etablera ett mediepedagogiskt tänkande, särskilt på högstadiet där man jobbar mer inom sina egna ”revir” och ofta upplever det som besvärligt att ge sig ut i något nytt och främmande. Hennes bild är att man på låg- och mellanstadiet är mer innovativa och följer läroplanerna bättre.

Läroplanen är också viktig i sammanhanget, liksom att direktiv ges från kommunen. För att sådana ska få någon verkan måste de emellertid följas upp. Rektorer och ansvariga i stadsdelarna måste fatta beslut om de här frågorna och göra en satsning. Anne-Marie Erixon tycker att det är egendomligt att inte fler uppmärksammat medierna ur språksynpunkt. För elever som inte behärskar det svenska språket så väl kan mediernas språk vara ett ovärderligt verktyg.

4.1.7 Backaskolan

Backaskolan är en friskola i stadsdelen Kirseberg som startade 1994 med en klar idé om att arbeta med kulturpedagogik.⁷⁴ Skolans före detta rektor Per Dahlbeck berättar att utgångspunkten för Backaskolans arbete var en tro på filmens språk, vars sprängkraft man ville ta vara på i undervisningen. Sedan årsskiftet är Marianne Ullstad ny rektor på Backaskolan. Hon har bara hunnit med fyra veckor på sitt nya jobb när jag träffar henne och Mattis Gustavsson, medie- och fritidspedagog på skolan.

Mattis Gustavsson berättar att när läroplanen startade upp projektet *Kultur och skola* blev han en av tre personer från skolan som åkte dit på ett möte. Samtalen med läroplanen fungerade som ett startskott och ledde till vidare diskussioner på skolan. Inte minst att man tvingades redovisa vad man gjorde var en viktig faktor. Unga filmfabriken var inblandade i Backaskolans satsning på film och medier, men något samarbete finns

⁷⁴ Se skolans pedagogiska plattform på <http://www2.skolor.pedc.se/backaskolan/>

inte i dagsläget. Mattis Gustavsson känner dock att Unga filmfabriken är en bra resurs att kontakta om det skulle behövas.

Gustavsson berättar att många av skolans lärare tänker i termerna olika språk när de lägger upp sin pedagogiska praktik. Film är ett språk som är särskilt intressant, inte minst eftersom eleverna ofta frågar efter att få jobba med film. Fokus i Backaskolans arbete med film och medier ligger till stor del på att göra film. Han säger att med de yngre barnen, som han jobbar med, tittar man mest på filmer som man gjort själva. Att eleverna själva fått göra film innebär dock att de har lättare för att sedan analysera film.

Backaskolan har varje månad s.k. pedagogiska aftnar, där man samtalar om pedagogik och där filmen är en naturlig del. Att Backaskolans lärare, med tanke på skolans kulturpedagogiska profil, skulle vara särskilt film- och medieintresserade håller däremot inte Mattis Gustavsson riktigt med om. Lärarna är inte främmande för estetiska uttrycksmedel, med de är inte nödvändigtvis filmintresserade.

På sistone har skolan arbetat med ett dokusåpaprojekt, där eleverna i årskurs åtta fått göra sin egen dokusåpa. Varje vecka frikopplas två elever från den ordinarie undervisningen för att arbeta fram ett nytt avsnitt. Projektet startade med att Nicke Johansson från Meter Film o Television och Klas Viklund från Svenska Filminstitutet bjöds in till skolan. Idén till att arbeta med dokusåpa kom från f d rektorn Per Dahlbeck och intentionerna med projektet är att ge eleverna en förståelse för att allt vi ser är någons tolkning av verkligheten. Målet är också att få eleverna att uppmärksamma sin egen roll i skolan och i livet och att synliggöra filmens grammatik och berättelseform. Eleverna tycker dessutom att det är roligt och visar ett stort engagemang.⁷⁵

Backaskolan byter sedan filmer med Hermodsdalsskolan. Mattis Gustavsson berättar att man kan se att eleverna på Backaskolan är mer inskolade och att deras filmer håller högre retorisk nivå. Marianne Ullstad instämmer i att skolans elever verkar vara väldigt tekniskt intresserade och bevandrade. Men även om filmerna från Hermodsdalsskolan inte är lika tekniskt avancerade har de ofta intressanta historier att berätta, bl a har de ibland en stark politisk laddning. Hursomhelst har ”filmbytarprojektet” lett till intressanta diskussioner med eleverna, vilket kanske är det viktigaste, säger Gustavsson.

Årskurs sju på Backaskolan har arbetat med temat ”det egna jaget” och producerat egna filmer. Tanken var att eleverna skulle få insikter om identitet och få syn på sig själv och klasskamraterna på ett nytt sätt. Första steget var att låta eleverna skriva ett manus, vilket i längden dock visade sig vara i vägen för berättandet.⁷⁶ I Mattis Gustavssons ”lilla arbetslag” har man arbetat med temat ”Landet bortom”, där eleverna fått fantisera ihop världar och sedan göra filmer som bl a plagierar nyhetsprogram. Om några veckor ska man ha en filmfestival i aulan, där filmer som eleverna gjort efter skoltid ska visas. Eleverna har också bl a gjort filmer där man presenterat skolan för utomstående.

Vilken betydelse har det att Backaskolan är en friskola? Marianne Ullstad säger att det är en betydligt längre beslutsprocess i en kommunal skola. Mattis Gustavsson tror inte att det är så stor skillnad utan att man skulle kunna arbeta på samma sätt i en kommunal skola. Samtidigt går det inte att komma ifrån att man har större rörlighet på en friskola.

Varje sommar hålls Backaseminarier med syfte att resonera kring den pedagogiska praktik man är involverad i och har dokumenterat. Samtalen kompletteras med föreläsningar och filmvisningar. Ett förslag från lärarutbildningen är att Backaseminarier blir en gemensam angelägenhet för Malmös aktörer på området och skrivs in i det mediepedagogiska programmet. Lena Aulin-Gråhamn skriver: ”Om en del av Malmös skolpersonal med video dokumenterade undervisningspraktik och elevers arbete med medier och utifrån det materialet en gång varje år diskuterade innehållsfrågor med kollegor, lärarutbildare, forskare, studenter, mediepedagoger, kulturarbetare så vore det ett stort steg framåt mot att synliggöra det pedagogiska arbetet och barns och ungas lärande.”

Mattis Gustavsson tycker att denna idé är oerhört spännande, men konstaterar samtidigt att många lärare upplever det som en extra börda att dokumentera sin pedagogiska praktik med videokamera. Att sedan dessutom visa upp det kan kännas väl stort. Han tror att det är viktigt att hålla seriositeten nere och istället låta intresset styra. Majoriteten av de som deltar på Backaseminarier kommer från Backaskolan och man kunde önska att det fanns ett större intresse.

⁷⁵ Zoom 4/2002, Svenska Filminstitutet, s 16.

⁷⁶ Ibid. s 17.

Vad är det då som gjort utvecklingen möjlig på Backaskolan? Finns det något i deras sätt att arbeta som Malmös övriga skolor kan dra lärdom av? Marianne Ullstad tror att tiden är en viktig faktor för många som arbetar i skolan, eftersom det är så mycket man ska hinna med. Skolan är en till stor del sluten värld och det är svårt att komma utifrån och tränga in i den - och ännu svårare att åstadkomma förändring. Det måste finnas en vilja hos skolledning och lärare för att det ska hända något, tror hon.

4.1.8 Helenholms Gymnasium

Anne-Marie Larsson är lärare i svenska, historia och filmkunskap på Heleneholms gymnasium och sitter med i referensgruppen för Skolbio. Hon berättar att skolan har runt 200 filmtitlar i sitt lager. Inköpen startade när ämnet Ungdomskultur introducerades på skolan, därefter har skolledningen gett fortsatta anslag för filminköp.

Ämnet filmkunskap är ett individuellt val i årskurs två. Ämnet kan väljas av både esteter, samhällsvetare och naturvetare. Anne-Marie Larsson tycker att det är viktigt att visa eleverna att det inte bara finns Hollywood-film och berättar att man bl a arbetat kring filmstilarna nya vågen, neo-realism och dogma och visat filmerna *Till sista andetaget*, *Cykeltjuven*, och *Festen*. De båda sistnämnda filmerna fick ett mycket bra mottagande, men *Till sista andetaget* var eleverna mindre förtjusta i. En målsättning är att utveckla filmkunskapen så att man även kan läsa ämnet i trean och då få tillfälle att arbeta mer praktiskt med film, men ett problem är att man saknar bra utrustning.

För Anne-Marie Larsson är det helt naturligt att använda film i ämnena svenska och historia. I svenska tycker hon t ex att det är utmärkt att läsa en bok i kombination med att se filmatiseringen för att göra jämförelser. Ofta väljer hon ut sekvenser som hon visar för eleverna, t ex ur *Röda nejlikan* när hon undervisar om franska revolutionen eller *Amistad* i samband med att hon talar om slavhandeln. Hon tycker att film är ett ovärderligt hjälpmedel och förstår inte hur man som lärare kan arbeta utan detta verktyg. För Anne-Marie Larsson är det otänkbart och dessutom uppskattar eleverna det.

Anne-Marie Larsson berättar att skolans språklärare använder sig mycket av film i sin undervisning och under samtalets gång passerar en engelsklärare förbi. Han säger att eleverna vill se film, men han tycker att det gör de så mycket på sin fritid och menar att undervisningen måste vara effektiv. En fransklärare på skolan har beställt franska filmer på DVD och på tyskan använder man också film i undervisningen. Engelskläraren menar att det är svårare i engelskan, eftersom eleverna tror att de förstår engelska bättre än de i själva verket gör. I tyska och franska är det tvärtom, dvs eleverna tror inte att de förstår, och därför kan det vara mer motiverat med filmvisningar där.

När jag frågar Anne-Marie Larsson om hon känner igen bilden av att lärare använder sig av film enbart som förströelse och avkoppling svarar hon att visst kan det vara så ibland. Och det behöver inte alltid vara något fel med det. Men hon har hört talas om lärare som skickat iväg elever på Skolbio, utan att vare sig delta eller samtala kring filmerna. Ibland kan filmvisningar vara ett sätt att handskas med stökiga elever och lärare kan uppleva det som ett smidigt sätt att skicka iväg dem på bio. Anne-Marie Larsson tycker att det är oerhört viktigt med förberedelser och efterarbete för att filmupplevelsen ska vara något mer än bara förströelse. Själv har hon alltid ett bestämt syfte med att använda film. När de pratade om sjuttioalet i svenskan läste de t ex Jonas Gardell och *Underdog* av Torbjörn Flygt och såg filmerna *Tillsammans* och *Familjehemligheter*. Utifrån det fick eleverna i uppgift att skriva kring temat ”Att vara ung idag” och jämföra med hur det var att vara ung på sjuttioalet.

Skolbion används flitigt inom ämnet filmkunskap. Numera ligger gymnasievisningarna lämpligt på eftermiddagarna så att de kan gå på film på lektionen. Man arbetar kring filmerna på olika sätt, ibland får eleverna skriva recensioner eller andra uppgifter i anknytning till filmen och ibland har man diskussioner. Eleverna som läser filmkunskap går på skolbion tre-fyra gånger varje termin. För övriga klasser är det svårare, eftersom man måste passa in tiderna. Skolan har inte varit så flitiga besökare av BUFF och ARF, men Anne-Marie Larsson berömmar ARF-konceptet där det finns möjlighet till samtal kring filmen i biosalongen. Att kombinera filmpedagogik med skolbiovisningarna skulle kunna vara en bra idé, tror hon. Vad gäller BUFF har hon en bild av att det är lite krångligt, med långa köer och problem med att få biljetter. Hon brukar besöka skolbiodagen och tycker att BUFF brukar innehålla många intressanta seminarier för lärare.

Videokamera finns på skolan, men eleverna på filmkunskapen har bara fått testa lite grand. Däremot har flera elever valt att göra film inom ramen för sitt projektarbete. Eleverna har också fått göra sina egna reklamfilmer, men det är svårt att få till ett lyckat resultat eftersom utrustningen inte är den bästa. Ett annat problem är att lärarna inte är så kompetenta på att arbeta praktiskt med film och att eleverna ofta kan bättre själva. Men hon ser att det finns stora möjligheter med att låta eleverna berätta med kameran.

Anne-Marie Larssons erfarenhet är att eleverna lär sig mycket av att se film i undervisningen. Ett problem är dock att spelfilmer ofta är så långa, men det går att lösa genom att plocka ut valda avsnitt ur dem. En lärare i samhällskunskap passerar förbi och instämmer i detta. Hon använder sig själv mycket av film i undervisningen och berättar att skolan köpt in program från UR i detta syfte. Problemet med Pedagogiska centralen är att det dels är bökigt att låna där – det tar tid att boka och ofta måste man vänta på filmerna – och dels att materialet snabbt blir gammalt. ”Hur får man tag i film som ger en bakgrund till konflikten i Irak?”, frågar sig samhällskunskapsläraren och berättar om ett UR-program om krig och propaganda som hon precis köpt in.

Anne-Marie Larsson fungerar lite som ett film- och medieombud på sin skola och tycker inte att det är något problem att få igenom sina äskande. Hon upplever inte några konflikter med skolledningen eller sina kollegor och ser inga direkta problem i sitt arbete med film. Den förra rektorn valde att lägga överblivna pengar på att köpa in biocheckar från SF och Sandrews som gavs till eleverna för att de skulle gå på bio. Därefter fick de i uppgift att redovisa vad de hade sett och redogöra för filmen för klassen. Det finns fortfarande biocheckar kvar som väntar på att användas och Anne-Marie Larsson planerar att utnyttja dem nu när *En kärlekshistoria* haft nypremiär på bio. Om hon skulle önska sig något skulle det vara en filmlokal på skolan. Ett stort rum där man kan sitta behagligt och slippa se film på en liten TV-skärm.

4.1.9 Mediegymnasiet

Mediegymnasiet är ett resurs- och kunskapscenter för de elever som går Medieprogrammet i Malmö. På skolan finns moderna speciallokaler för video- och filminspelning, ljud, grafisk formgivning, foto och framställning av utställningar. Datortätheten är hög på skolan; i genomsnitt två elever/dator. Första året på medieprogrammet får eleverna prova på de olika medierna - rörlig bild, foto, expo, grafisk kommunikation, textkommunikation och ljudmedier – för att sedan andra året välja en profil att fördjupa sina kunskaper i. Obligatoriska kurser ges i bl a medieproduktion, mediekunskap, mediekommunikation, multimedia och estetisk verksamhet.

Rektor Agneta Nilsson, berättar att kommunens satsning på ett mediegymnasium innebar att medieprogrammet, som tidigare fanns på S:t Petri och Frans Suellsgymnasiet, sammanfördes till en skola. På skolan går 525 elever och lärarna är uppdelade i sex arbetslag, ett för varje profilområde. Mediegymnasiet är en öppen skola och eleverna har ett passerkort som ger dem tillgång till datasalarna. Ur ett nationellt perspektiv har intresset för mediaprogrammet avtagit något, men i Malmö är Mediegymnasiet fortfarande mycket populärt. Utbildningsdirektör Matz Nilsson tror att detta har att göra med skolans goda rykte och något annorlunda utformning.

Ledordet för Mediegymnasiet är kommunikation. Kärnan i skolans verksamhet är hur man kommunicerar med olika medier och ambitionen är att medierna ska komma in på ett naturligt sätt även i de traditionella kärnämnen. Samtidigt är det svårt att bryta gamla synsätt och det kan finnas en osäkerhet hos lärarna. Ibland kan också eleverna vara traditionella och känna att de inte vill göra projekt, vilket kan ha att göra med att de fostrats in i en viss typ av skola under nio år. Vad gäller mediernas integrering inom exempelvis svenska och SO är Agneta Nilsson rädd för att Mediegymnasiet är ungefär som andra skolor, men tillägger att det är lätt att bli hemmablind och att man alltid tycker att så mycket mer kan göras.

Skolan delar lokal med företaget Orange, som dock är på väg att flytta ut, och en restaurang. Tidigare har bl a en reklambyrå funnits i huset. Kontakten med näringslivet har inneburit visst samarbete, bl a ökade möjligheter till praktikplats för eleverna. Däremot har närheten till Malmö högskola än så länge inte inneburit något större samarbete, säger Agneta Nilsson. Däremot har mediegymnasiet mycket på gång vad gäller kontakter med olika aktörer på medieområdet i Malmö. En person är anställd för att sköta dessa kontinuerliga kontakter, som t ex kan resultera i praktikveckor eller att olika personer plockas in i undervisningen, vilket inte minst brukar uppskattas av eleverna.

Agneta Nilsson ser gärna att Mediegymnasiet fungerar som ett resurscentrum för andra gymnasieskolor. Hon berättar att man bl a varit inblandade i en radio/TV-kurs på S:t Petri och att elever från Heleneholms gymnasium fått hjälp med ljudinspelning. Hon upplever inte att det är några stängda dörrar mellan skolorna, men påpekar att man inte kan starta upp samarbeten som inte är genomtänkta.

Ett utvecklingsarbete med film och medier är mycket beroende av de eldsjälar som finns, tror Agneta Nilsson. Utan dem är det svårt att få saker och ting att hända. Lärarna måste känna att det ger någonting att arbeta med medier och i det sammanhanget är lärarutbildningen viktig. Det måste också göras enklare för lärarna att använda olika medier i undervisningen. Det handlar också om att våga släppa kontrollen. Agneta Nilssons erfarenhet är att eleverna ofta är entusiastiska över att arbeta med medier och att det kan vara ett sätt att få svagare elever att blomma upp.

Att mediefrågan finns med i målbeskrivningar är viktigt eftersom det kan innebära att det är något alla måste arbeta mot. Det innebär också att man har något som kan utvärderas och det blir lättare att ta på. Om betydelsen av medieundervisning framhålls kan det också göra det enklare att satsa pengar på det.

4.2 Enkätundersökning

För att få en helhetsbild över vilka förutsättningar och vilket intresse som finns i Malmös skolor sattes två enkäter samman. Den ena riktade sig till kultur-/skolbioombud och den andra till rektorer. Enkäten delades ut till skolbioombuden vid Skolbions utbudsträff samt skickades via post till samtliga kulturombud och rektorer vid Malmös skolor. De uppmanades att besvara enkäten inom två veckor och när denna tid förflutit skickades en påminnelse ut via mail, med enkäten som bifogad fil.

Sammanlagt fick jag in 47 ifyllda enkäter från pedagoger och skolledare på 36 olika skolor. Utöver dessa hörde några personer av sig via mail eller telefon och meddelade att de inte kunde eller ville besvara enkäten. Några enkäter returnerades obesvarade. Förklaringen till uteblivna svar var ofta att film och medier inte fanns med i deras undervisning. Andra förklaringar var att tiden inte räckte till eller att de så ofta får enkäter att besvara. En bidragande orsak är också enkätens utformning, som inte bestod av "kryssfrågor" utan mer efterlyste kvalitativa fakta och krävde ett visst tankearbete. Enkäten hade kunnat göras enklare och mindre tidskrävande att besvara, men då hade man också fått svar därefter. Jag ville med enkäten skapa mig en uppfattning om hur man på skolorna tänker kring de här frågorna.

Ett oförutsett problem visade sig vara att många rektorer, istället för att svara själva på enkäten själv, lämnade över den till någon "mer insatt". Följden av detta blev att en hel del lärare kom att svara på rektorsenkäten och att de som svarade inte alltid var kultur- eller skolbioombud. I efterhand kan man konstatera att jag hade kunnat vara mer tydlig med vem enkäterna var avsedda för. Samtidigt hade det kanske inneburit att varken rektorerna eller någon annan hade svarat.

Den låga svarsfrekvensen är knappast något unikt för denna utredning. Vid den studie som genomfördes i Nacka svarade endast 25 lärare och åtta rektorer, trots upprepade påminnelser, på den enkät som skickades ut. I en rapport om kulturombudens roll, som gjordes i Malmö 2001 och bl a syftade till att förbättra kulturombudens situation och höja deras status, svarade 64 av 145 kulturombud på en utskickad enkät, som till stor del bestod av kryssfrågor.

Enkätsvaren ger inte någon heltäckande bild av Malmös skolor utan måste tas för vad de är. Många lärare och rektorer har valt att inte besvara enkäten och de som svarat är ofta engagerade i kultur-, film- eller mediefrågor på sina skolor. Med de enkäter som besvarats och de samtal som förts är ungefär hälften av Malmös skolor på något sätt representerade i underlaget. Syftet med de citat som valts ut är att spegla olika svar och lyfta fram intressanta synpunkter.

Fråga 1. På vilket sätt arbetar du med film och medier i din undervisning?

En lärare svarar "inget" på frågan, men i övrigt använder sig samtliga lärare av medier på något sätt i sin undervisning. Framför allt handlar det om att se film, men de flesta beskriver också ett arbete med filmerna i form av textdiskussioner, analyser eller att skriva recensioner. Några personer anger att de försöker hitta filmer som passar in när de arbetar tematiskt, andra att de ibland jämför läst litteratur med en filmatisering. En knapp femtedel av lärarna skriver att de arbetar med att göra film. Andra medier som nämns i svaren är dagstidningar och reklam. Svaren stämmer väl överens med den bild jag fått vid mina besök på olika skolor och de samtal som förts: Undervisning i film och medier ser olika ut från skola till skola och från lärare till lärare.

Målsättningen är att alla klasser ska gå på en skolbiovisning/termin. När jag arbetar tematiskt försöker jag hitta filmer som passar in. Med varje klass försöker jag ha filmtema en gång under högstadietiden då vi arbetar med filmens uppbyggnad, dramaturgi osv. "Göra" blir det inte så mycket av, mest på tidsbrist.

(Lärare i svenska åk 7-9)

Video som komplement till boklig kunskap. Tidningsartiklar som lärobok när det behövs. Skolbion som ren underhållning, men kan också bli ett moment i lärandet.

(Lärare Svenska/SO åk 7-9)

Vi har tillsammans med Kulturskolan arbetat med att göra animerad film. Eleverna fick måla bilder och landskap, klippa, klistra och filma. Därefter satte vi musik till. Resultatet: Mycket bra!

(Lärare åk 1-2)

Arbetar med de flesta slags medier i ganska stor utsträckning. Film, reklam, tidningar m m. Vi tittar på film och diskuterar dem m m. Kan inte och gör därför inte film. Någon gång vet jag att vi har hyrt in någon som hjälpt oss med att t ex animera.

(Lärare i Svenska/SO åk 7-9)

Fråga 2. I vilken omfattning bedrivs medieundervisning i övrigt på skolan?

De som besvarat enkäten har med största säkerhet ett större intresse för film och medier än många andra pedagoger. Hur upplever de medieundervisningen i övrigt på sin skola? Nästan hälften svarar att det inte görs särskilt mycket ("inget", "knapert", "dåligt" etc). Ett par stycken skriver att de inte vet, eftersom det hänger på enskilda lärare och de bara kan uttala sig om hur de själva arbetar. Två personer tycker att medieundervisning bedrivs i stor utsträckning och två skriver att övriga lärare arbetar ungefär som de själva. Resterande svar (en knapp tredjedel) försöker beskriva mer detaljerat vad som görs på skolan. Här varierar svaren mycket:

I åk 4-6 har vi nyhetsbevakning varje vecka. Någon film visas varje vecka för åk 4-6 och dessutom Lilla Löpsedeln.

(Lärare åk 3-6)

Vi lånar ofta film från Pedagogiska Centralen. Eleverna filmar själva med skolans videokamera i olika ämnen. I Sh undervisas om medier och i Bilden analyseras det. Vi har även kontakt med TiS som kommer till skolan.

(Lärare åk 7-9)

Faktafilmer visas i Hi, Sh, Fy, Ke. Besöker ibland Skolbio.

(Gymnasielärare engelska/tyska)

Av rektorerna beskrivs endast en mer ingående hur skolan arbetar med film och medier. Av övriga svar att döma handlar det i första hand om att se film. Några rektorer konstaterar bara att det ingår i vissa kurser eller att det finns som elevens val. Så här svarar några rektorer på frågan hur man arbetar med film och medier på skolan utifrån aspekterna se, göra, förstå:

Se film är en naturlig del av undervisningen, att förstå sker förmodligen endast emellanåt och göra inte alls.

(Rektor grundskola)

Sporadisk ur alla tre aspekterna, men någon gång varje år.

(Rektor grundskola)

Se – sällan. Göra – aldrig. Förstå – aldrig.

(Rektor grundskola)

Alla tre aspekterna. Det sker på bildlektionerna för de äldre eleverna. Förekommer under elevens val för de yngre vad gäller se och förstå.

(Rektor grundskola)

Fråga 3. Hur prioriteras film- och medieundervisning av skolledningen?

Vad gör skolledningen för att lyfta fram mediefrågan? Finns det t ex inskrivet i skolans lokala arbetsplan? Av rektorerna svarar två stycken att det finns med i vissa kursplaner och två att det finns med i arbetsplanen. Övriga svarar nej på frågan, men några påpekar att kritiskt tänkande angående information eller medier finns med. Av lärarna är en dryg tredjedel osäkra på om det står inskrivet eller har undvikit att svara på frågan. Närmare hälften svarar med bestämdhet nej. Övriga svarar att det finns inskrivet på något sätt, t ex i vissa kursplaner eller i arbetslagens arbetsplan. Någon nämner att man har filmkunskap och någon datorkörkort. Av svaren kan man utläsa ett en dryg femtedel av lärarna tycker att film och medier prioriteras av skolledningen.

Fråga 4. Har din skola gjort några särskilda satsningar inom medieområdet?

Hälften av lärarna svarar entydigt nej på frågan. Några personer svarar att det gjorts satsningar, men inte samlat utan på lärares egna initiativ. Oftast rör det sig då om att vissa lärare fortbildats på området. Andra nämner bl a att man deltagit i ITiS och att man använt sig av Unga Filmfabriken eller Kulturskolan. Två lärare skriver att skolan satsat på utrustning.

För länge sedan: fortbildning för intresserade lärare i videoredigering på mitt initiativ. Numera har vi modernare utrustning som är lättare att använda, fast ingen gör det.

(Lärare svenska/engelska/franska åk 4-9)

Ja, lite kurser inom IT/datoranvändning. En person är dataansvarig på hela skolan.
(Lärare åk 1-2)

Vi svensklärare var en halv studiedag hos Unga Filmfabriken och tränade på filminspelning.
(Lärare svenska/SO åk 6-9)

Nej, men en del lärare har satsat på fortbildning själva av eget intresse och skolan har satsat på att köpa in teknisk utrustning.
(Lärare åk f-6)

Av rektorerna svarar två stycken att film och medier finns med vid temadagar. I övrigt anser tre rektorer att skolan gjort särskilda satsningar:

Ja, hela årskurs 1 (300 elever) kommer att se Lilja 4 Ever.
(Rektor gymnasium)

Ja, vi har med det i vår utbildningsplan för 2003-2004. Vi prenumererar på Zoom!
(Rektor grundskola)

Köpt redigeringsutrustning. Köpt film (med rättigheter).
(Rektor grundskola)

Fråga 5. Tycker du att det skulle vara intressant att lyfta fram medierna tydligare i undervisningen?

Drygt 80% av de lärare som besvarat frågan skulle vilja lyfta fram film och medier tydligare i undervisningen. De har emellertid olika ingångar och lägger tonvikten vid olika saker. En fjärdedel av de lärare som är positiva till medieundervisning lyfter fram att man vill arbeta mer praktiskt, med att t ex göra film. I övrigt spretar svaren åt olika håll, vilket samtidigt visar hur användbara medierna är i undervisningen. Bl a nämns daglig läsning av dagstidningar, visning av kvalitetsfilm, film som diskussionsunderlag, filmanalys, olika mediers sätt att hantera en berättelse, informationsanalys och källkritik. Någon vill starta en filmklubb för eleverna, andra nämner hur medier kan användas i samband med elevredovisningar och temadagar. Det finns många sätt att lyfta fram medierna tydligare i skolan!

Ja, på mediabusen. Ungdomarna behöver få en mer nyanserad bild av medierna och dess påverkan.
(Lärare svenska/SO åk 7-9)

Ja, absolut! Genom att ha möjlighet att visa mer film och även då gamla klassiker. Svårt att få tag i så att man kan visa dem lagligt. Det hade varit roligt att ha möjlighet att göra film själv med klasser, men jag anser inte att jag har tillräckliga kunskaper. När det gäller övriga medier skulle jag vilja ha möjlighet att utöka samarbetet med journalister och andra som arbetar inom media, studiebesök m m.
(Lärare svenska/SO åk 7-9)

Ja. Man skulle kunna tänka sig att ett par temadagar per läsår där t ex alla svensklärare jobbade med film i klasserna.
(Gymnasielärare)

Ja! Film är spännande och roligt! Skulle dock behöva mer kött på benen. Känner mig osäker.
(Lärare åk 1-2)

En knapp femtedel är emellertid mer tveksamma till att lyfta fram film och medier tydligare i undervisningen.

Ska det lyftas fram mer krävs utbildning på detta för lärarna.
(Lärare grundskolan)

Visst kan det vara av intresse. Tidsbrist gör det dock svårt. Det är så många saker som ska hinnas med i undervisningen.
(Lärare grundskolan)

Kan tänka mig att Sh-lärarna tillsammans med Sv, språk och hotell-turism lärarna skulle kunna komma på några bra idéer – men om tid och ork räcker till...
(Gymnasielärare svenska/tyska/italienska)

Rektorerna är överlag positiva till att lyfta fram film och medier. Nästan ¾ menar att arbetet kan utvecklas och användas i undervisningen mer än vad som idag sker.

Ja, det är viktigt eftersom utbudet idag är så stort. Alla lärare ser det som en viktig uppgift att eleverna lär sig granska källor och vara källkritiska. Den enskilde eleven måste kunna bedöma olika uppgifter, huruvida de är rimliga eller ej.

(Rektor grundskolan)

Att få in det i undervisningen i bild, svenska, samhällskunskap, alltså ett temaövergripande arbetssätt, där film och media inte ligger vid sidan om – för det gör det inte i verkliga livet. Jag tror också att arbetet med film och medier kan vara i allra högsta grad språkutvecklande. Inte minst för elever med ett annat modersmål en svenska.

(Rektor grundskolan)

Ja, det förekommer ju i alla elevers vardag och är för många ett viktigt och lättillgängligt sätt att lära sig, diskutera och reflektera.

(Rektor grundskolan)

Inte bara intressant, men ABSOLUT NÖDVÄNDIGT!

(Rektor grundskolan)

Fråga 6. Hur ser inriktningen på medieundervisningen ut?

Hur ofta får en elev gå på Skolbio? Endast ett fåtal av de som svarat på enkäten anger att de aldrig besöker Skolbio. Svaren pendlar emellertid från att aldrig gå på Skolbio till att gå fyra gånger/termin (gymnasieelever som läser filmkunskap).

Vad gäller filmvisningar i klassrummet är svaren än mer varierade: alltifrån aldrig till en gång i veckan. Att svaren skiftar så mycket kan ha att göra med att man menar olika saker när man talar om film. Ibland syftar man på enbart spelfilm, ibland använder man sig av ett bredare filmbegrepp som även innefattar s.k. skolfilm. Detta innebär att svaren, som innebär att en elev i genomsnitt ser film i klassrummet sex gånger per termin, kanske inte säger så mycket.

Hur ofta jobbar man med filmanalys i skolan? Mer än en tredjedel av pedagogerna och rektorerna har svarat aldrig, sällan eller helt undvikit att besvara frågan. En dryg tiondel har svarat att analys och diskussioner förs i samband med filmvisningar. Några har svarat ibland och några vet inte. Bland de som försökt sig på att ange antalet tillfällen skiftar svaren från aldrig till varje vecka.

När det gäller analys av massmedier är svaren lika skiftande. Några svarar sällan, enstaka tillfällen eller inget, medan andra svarar varje vecka. Framför allt är det årskurserna 6-9 som har massmedier på schemat. Flera lärare skriver dessutom att de arbetar med dagstidningar och någon skriver att de har nyhetstest varje vecka. En lärare nämner att de arbetar med radio.

En knapp tredjedel av de pedagoger och rektorer som svarat anger att man någon gång arbetar praktiskt med att göra film. Svaren varierar från varannan vecka (på mellanstadiet) till en gång under hela grundskoletiden. Knappt hälften svarar att de sällan eller aldrig arbetar med filmproduktion. Resterande fjärdel har svarat vet ej eller undvikit att svara.

För IT-relaterad undervisning är en avgörande faktor tillgången på datorer och här varierar tillgängligheten från skola till skola. Svaren på frågan hur ofta en elev får ta del av IT-relaterad undervisning skiftar från varje dag till aldrig. Drygt fyra av fem lärare och rektorer anger att det förekommer IT-relaterad undervisning på skolan i varierad utsträckning. En knapp tiondel skriver att det aldrig förekommer. Övriga har svarat vet ej, undvikit att svara eller skrivit att det är brist på datorer, vilket gör det svårt att bedriva IT-baserad undervisning.

Fråga 7. Vilka resurser har skolan använt sig av i sitt arbete med film och medier?

Skolbio	98 %
Pedagogiska Centralen	91 %
BUFF	70 %
ARF – Anti Rasistiska Filmdagar	41 %
Unga Filmfabriken	37 %
Film i Skåne	28 %

Så gott som alla lärare och rektorer säger att man besöker Skolbio. De allra flesta använder sig också av Pedagogiska centralen som en resurs på medieområdet. Många brukar besöka BUFF, men det finns några som tycker att det är besvärligt att gå på festival och upplever att det är svårt att få biljetter. Drygt 40 % svarar att skolan deltagit i ARF, men även här tillägger några att biljetterna snabbt tar slut. Nästan lika många har någon gång använt sig av Unga Filmfabriken och 28 % har använt sig av Film i Skåne, ofta i form av lärarfortbildning. Utöver detta har några pedagoger skrivit att de använder sig av Tidningen i skolan och en person har skrivit att man besöker ”vanliga” biografier. I Västra Innerstaden använder man sig av Kulturkopplingen.

Fråga 8. Hur upplever du den mediepedagogiska kompetensen på skolan?

En viss skillnad finns mellan lärarnas och rektorernas syn på den mediepedagogiska kompetensen. 63 % av lärarna tycker att kompetensen är ”dålig” (eller rentav ”urdålig”), ”låg” eller ”kunde varit bättre”. Rektorerna uttalar sig överlag lite mer försiktigt. Av samtliga tillfrågade tycker en femtedel att den mediepedagogiska kompetensen är ”bra”, ”ganska bra”, ”god” eller ”ok”. Många svarar också att kompetensen är varierande, men att den finns på skolan.

Olika i olika arbetslag. Möjligheter finns, men intresset och insikten om hur viktig mediaundervisningen är är inte tillräckligt stort.

(Lärare åk f-6)

Variert. Unga lärare är mer intresserade av film och IT. De äldre kanske föredrar att gå på teater med klassen.

(Gymnasielärare svenska/tyska/italienska)

Det finns några som brinner för IT, annars är kompetensen låg.

(Lärare åk 2)

Stort intresse finns, men den tekniska kompetensen är dålig.

(Anonym lärare)

Fråga 9. Anser du dig själv ha tillräckliga kunskaper om film och medier?

Endast ett fåtal anser att de har tillräckliga kunskaper om film och medier. Många vill lära sig mer om hur man analyserar film och många efterlyser teknisk kompetens för att kunna arbeta praktiskt med film. Någon skriver att intresse saknas, andra att intresse finns men att anslagen till fortbildning på området är obefintliga. En stor andel skriver att man alltid kan lära sig mer och att det är bra att fördjupa och förnya sina kunskaper hela tiden.

Nej. Saknar undervisning i filmning och redigering på skolan. Framför allt vill vi lära oss metoder för hur man arbetar med analys.

(Lärare svenska åk 7-9)

Fullärd är man väl aldrig. Jag saknar kunskaper om hur man gör film själv. Jag tvivlar dock på att man kan arbeta på det sättet – vi har så stora grupper.

(Lärare svenska åk 7-9)

Det skulle vara bra att ha något samlat i pappersform om vilka filmer som passar till olika teman, diskussioner och tips på användning, någon slags lärarhandledning.

(Gymnasielärare svenska)

Samvetsfråga! Nej, men var ska man ta sig tid till allt man borde? Man ska ju helst hinna träffa eleverna då och då också!

(Gymnasielärare svenska/tyska/italienska)

Fråga 10. Hur ser möjligheterna till kompetensutveckling ut?

Merparten av rektorerna skriver att möjligheterna till kompetensutveckling är goda eller mycket goda. En skriver att varje lärare fritt disponerar 4 000 kr/år, en annan att andra områden behöver prioriteras och att erbjudande kommer mycket sällan. Någon skriver att ”det gäller att få personalen att förstå att de inte måste kunna allt innan de startar”.

Från lärarhåll låter det lite annorlunda. Hälften av lärarna anser att det finns möjligheter, men att det ofta hänger på egna initiativ och intresse. Närmare en fjärdedel menar att möjligheterna är små framför allt på grund av

penga- och tidsbrist, men också på grund av bristande intresse. Några lärare svarar att deras kompetensutvecklingsdagar är styrda eller att de närmaste studiedagarna redan är inplanerade.

Jodå, men som sagt – tid är en bristvara!
(Gymnasielärare svenska/tyska/italienska)

Intressanta men dyra kurser. Vi skulle gärna vilja ha ett kompetensutvecklingsalternativ.
(Lärare svenska åk 7-9)

De är nog bra om man bara hittar rätt kurs till rätt pris.
(Lärare svenska/SO åk 7-9)

Ganska obefintliga, men allt är möjligt om det känns angeläget.
(Lärare svenska/engelska/franska åk 4-9)

Fråga 11. Vilka förutsättningar finns för att utveckla arbetet med film och medier på skolan?

Av rektorerna är flertalet positiva och menar att det finns goda möjligheter att utveckla arbetet med film och medier i undervisningen. Några är mer återhållsamma och menar bl a att de förutsättningar som finns är personbundna.

ALLA! Om man bara ser värdet av det. Nu ligger ALLT skolfokus på betyg och nationella prov.
(Rektor grundskolan)

Det kräver intresse från någon/några eldsjälar. Just nu har vi inte det.
(Rektor grundskolan)

Det finns goda förutsättningar och många lärare som har vilja och intresse för detta.
(Rektor grundskolan)

Även de flesta lärarna tycker att det finns förutsättningar för att vidareutveckla arbetet med film och medier, men det är mycket som saknas. I första hand efterlyser man kunskap i form av fortbildning. I andra hand behövs utrustning och program för att kunna arbeta praktiskt med medier. Många skriver också om vikten av intresserade lärare som kan driva frågorna och sprida sin kunskap på skolan. Några lyfter fram behovet av ökade ekonomiska resurser, utan att närmare gå in på vad man vill göra med pengarna. Annat som skulle kunna förbättra situationen är mer tid, större tillgång på film, mer samarbeten, en utarbetad plan, ett mer genomtänkt arbetssätt, en stathöjning av medieundervisningen, större möjligheter till schemabrytande verksamhet, filmsal, en filmklubb för elever och att stadsdelen gör en satsning på film och medier. Många lärare betonar att det handlar mycket om vilja och intresse från de själva.

Man kunde ta in det oftare i undervisningen. Unga Filmfabrikens filmanalys på vår kulturdag var mycket uppskattat och fler lärare skulle kunna bjuda in dem. Bilda filmklubb för elever.
(Gymnasielärare engelska/tyska)

Vi har bra utrustning men saknar kunskap.
(Lärare svenska åk 7-9)

För tillfället dåliga förutsättningar rent lokalmässigt [...] Annars skulle arbetet kunna förbättras på alla sätt. Beror på motivationen och TID!
(Lärare grundskolan)

Satsning på utrustning och kunskap. Utrustning: storbildsskärm och videoapparater till skolan, TV i varje klassrum, fler kameror till skolan. Kunskap i mediateknik.
(Anonym lärare)

Genom utbildning och inköp OM intresset finns.
(Lärare åk 1-3)

Fråga 12. Vilket stöd och vilka resurser behövs för att kunna vidareutveckla arbetet med medier?

Knappt hälften av de som svarat på frågan tycker att mer pengar är det stöd de behöver. Bland de mer konkreta svaren är kunskap det som överlägset efterfrågas mest; dels i form av fortbildning, men också i form av

resurspersoner och professionell hjälp ute på skolorna. Många nämner också att de saknar olika typer av material, t ex tillgång till filmer och utrustning. Någon önskar sig en lokalt förankrad skolbio och någon större prioritering av skolledningen.

Fråga 13. Vilka konkreta åtgärder tror du krävs från olika aktörer?

Drygt tre fjärdedelar av de tillfrågade har synpunkter på vad Malmö stad kan göra för att arbetet med film och medier i skolan ska kunna utvecklas. Ungefär hälften av dessa efterlyser mer pengar, i första hand kopplat till fortbildning och i andra hand till utrustning. Några personer tycker att kommunen borde gå in och köpa BUFF-kort till Malmös elever, andra ser ett behov av tydliga kommunmål för medieundervisningen. En del formuleringar är lite luddigare, t ex att kommunen kan hjälpa till med ”stöd”, ”resurser” och ”förankring”. Andra svar är mer genomtänkta:

Man måste inse att det krävs fler timmar inom de kurser där film är tänkt att ingå. Pengar till fortbildning.
(Gymnasielärare)

Att göra riktade resurssatsningar ute i stadsdelarna. Nu ligger ansvaret på skolledare som redan har annat arbete upp över öronen, vilket gör att kulturarbetet inte har en chans i konkurrensen. T ex att kommunen går in och köper BUFF-kort till alla elever i kommunen (BILLIG satsning). Tyvärr har jag inget förtroende för Malmös politiker efter att de i höstas lovat satsningar på skolan, något som i realiteten blivit neddragningar.
(Rektor grundskolan)

Lättillgänglighet, kanske mobil biograf. Öronmärkta pengar till biobiljetter, transport till och från bion. Arbetsplan för mediaundervisning på kommunal nivå.
(Lärare åk f-6)

Vad kan skolledningen göra för att främja ett utvecklingsarbete med film och medier? Hälften av rektorerna tror att skolledningen måste lyfta fram mediefrågan tydligare och poängtera vikten av medieundervisning. Några skriver att det framför allt krävs intresse och tid från skolledningen. Andra menar att det handlar om resurstilldelning eller informationsdagar.

Rekrytera intresserade och föra en dialog om vikten att använda elevernas verklighet.
(Rektor grundskolan)

Våga värdera kultur och mediekunskap som baskunskaper. Att AVSÄGA sig kulturansvaret för att få en rimlig arbetsuppgift och rikta problemet mot att det behövs en ordentlig satsning från kommun- och stadsdelsledningar.
(Rektor grundskolan)

Av de lärare som besvarat frågan tycker närmare hälften att skolledningen borde visa större intresse, engagemang och förståelse eller ge ett tydligare stöd. Några skriver att skolledningen måste visa att mediefrågan är viktig och prioritera den. Nästan hälften efterlyser också ökade ekonomiska resurser, i första hand till fortbildning. Några tycker att pengar borde öronmärkas till detta ändamål. Många är i behov av mer tid för att kunna utveckla sitt arbete med medier.

Ekonomiskt stöd för kurser och fortbildning. Att man bestämmer detta ska vi jobba med!
(Lärare svenska/engelska/franska åk 4-9)

Att pengar tillförs skolan och att film/medier anses viktigt i skolarbetet.
(Lärare svenska/SO åk 7-9)

Öronmärk pengar. Satsa på fortbildning och planeringstid för lärare.
(Lärare svenska/SO åk 7-9)

Från lärarna krävs, enligt de själva, framför allt intresse, vilja eller engagemang. Inspiration och kompetensutveckling efterfrågas. Flera rektorer tror också att det krävs tid och intresse från lärarna. Andra nämner motivationsarbete, utbildningsdagar och en förmåga ”att välja bort en del som hänger med från förr”. Flera rektorer tror också att det handlar om att våga:

Våga själva, få goda exempel på film och mediers användbarhet.
(Rektor grundskolan)

Att lyfta blicken från "skolämnena" och se grundvärdet i kultur och media.
(Rektor grundskolan)

Våga släppa greppen, se att det finns enkla lösningar. Att de får diskutera med andra vad de gjort.
(Rektor grundskolan)

Vilka förväntningar kan man ha på de aktörer som finns på film- och medieområdet utanför skolan? Närmare hälften av de lärare och rektorer som besvarat frågan tycker att de kan bli mer synliga och/eller arbeta mer med uppsökande verksamhet. Några efterfrågar riktade utbildningar eller tydligare uppslag på hur man kan arbeta med film och medier i skolan. Andra efterlyser mer samarbeten och någon tycker att det borde tydliggöras vad som finns. Några svarar att det idag fungerar bra eller att aktörerna ska fortsätta som de gör nu.

Konkreta uppslag, hur/varför film-media kan/ska användas mer aktivt i skolan idag.
(Lärare åk 6)

Tillsammans måste vi skapa kontakter och möjliga möten. Bli mer synliga.
(Rektor grundskolan)

Presentera sig. Dela med sig av sin kunskap genom arbete ute i skolorna.
(Lärare grundskolan)

Bli mer synliga i skolan, ta kontakt med oss!! (Gärna kostnadsfritt!)
(Lärare åk f-5)

Fråga 14. Hur ställer du dig till olika alternativ för att utveckla arbetet med film och medier?

För att konkretisera hur lärarna ställer sig till ett utvecklingsarbete med film och medier ombads de kommentera några olika alternativ: Fortbildning av lärare, särskilda film- och medieombud på skolorna, ett mediepedagogiskt nätverk utanför skolan samt en arbetsgrupp med medieintresserade lärare. Rektorerna fick uttala sig om samma alternativ, med undantag av det sistnämnda som här ersattes med en fråga om huruvida skolledningen borde ställa högre krav på lärarna. Då rektorerna i flera fall lämnade enkäten vidare kom denna fråga dock att besvaras även av ett antal lärare.

Nästan fyra av fem lärare och tre av fyra rektorer ställer sig positiva till fortbildning på medieområdet. Övriga rektorer svarar att det inte är centralt prioriterat idag eller att det finns viktigare saker. Bland den femtedel lärare som är tveksamma finns svar av typen "kanske" eller "om intresse finns". Någon svarar att kompetensen borde ges under lärarutbildningen.

Förslaget om särskilda film- och medieombud på skolorna tas också emot väl. 64 % av lärarna och rektorerna ställer sig positiva till detta. De som är tveksamma tycker ofta att det ska ingå i kulturombudens arbete. Någon skriver att det finns risk för att informationen fastnar hos ombuden. Flera påpekar att ett film- och medieombud måste ges tid och resurser och någon tycker att ett sådant uppdrag borde innebära arvode eller nedsättning i undervisningen. Ingen lärare är helt emot förslaget, utan de mest negativa svaren är av typen "nja..." och "kanske".

Frågan om ett film- och medienätverk utanför skolan har tolkats lite olika. Min tanke var ett nätverk av olika aktörer på film- och medieområdet som kan samspela med skolan. En del lärare verkar emellertid syfta på ett nätverk där de själva ingår och det är därför meningslöst att redovisa svaren, eftersom man talar om olika saker.

40 % av lärarna ställer sig positiva till idén om en arbetsgrupp med medieintresserade lärare. 12 % motsäger sig förslaget och någon tillägger att det "måste komma inifrån". 37 % har inte svarat på frågan. Bland övriga svar finns typen "kanske" och att det redan finns samarbete mellan de kulturansvariga. Andra svar är:

På vår skola tycker jag att de fungerar bra (på högstadiet). So och Sv pratar ihop sig och gör teman tillsammans.
(Lärare svenska åk 7-9)

Bör undersökas (man håller på att gå under av allt som skall göras på toppen av all undervisning).
(Gymnasielärare engelska/tyska)

Av de som svarat på frågan om skolledningen bör ställare hårdare krav på lärarna är drygt 4/5 helt eller delvis negativa, ofta med kommentaren att det inte behövs eller att så skapas inte utveckling. Övriga knappa femtedel tycker att det är viktigt eller ett måste att skolledningen ställer högre krav. Rektorererna skriver bl a:

Våra lärare utför ett utmärkt arbete och är fullt kompetenta att avgöra graden av ovanstående undervisning.
(Rektor åk f-5)

Tja, krav vet jag inte. Däremot diskussioner kring de här frågorna i samband med kursplanediskussioner.
(Rektor grundskolan)

Viktigt. Skolplaner är styrande.
(Rektor grundskolan)

Bland lärarna finns bl a följande svar:

Det fungerar inte att skolledningen ställer högre krav på lärarna. Det måste finnas en vilja från personalen – annars skippa film eller byt personal!
(Lärare åk 7-9)

Behövs inte. Däremot behöver man skapa förutsättningar för att anställa fler mediepedagoger inom skolan.
(Lärare grundskolan)

Tveksamt. Ge lärarna morötter! Premiära lärare som integrerar film och medier genom lönepåslag.
(Gymnasielärare)

Skolledningen måste ställa högra krav på lärarna.
(Gymnasielärare svenska/engelska)

Under övriga förslag efterlyser någon bättre utbud av fiktiva filmer på Pedagogiska Centralen och någon framhåller vikten av att frigöra filmer till klassrumsvisningar.

Fråga 15. Skulle du kunna tänka dig att vara film- och medieombud på din skola?

En knapp tredjedel av lärarna som besvarat enkäten skulle kunna tänka sig att vara film- och medieombud, ibland med vissa reservationer. Ungefär lika många svarar nej på frågan, ofta med motiveringen att de redan är kulturombud och att det räcker. Övriga har inte svarat på frågan.

Nej – kulturombud har häcken full!
(Lärare grundskolan)

Jag är kulturombud och borde nog dela med mig av arbetsuppgifterna (men jag är intresserad av film).
(Gymnasielärare engelska/tyska)

Ja, mot nedsättning i tjänsten. Allt kulturarbete sker utanför tjänsten.
(Lärare svenska åk 7-9)

Ja. Jag har tidigare varit kulturombud vilket innebar ungefär samma sak.
(Lärare svenska/engelska/franska åk 4-9)

Fråga 16. Skulle du kunna tänka dig att sitta med i en arbetsgrupp för mediepedagogik?

14 % av lärarna tycker att det låter intressant att sitta med i en arbetsgrupp för att vara med och utforma en mediepedagogisk plan, men ofta med förbehållet att tid måste ges till detta. En dryg tredjedel skulle inte kunna tänka sig att sitta med i en arbetsgrupp, medan en knapp femtedel skrivit svar av typen ”kanske” eller ”beror på om tid ges till detta”. Övriga har inte svarat på frågan.

Skulle gärna vilja, men måste då prioritera bort något annat... vad?
(Anonym lärare)

När jag blir pensionerad kanske, annars finns varken tid eller ork.
(Lärare grundskolan)

Det beror på vilka förutsättningar som finns. Ska gruppen arbeta utöver ordinarie arbetstid är jag inte intresserad.

(Lärare svenska/SO åk 7-9)

Fråga 17. Har du några andra tankar eller idéer om hur det mediepedagogiska arbetet kan utvecklas?

Jag tror inte att man kan tvinga på lärare fler uppgifter utöver allt det var och en redan har. [...] Avslutningsvis tror jag inte att lärare i allmänhet är totalt omedvetna om film och mediers betydelse i undervisningen – det ingår säkert i de flestas ”pedagogiska meny”, både att använda och att resonera med eleverna: film – media, typ tidningar, nyhetsprogram, IT. Det är bara det att man ”inte kallar det för något särskilt” på schemat.

(Lärare grundskolan)

[...] Jag håller med om att skolan ska lära eleverna hantera medier. Frågan är väl vilka resurser som finns i skolorna idag. Sist och slutligen blir det en resursfråga: Vad skall prioriteras högst? Fler mediepedagoger och mer mediekunskap eller fler lärare/fritidspedagoger för stöd till barn med särskilda behov?

(Lärare åk 6)

Malmö stad skulle kanske anordna en kortare kurs för lärare om film och media med bra föreläsare från Lund och Malmö? Det finns ju många otroligt bra föreläsare inom området.

(Lärare svenska/SO åk 7-9)

I stadsdelarna ha mediakunskap centralt som t ex vi i V. Innerstaden har Kulturkopplingen.

(Rektor grundskolan)

5. Mediepedagogiskt program

Vi lever i ett mediesamhälle och medierna genomsyrar barn och ungdomars vardag. Därför måste skolan ge eleverna verktygen för att kunna utveckla den kunskap som krävs för att behärska mediernas språk och kunna hantera sina medieerfarenheter. Styrdokumentet för skolan visar tydligt att det ingår i förskolans, grundskolans och gymnasiet uppdrag att arbeta med film och medier.

Enligt FN:s konvention om barnens rättigheter ska alla barn ha rätt till yttrandefrihet. ”Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, i skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer”⁷⁷. Det är således en fråga om yttrandefrihet och demokrati att eleverna förvärvar kunskap om mediehantering samt ges möjlighet till eget skapande.

Om eleverna ska lära sig se samband, uppmanas till kritiskt tänkande och uppleva skolvardagen som stimulerande och meningsfull måste skolan närma sig den värld som barn och ungdomar lever i. I denna värld spelar medierna en stor och avgörande roll. I en mångkulturell stad som Malmö kan mediernas språk och berättande fylla en särskilt betydelsefull funktion, eftersom det utgör ett komplement till det talade och skrivna språket.

5.1 Slutsatser

I en så stor kommun som Malmö finns det stora avstånd mellan olika förvaltningar, stadsdelar och skolor, vilket gör det svårt att skaffa sig en överblick. Dessutom är ansvarsfördelningen inte alltid helt tydlig. En grundläggande fråga är vem som ska ta det övergripande ansvaret för ett så omfattande område som mediepedagogik. I den kommunala strukturen hör film hemma under Kulturförvaltningen och IT under Utbildningsförvaltningen. Men mediebegreppet innefattar ju mer än så.

I grund och botten är frågan om mediernas roll i skolan en skolutvecklingsfråga. Det borde vara skolans uppgift att få film och medier att bli en självklar del av undervisningen. Exempel från runt om i landet visar dock att initiativen för ett utvecklingsarbete med medier i skolan ofta kommer från kommunens kulturförvaltning och att skolan ofta fokuserat sin mediesatsning på IT. Skolan har gått från bildband till bredband och hoppat över de rörliga bilderna, som någon uttryckt det. I diskussionerna om hur man ska arbeta vidare efter ITiS kan en möjlig väg vara att vidga IT-satsningen till att omfatta ett bredare arbete med medier.

Skolan har ett tydligt ansvar. Film och medier ska, enligt styrdokumentet, vara en del av undervisningen på alla nivåer i skolan. Att förbättra förutsättningarna för skolorna att föra in mediepedagogik i undervisningen är ett sätt att få igång ett utvecklingsarbete. Lärarna måste uppleva det som enkelt och roligt att arbeta med film och medier. Det handlar om att tydligt informera dem om vart de vänder sig när de behöver stöd i sitt arbete. Det handlar framför allt om att erbjuda lärarna möjligheter att utveckla sin mediepedagogiska kompetens.

Huvudansvaret för att de nationella målen för skolan uppfylls ligger på kommunen. Det är därför viktigt att Malmö stad tydligt visar att man tar betydelsen av att skolorna arbetar med film och medier i undervisningen på allvar. Detta kan göras genom att lyfta fram frågan i den kommunala skolplanen eller genom att låta skolorna redovisa sitt mediepedagogiska arbete i den årliga kvalitetsredovisningen. Men allra viktigast är kanske att skolorna formulerar sig kring frågan i lokala arbetsplaner. Det finns ett visst motstånd från lärarhåll mot direktiv som kommer "uppifrån". Det bästa vore därför om skolorna själva formulerar sina behov och vilket stöd de önskar för att kunna leva upp till kursplanerna.

I Svenska Filminstitutets diskussionsunderlag *Agenda M* framhålls att medierna bör ses som själva tallriken varpå en stor del av all information serveras - inte som ytterligare ett område som läggs på en redan överfull tallrik med allt som ska läras ut.⁷⁸ Jag tror att det är denna insikt som många lärare behöver få. Men det gäller också att hitta vad mediepedagogiken ersätter i den skolvardag som redan är fullspäckad med allt som ska läras ut.

⁷⁷ <http://www.rb.se/konvention/helaKonventionen.htm#Artikel13>

⁷⁸ *Agenda M. Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete*, Svenska Filminstitutet, arbetsmaterial 2003, s. 8.

Idag hålls arbetet med film och medier i skolan till stor del upp av de engagerade lärare som finns, vilket innebär att på de skolor där någon sådan lärare saknas bedrivs inte heller medierelaterad undervisning i någon större utsträckning. Inriktningen på medieundervisningen varierar dessutom mycket mellan olika skolor och lärare. Den enkätundersökning som gjorts visar att många lärare är väldigt måna om sin integritet och framhåller ofta att ett utvecklingsarbete hänger på deras egna intresse, engagemang och tid. En stor grupp lärare kan mycket väl tänka sig att arbeta med medier ”om jag har tid” eller ”om engagemang finns”. Vad dessa lärare inte tycks inse är att ett sådant synsätt drabbar deras elever, som inte får den undervisning de har rätt till.

5.2 Mål för ett utvecklingsarbete med film och medier

En mediepedagogisk plan kan ha olika funktioner. Den kan fungera som ett övergripande dokument som ger riktlinjer och markerar att frågan är viktig. Den typen av skrifter är ofta väldigt allmänt formulerade och riskerar att bli ”en plan i mängden”, särskilt i en så stor kommun som Malmö. Den plan som presenteras här är snarare en handlingsplan, uppdelad i tio mål.

5.2.1 Kompetensutveckling av lärare

De flesta lärare och rektorer som besvarat enkäten är intresserade av att lyfta fram film och medier tydligare i undervisningen. Det är i första hand inte utrustning, utan kunskap som behövs och efterfrågas. En majoritet av lärarna ställer sig positiva till fortbildning på medieområdet. För att mediefrågan ska lyftas upp på skolans dagordning behövs en central satsning på kompetensutveckling. Lärarna måste få veta att området är prioriterat och att tid och pengar finns avsatta.

Förslaget är att lärarutbildningen tillsammans med de kommunala resurserna Unga filmfabriken och Pedagogiska centralen utformar:

- Seminariedagar för rektorerna
- Kompetensutveckling för lärare

Rektorsseminarierna bör grundläggande belysa betydelsen av att föra in film och medier i undervisningen. För att skapa intresse kring ämnet kan mediefrågan kopplas till skolans aktuella dagsfrågor. Seminariedagarna genomförs förslagsvis under hösten 2003.

Kompetensutveckling för lärare genomförs under en tvåårsperiod med start förslagsvis under våren 2004. Att utbilda en eller flera lärare per skola innebär att dessa sedan kan fungera som resurspersoner på skolorna och utgöra grunden för ett mediepedagogiskt nätverk i skolan. Det årliga Backaseminarieriet kan fungera som en del av detta utvecklingsarbete.

Att föra samman Unga filmfabriken, som tillhör Kulturförvaltningen, Pedagogiska centralen, som tillhör Utbildningsförvaltningen, och lärarutbildningen och ge dem i uppdrag att utforma en strategi för ett kompetensutvecklingsprogram kan innebära ett fruktsamt möte. Ytterligare än tänkbar resurs i en satsning på fortbildning i mediepedagogik är det regionala resurscentrat Film i Skåne.

Eftersom lärarutbildningen planerar att starta upp en utbildning i *Media-estetik-pedagogik* kommer ytterligare fördjupning att vara möjlig för de pedagoger med ett särskilt intresse för mediepedagogik.

5.2.2 Malmö stad ansvarar för ett film- och medienätverk

Genom att kompetensutveckla lärare på varje skola läggs grunden till ett mediepedagogiskt nätverk i skolan. Men det behövs också ett nätverk utanför skolan. De flesta som arbetar med film och medier känner varandra och samarbetar, men det råder en viss osäkerhet om vem som egentligen ska göra vad i det utåtriktade arbetet. Olika målsättningar för olika verksamheter komplicerar också samverkansprocessen.

I ett organiserat nätverk kan de aktörer som finns på film- och medieområdet i Malmö samordna sina resurser, tydliggöra sina respektive roller och skapa en gemensam strategi för att nå skolan. Ett sådant nätverk skulle kunna administreras från Kulturförvaltningen av barn- och ungdomskulturkonsulenten och Unga filmfabriken och träffas ett par gånger per år.

Ett film- och medienätverk skulle också kunna motverka det faktum att de aktörer som finns på området till viss del har fått söka sina egna vägar i kontakterna med skolan, vilket är komplicerat i en så stor stad som Malmö där ansvaret är fördelat på olika stadsdelar. I ett nätverk skulle dessutom en informationsinsats gentemot skolorna kunna samordnas.

5.2.3 Varje skolenhet har ett film- och medieombud

En undersökning som gjordes 2001 visar att de kulturombud som finns på skolorna idag saknar riktlinjer för sitt uppdrag, vilket gör det svårt för dem att strukturera sitt arbete och klargöra sin roll och sitt behov av tid. De flesta kulturombud har åtagit sig uppdraget för att de är kulturintresserade samt ansetts lämpliga av kollegor och skolledning, men många gånger har också lärarna blivit kulturombud för att ingen annan varit intresserad. Ofta gynnas kulturombudens egna elever, ”medan övriga elever på skolan många gånger tenderar att hamna vid sidan om”⁷⁹. Generellt anser kulturombuden att de är i behov av tid och vägledning.

Även om frågan om kulturombudens roll inte är löst är det uppenbart att film och medier inte har någon naturlig väg in i skolan. Kulturombuden prioriterar ofta andra kulturformer än film och skolbioombuden fungerar inte som heltäckande medieombud. Genom att varje skola utser särskilda film- och medieombud skulle detta kunna motverkas. En majoritet av de lärare som besvarat enkäten ställer sig positiva till detta.

En långsiktig förhoppning är att de lärare som kompetensutvecklas automatiskt kommer att fungera som medieansvariga på sina skolor och bilda grunden till ett nätverk. Men redan idag finns det ett behov av film- och medieombud för att de aktörer som finns utanför skolan ska nå in med information. Med ett film- och medieombud på varje skola har det film- och medienätverk som föreslås en naturlig ingång till skolans värld.

5.2.4 Alla lärare känner till vilka resurser som finns

Den kompetens som de aktörer som finns på film- och medieområdet besitter kan tas till vara på ett mer medvetet sätt av skolorna. Det mest grundläggande behovet är därför en tydlig informationsinsats. Somliga lärare saknar kunskap om vilka resurser som finns och många vet inte hur de ska använda sig av dem i undervisningen. Insatser måste därför göras för att öka tillgängligheten, tydliggöra vilka resurser som finns och klargöra hur de konkret kan användas i undervisningen. Förutom de resurser som finns lokalt och regionalt utgör bl a hemsidan filmpedagogik.nu samt Svenska Filminstitutets hemsida och filmpedagogiska tidskrift Zoom gratis resurser för alla lärare som vill arbeta med film och medier i undervisningen.⁸⁰

Med ett film- och medienätverk utanför skolan som samspelar med skolornas särskilda film- och medieombud förbättras möjligheterna för de aktörer som finns att nå ut med sin information. Men det finns också andra vägar, t ex att använda sig av stadsdelarnas barn- och ungdomskulturansvariga i större utsträckning. De möjligheter som finns genom internet utnyttjas inte fullt ut. Tydligare information skulle exempelvis kunna finnas på de kommunala resursernas olika hemsidor samt på det pedagogiska intranätet PedNet.

5.2.5 Alla Malmös elever ges möjlighet att se Skolbio

Ur rättvisesynpunkt borde det vara självklart att alla Malmös barn och ungdomar ges möjlighet till bioupplevelser under skoltid. Idag är förskolan bortprioriterade vad gäller att få ta del av filmvisningar på biograf. För att komma ifrån detta finns flera tänkbara alternativ; att utöka Skolbion på Spegeln, att inleda diskussioner med Folkets Bio om förskolebio på Panora, en utvidgning av BUFF eller en satsning på SMUFF. I förlängningen är kontinuerliga visningar för förskolan nog att föredra framför en festival. Med ökade resurser skulle Skolbion kunna utvidgas till att även täcka in förskolan.

Även särskolans elever är missgynnade vad gäller Skolbio i dagsläget. Det mest önskvärda vore att särskolan kunde integreras med övriga skolklasser, men om det inte fungerar är den enda lösningen särskilda visningar för mindre grupper, vilket man har i ”pionjärkommuner” som Kungsbacka och Piteå. Även i detta fall måste ökade resurser till. Det bör vara ett mål att *samtliga* elever i Malmö ges tillträde till Skolbion.

Ett annat sätt att utveckla skolbioverksamheten skulle vara att ha en tydligare koppling till den pedagogiska delen av filmbearbetandet. Idag är det till stor del upp till den enskilde läraren att arbeta vidare med filmerna i klassrummet, men det är inte alltid så sker. Ett organiserat samarbete mellan Skolbion och Film i Skåne och/eller Unga Filmfabriken skulle kunna göra kopplingen mellan filmvisningar och filmpedagogik tydligare.

5.2.6 Film och medier lyfts fram i den kommunala skolplanen

Film och medier kan lyftas fram tydligare i den kommunala skolplanen. I dagsläget finns bara vaga formuleringar som betonar kulturens roll. Ingenting nämns om mediernas betydelse, trots att frågan lyfts fram i nationella styrdokument. Genom att skriva in film och medier i den kommunala skolplanen visar kommunen att frågan är viktig och banar väg för att frågan skrivs in i skolornas lokala arbetsplaner. Genom att lyfta fram frågan

⁷⁹ Camilla Bengtsson / Jessica Nilsson ”Kulturombudens roll” – en rapport om Malmö Stads kulturombud, Malmö 2001. s. 3.

⁸⁰ <http://www.filmpedagogik.nu> och <http://www.sfi.se>

skulle det också finnas underlag för att utvärdera hur skolorna arbetar med film och medier, t ex i den årliga kvalitetsredovisningen.

5.2.7 Film och medier lyfts fram i skolornas lokala arbetsplaner

Det är av stor betydelse att varje skola noggrant beaktar de riktlinjer som finns för skolans verksamhet i de nationella styrdokumenterna vad gäller mediernas roll i undervisningen. Varje skolenhet bör ha mediefrågan i särskild åtanke när man formulerar sina lokala arbetsplaner och i skolans dagliga arbete.

Varje skolenhet ansvarar också för att kontinuerligt utvärdera och komma med synpunkter på hur den mediepedagogiska verksamheten fungerar. Det är av stor vikt att varje skolenhet tydligt formulerar vilket stöd man önskar i ett utvecklingsarbete med film och medier. Det är rektors ansvar att se till att skolans lärare har den mediepedagogiska kompetens som krävs samt att nödvändig utrustning finns att tillgå.

5.2.8 Alla nytexaminerade lärare har kunskap om medier och deras roll

En slutsats som dragits är att många lärare saknar förståelse för mediernas grundläggande betydelse. De ser medierna som ytterligare ett kunskapsområde som läggs på en redan överfull tallrik med allt som ska läras ut. Med detta synsätt är det svårt att få medierna att vara en naturlig och självklar del av undervisningen. Lärarutbildningen vid Malmö högskola satsar långsiktigt på att låta medieundervisning genomsyra samtliga kunskapsfält inom utbildningen. Det långsiktiga målet är att alla nytexaminerade lärare ser medier som en naturlig del av undervisningen.

5.2.9 Skolornas arbete med film och medier synliggörs

Via Malmö stads pedagogiska nät PedNet finns möjligheter att göra skolornas medieproduktioner synliga för fler än de närmast berörda.⁸¹ Barnens och ungdomarnas arbeten med film och medier får ytterligare tyngd om deras resultat kan synliggöras för en större publik. PedNet kan också fungera som interaktiv mötesplats och utgöra basen för exempelvis dokumentation med digital portfolio, som innebär att elevernas lärande kan synliggöras genom att man samlar på olika dokument som visar på utveckling. I förlängningen kan ett synliggörande stärka elevernas självförtroende. Andra vägar att synliggöra elevernas medieproduktioner är via lokal-TV och närradio, där flera skolor kunnat sända sina TV- respektive radioprogram.

5.2.10 Unga filmfabrikens förutsättningar förbättras

Unga filmfabriken är Malmös kommunala resurscentra på film- och medieområdet. Flera personer har under utredningens gång uttryckt att de borde ta ett större ansvar för mediepedagogiken i Malmö och t ex engagera de som arbetar lokalt med film och medier i skolan. Att Unga filmfabriken är en central aktör i ett utvecklingsarbete med film och medier i skolan är naturligt, men deras verksamhet styrs samtidigt av ett intäktskrav som försvårar deras möjligheter att fullt ut fungera som den resurs de skulle kunna vara. Med tanke på dagens verklighet, där uthyrning av utrustning är en mindre intäkt, eftersom skolorna har eller väljer att köpa in egen utrustning, får intäktskravet orimliga konsekvenser och det vore därför önskvärt att närmare se över deras förutsättningar.

⁸¹ Hemsidan *Kom-Kommunicera* är utmärkt exempel på detta, <http://www.projekt.pedc.se/kommunikation/>

Litteraturförteckning

Agelii, Karin m fl *Bland eldsjälarna och esteter. En rapport om 40 skolors arbete med bild och media*, Skolverket.

Agenda M. Diskussionsunderlag för ett mediepedagogiskt utvecklingsarbete, Svenska Filminstitutet, arbetsmaterial 2003.

Aulin-Gråhamn, Lena (red.) *Kultur, estetik och skola. Några forskningsperspektiv. Delrapport, utredningen Kultur och skola*. Rapporter om utbildning 9/2002, Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Aulin-Gråhamn, Lena / Lindholm, Tommy / Viklund, Klas (red.) *Pyttesmå ändringar – radikala scenbyten. Lärarutbildning och partnerskolor i dialog om arbete med film och medier i skolan* Rapporter om utbildning 2002:1, Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Bach Borius, Lone *Att analysera och läsa sig förstå den rörliga bildens språk – ett praktiskt exempel*, examensarbete i svenskämnets didaktik, Malmö högskola, Lärarutbildningen 2000.

Bengtsson, Camilla / Nilsson, Jessica *"Kulturombudens roll" – en rapport om Malmö Stads kulturombud*, Malmö 2001.

Boklund, Stefan *Våga, våga. Kulturens betydelse för Utveckling och Lärande*, Västerås 2001.

Danielsson, Helena *Att lära med media – Om det språkliga skapandets villkor i skolan med fokus på video*, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, 2002.

Ersgård, Stefan *Visioner och profiler i Malmös kulturliv*, Rapport och utredning, Malmö 2002.

Film- och mediepedagogik i skolan – en seminarieriserie. Sammanfattande rapport om 11 seminarier om film- och mediepedagogik i skolan hösten 1999 - våren 2000, Projektet Kultur för Lust och lärande Dnr 98:1734, Skolverket 2001.

Forsgren, Cecilia *Skolbio & media. En karläggning av skolbio och medieundervisning i Malmö Stads skolor*.

Graviz, Ana *Mediepedagogik, idag och i morgon. En studie av förutsättningarna för utveckling av mediepedagogiskt arbete i Nacka Kommun*, Biblioteks- och kulturnämnden/Barn- och utbildningsnämnden, Nacka 2002.

Hansson, Kristina *Piteåmodellen - när eldsjälarna gjort sitt!*, Våldsskildringsrådet nr 19, Stockholm 1997.

Hellström, Hanna *Filmen och svenskämnet*, examensarbete med ämnesdidaktisk inriktning, Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande, 2003.

Lundqvist, Lena *Kan medieundervisning utveckla ungdomars berättande?* Centrum för IT och Media i grundskolan, Piteå kommun.

Malmö skolplan 1999-2002. Fastställd av kommunfullmäktige i Malmö i juni 1999.

Nordgren, Birgitta *Att arbeta med mediepedagogik i åk 4. En studie grundad på loggböcker*. Centrum för IT och Media i grundskolan, Piteå kommun.

Persson, Magnus *Populärkulturen och skolan*, Lund 2000.

Pettersson, Bo-Göran *Obligatoriska skolväsendet. Brukarundersökning hösten 2001 – ett urval av föräldrar och elever. Rapport från Malmö stads kvalitetsuppföljning av stadsdelarnas verksamhet*. Februari 2002, Stadskontoret.

Reviderat program 2002-2003 för Hyllie stadsdelsfullmäktiges arbete med anledning av storstadspropositionen.

Reviderat program inom ramen för storstadssatsningen i Rosengård år 2002-2003.

Stigendal, Mikael *Skolintegration – lösningen på skolans problem?* Rapporter om utbildning 1/2000, Malmö högskola, Lärarutbildningen, Regionalt utvecklingscentrum.

Thavenius, Jan *Den goda kulturen och det fria skapandet. Diskurser om "Kultur i skolan"*. Rapporter om utbildning 13/2002, Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Utveckling och rättvisa. Program Fosie SDF 2002-2003.

Viklund, Klas / Österholm, Clas *Skolbio i Sverige 2002. En kartläggning av verksamheten med barn- och skolbio i Sveriges 289 kommuner, genomförd av Svenska Filminstitutet 2002.*

Zoom 4/2002, Svenska Filminstitutet.

Internetkällor

<http://utbildning.regeringen.se/ansvarsomr/skolabarn/ansvarskola.htm>

<http://www2.pedc.se/augustenburg/>

<http://www2.skolor.pedc.se/backaskolan/>

<http://www2.skolor.pedc.se/ortagard/>

<http://www.filmcentrumsyd.org.se/>

<http://www.filmiskane.nu>

<http://www.projekt.pedc.se/kommunikation/>

<http://www.skolverket.se>

<http://www.tidningeniskolan.com>